

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SOSYAL BİLGİLER 5., 6. VE 7. SINIF DERS KİTAPLARININ
İÇERİĞİNE YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan KIRCA

TOKAT

Nisan, 2021

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SOSYAL BİLGİLER 5., 6. VE 7. SINIF DERS KİTAPLARININ
İÇERİĞİNE YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan KIRCA

Danışman: Doç. Dr. Fatih YAZICI

TOKAT

Nisan, 2021

ETİK SÖZLEŞME

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgi toplama ve raporlaştırma sürecinin Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'ne, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna, genel akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak gerçekleştirildiğini; bu tez çalışmasının “intihal engelleme” programı ile tarandığını, bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve bulgulara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan eder, sorumluluğun tarafıma ait olduğunu kabul ederim.

Tarih: 13/04/2021
Tezi hazırlayan öğrencinin
Serkan KIRCA

İmza

JÜRİ ONAY SAYFASI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Serkan KIRCA'nın sosyal bilgiler 5., 6. ve 7. Sınıf ders kitaplarının içeriğine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi adlı çalışması 13/04/2021 tarihinde jürimiz tarafından Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Başkan:

Üye (Tez Danışmanı):

Üye.....

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

.....

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Çalışmanın sürecinin planlanması, uygulanması ve yazıya dökülmesi aşamalarında hiçbir zaman benden bilgi, tecrübe ve zaman konusunda desteğini eksik etmeyen değerli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Fatih YAZICI'ya, yetişme sürecimde emeği geçen Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ndeki tüm değerli hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu günlere ulaşmamda tüm maddi ve manevi desteğini benden esirgemeyen, yaşadığım tüm zorlukları aşmamda bilgi ve tecrübesine başvurduğum, istikbalimi her şeyden önemli gören, kıymetli merhum babam Turan KIRCA'ya ve anneme Tevrat KIRCA'ya sonsuz şükranlarımı sunarım.

Evlilik hayatım boyunca her an her saniye beni bilgi, tecrübe emek ve fedakârlığı ile destekleyen, çalışma sürecinde yetişemediğim evimizin ve çocuğumuzun sorumluluğunu fedakârca göğüsleyen kıymetli hayat arkadaşım Arife KIRCA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER 5., 6. VE 7. SINIF DERS KİTAPLARININ İÇERİĞİNE YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Kırca, Serkan

Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fatih YAZICI

Nisan 2021, xiii + 93 sayfa

Bu çalışmanın temel amacı 5., 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriklerini öğretmen görüşlerine göre incelemektir. Çalışmanın modeli nitel araştırma modellerinden olgu bilim (fenomonoloji)dir. Çalışma grubu amaçlı örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Çalışma grubunu Tokat ilinde bulunan öğretmenler oluşturmaktadır. Çalışma grubu en az 5 yıllık mesleki kıdeme sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinden seçilen 25 kişiden oluşmuştur. 25 öğretmene ders kitaplarında bulunan bilgilerin doğruluğu, günlük hayatta kullanılabilirliği, uyumu, yoğunluğu, öğrenci seviyesine uygunluğu, dil ve anlatımı ve kazanımlara uygunluğu gibi yönlerini ortaya çıkarmak için 9 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formuna verilen cevaplar analiz edilmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yarı yapılandırılmış görüşme formuna verdikleri cevapların analizi sonucunda elde edilen bulgular şu şekildedir: Ders kitaplarında bulunan bilgilerin günlük hayatta kullanımının yeterli seviyede olduğuna ulaşılmıştır. Fakat katılımcıların verdiği bilgilere göre sosyal bilgiler ders kitaplarında bazı olumsuz sonuçlara da ulaşılmıştır. Bu olumsuzluklardan bazıları şunlardır: Sosyal bilgiler ders kitaplarında bazen yanlış bilgilere ve verilere rastlanmaktadır. Aynı şekilde görüşmeye katılan öğretmenlerin belirttiğine göre Millî Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı ders kitapları, değerlendirme yönünden eksiklikler barındırmaktadır. Yine öğretmenlerin verdiği bilgiler doğrultusunda ders kitaplarında ünitelerin kendi arasında bazı uyumsuzluklar bulunmaktadır. Bunlara ek olarak katılımcı öğretmenlerin belirttiğine göre ders kitaplarının aşırı yoğun ve öğrenci seviyesinin üzerinde olduğu ayrıca ders kitaplarında kullanılan dil ve üslup yanlışlarına da rastlanıldığını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Ders Kitabı, Sosyal Bilgiler, Öğretmen Görüşleri

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE TEACHERS ' VIEWS REGARDING THE CONTENT OF THE 5th, 6th AND 7th GRADE SOCIAL SCIENCES TEXTBOOKS

Kırca, Serkan

Department of Social Sciences Education

Advisor: Assoc. Doç. Dr. Fatih YAZICI

April 2021, xiii +93 pages

The aim of this study is to examine the teacher opinions for 5th, 6th and 7th grade social studies course books. The model of the study is phenomenology, a qualitative research model. The study group was determined by purposeful sampling method. The study group consists of 25 social studies teachers working in Tokat province and having at least 5-year-professional seniority. Semi-structured interview form containing 9 questions was conducted to find out the accuracy, usability in daily life, adaptation, intensity, suitability for student level, language and expression and suitability for learning outcome in course books. The answers in semi-structured interview were analysed. Content analysis method was conducted.

According to the analysis of the teachers' answers in the semi-structured interview form, here are the results ; It has been understood that the informations in course books are in a sufficient level. However, there are some negative results according to the data given by the participants; There may be inaccurate informations in course books. It has been stated that the course books prepared by the Ministry of National Education contain deficiencies in terms of evaluation. There are some incompatibilities between the units. Likewise, it has been concluded that the course books are overly dense and above the student level. Some flaws in language and wording have been found.

Key Words: Course Book, Social Studies, Teacher Opinions

İÇİNDEKİLER

	sayfa
ETİK SÖZLEŞME.....	i
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ.....	x
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem	1
Amac	4
Önem	5
Sayıtlar	6
Sınırlılıklar	6
Tanımlar	7
BÖLÜM II	8
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	8
Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Ders Kitapları	13
2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	17
Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Bulunması Gereken Nitelikler	23
Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “İçerik”	26
2017 Yılından Sonra Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Yapılan Eleştiriler	29
2005 2019 Yılları Arası Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İncelenmesine Yönelik Yapılmış Çalışmaların Değerlendirilmesi	33
BÖLÜM III.....	38
YÖNTEM	38
Araştırmanın Modeli	38
Çalışma Grubu	38
Veri Toplama Aracı ve Süreç.....	39
Verilerin Analizi.....	40

BÖLÜM IV	41
BULGULAR VE YORUM	41
Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinde Yer Alan Bilgi Yanlılıklarına Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular	41
Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinde Bulunan Bilgilerin Gündelik Yaşamda Kullanılabilirliğine Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular	43
Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Birbirleriyle Uyumuna Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular	46
Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Yoğunluğuna Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular	51
Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Öğrenci Seviyesine Uygunluğuna Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular	54
Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinde Kullanılan Dil Anlatım ve Üslubuna Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular	56
Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Kazanımlarla Uyumuna Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular	59
Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Yayın Evlerine göre Karşılaştırmasına Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular	61
BÖLÜM V	72
TARTIŞMA VE SONUÇ	72
Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Bilgi İfadelerine Yönelik Sonuçlar	72
Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Bulunan Bilgilerin Günlük Yaşamda Kullanılabilirliğine İlişkin Sonuçlar	73
Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Konu Uyumuna Yönelik Sonuçlar	74
Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinde Kullanılan Dil Anlatım ve Üslubuna Yönelik Sonuçlar	76
Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Kazanımlarla Uyumuna Yönelik Sonuçlar	77
Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Yayın Evleri Karşılaştırmasına Yönelik Sonuçlar	77
BÖLÜM VI	79
ÖNERİLER	79
KAYNAKÇA	80
EKLER	90
Ek 1. Öğretmen Görüşlerine göre Ders Kitabı İnceleme Ölçeği	90
Ek 2. Araştırma İzin Onayı	92

Ek 3. Yazarın Özgeçmişı.....	93
------------------------------	----

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. 2005 ve 2018 Öğretim Programları Öğrenme Alanlarının ve Kazanım Sayılarının Karşılaştırılması	21
Tablo 2. 2005, 2018 Öğretim Programları Sınıf Seviyelerine Göre Kazanım Sayılarının Karşılaştırılması	22
Tablo 3. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Karşılaştıkları Yanlışlar	41
Tablo 4. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Bilgilerin Günlük Hayatta Kullanılabilirliğine İlişkin Görüşleri	44
Tablo 5. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğindeki Konulara Yönelik Görüşleri	47
Tablo 6. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğindeki Temalara Yönelik Görüşleri	49
Tablo 7. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Yoğunluğuna Yönelik Görüşleri	52
Tablo 8. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Öğrenci Seviyesine Uygunluğuna Yönelik Görüşleri.....	54
Tablo 9. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğindeki konuların Dil Anlatım ve Üslubuna Yönelik Görüşleri	57
Tablo 10. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Kazanımlarla Uyumuna Yönelik Görüşleri.....	59
Tablo 11. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Yayın Evleri Bağlamında Karşılaştırılmasına Yönelik Görüşleri	62

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabındaki Bilgi Yanlışlığı.....	27
--	----

KISALTMALAR

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

TTKB: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

SBÖP: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

TYÇ: Türkiye Yeterlik Çerçevesi

TTK: Talim Terbiye Kurulu

İOKBS: İlk ve Ortaöğretim Kurumları Bursluluk Sınavı

LGS: Liselere Giriş Sınavı

PISA: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı

TIMSS: Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması

OECD: Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü

TSK: Türk Silahlı Kuvvetler

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, alt problemleri, amacı, önemi, sayıtlar, sınırlılıkları, tanımları ve kısaltmalarına yer verilmiştir.

Problem

Sosyal bilimler, dünyanın ve insanın beşerî ve toplumsal yönlerini inceleyen bir akademik disiplinler grubuna verilen addır (Sönmez, 1999). Sosyal bilimler araştırma alanı yelpaze olarak çok geniştir. Bazen toplumsal bir olayı incelerken bazen de bir coğrafyada yetişen tarım ürünleriyle ilgilenir. İçeriğinde sosyoloji, antropoloji, hukuk, siyaset, nümizmatik gibi birçok alt dalı barındırır (Balkız, 2007).

Sosyal bilgiler ise sosyal bilimlerin içeriğinde bulunan bilgi öbeklerinin ilkökul ve ortaokul seviyesine uygun olacak şekilde yeniden oluşturulmuş halidir. Sosyal bilgileri tanımlamak tarih ya da coğrafya gibi bir disiplini tanımlamaktan daha zordur. Çünkü sosyal bilgiler disiplinler arası bir disiplindir ve çok disiplinli bir alandır (Öztürk ve Dilek, 2005).

Sosyal bilgiler dersinde öğrencileri belirlenmiş hedeflere ulaştırmak için çalışmalar yürütülür. İyi bir vatandaş, topluma uyumlu bir birey, haklarını bilen ve kullanan, demokratik vb. özelliklere sahip kişiler yetiştirmek için öğretim programları hazırlanır. Bu amaçla ülkemizde de birçok kez öğretim programları güncellenmiştir. Cumhuriyet tarihinde öğretim programlarını incelediğimiz zaman çağın gereklerine göre birçok kez güncel müfredat hazırlanmıştır. Hazırlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programları insanların yaşamlarını konu alır. Buna mukabil sosyal bilgiler dersi öğretim programlarına uygun materyaller tasarlanmıştır (Esen, 2017).

Eğitim ortamının en temel materyali ders kitabıdır. “Ders kitapları, temelde devletin yetiştirmek istediği bireyde görmeyi arzuladığı davranışların somut olarak kendisini gösterdiği, belirlenmiş öğretim programları çerçevesinde içeriği oluşturulan öğretim materyalleridir” (Alabaş, 2018, s.61). Ders kitapları devletin politikaları ve öğretim programının amaçlarına uygun olarak hazırlanır. Ders kitapları öğretme öğrenme

sürecinde ve bu sürecin içerisinde özellikle planlı eğitim uygulamalarında öğretmenlerin neler anlatacağı ve öğrencilerin neler öğreneceğini belirleyen en önemli kaynaktır (Kızılcıaoğlu, 2003). Öğretim ortamlarında tasarlanacak materyallerin bazı ölçütleri bünyesinde barındırması gerekir. Mesela ekonomik, öğretici, bilimsel, konu ile uyumlu vb. kriterlere sahip olması gerekir. Sosyal bilgiler ders kitabının tarihsel süreçte geçirdiği evreleri incelediğimizde çağın gereklerine uygun konularla kazanımlarla ve hedeflerle donatılmış olduğu görülmektedir (Kızılcıaoğlu, 2003).

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na uygun şekliyle hazırlanmış ders kitapları incelendiğinde içerikte öğretim açısından bazı olumsuzluklara rastlanmıştır. İşbilir'e (2019) göre sahada çalışan öğretmenlerin sosyal bilgiler ders kitapları hakkındaki görüşleri alındığında ilginç bir duruma rastlanmıştır. Bu olumsuzluklardan bazıları şu şekildedir. İçerikteki önemli konular bazen anlatılmadan geçilmiştir. Bir başka sorun ise 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında anlatılan konuyu karşılamayan görseller kullanılmasıdır (www.milliyet.com.tr). Sosyal bilgiler ders kitapları inceleyen araştırmacıların karşılaştığı başkaca problemler de vardır mesela yörelere uygun örneklemeler olmadığı, şekil ve grafiklerdeki bilgi ve sayıların içerikle uyumlu olmadığı sahadaki öğretmenler tarafından vurgulanmıştır (Esen, 2017).

Ders kitaplarının içerik olarak Bursluluk Sınavı (İOKBS) ve Liselere Giriş Sınavına (LGS) hazırlık aşamasında yeterli olmadığı gözlenmiştir. Bu nedenle öğrenciler ve veliler özel yayın evlerinin bastırdığı yardımcı kaynaklara yönelmişlerdir. Böylesi durumlar hem velilerin güvenini hem de ders kitaplarının verimini etkilemektedir (Çepni, Kılcan ve Palaz, 2019).

Ders kitaplarında öğrencileri çalışmaya, araştırmaya, düşünmeye özendirici hazırlık soruları ve araştırma konuları yer alır (Demirel, 2000). Yeni öğretim programına göre hazırlanan ders kitaplarındaki değerlendirme bölümlerinin de içeriği kavratacak kadar yeterli olmadığı fark edilmiştir (Nur İnce, 2019). Bu durum öğrencilerin ek soru kaynaklarına yönelmesine neden olmaktadır.

Öğrencilere devlet tarafından dağıtılan ders kitabı öncelikle anlaşılır, okunaklı, okumayı kolaylaştıran, ilginç, araştırmaya sevk eden vb. yönden kaliteli olmalıdır ama tüm bu ölçütleri sağlayabilmesi için okunabilirliğinin sağlanması gerekir. Sosyal bilgiler

ders kitapları incelendiğinde imla, noktalama, yazım ve anlatımla ilgilide birçok sorun olduğu görülmüştür (Nur İnce, 2019).

Literatür tarandığında 5., 6. ve 7. Sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ders kitapları aynı çalışmada incelenmemiştir. Genel itibarı ile tek bir ders kitabı incelenmiştir. Kitap incelemesi üzerine yazılmış tez çalışmaları incelendiğinde, Yalçın'ın (2019) 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan haritaların nitelikleri ve kullanılabilirlik düzeylerine ilişkin öğretmen görüşleri adlı tez çalışmasını yapmıştır. Çalışma sonucunda 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan haritaların özelliklerinin öğrencilerin zihin yapısına uygun olmadığı, nitelikleri, okunabilirlikleri, yazı ve baskı kalitesi gibi özelliklerin eksik olduğu görülmüştür. Bunun yanında sosyal bilgiler öğretmenleri kitap içinde yer alan haritaların öğrenci seviyesine uygun olmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarının fiziki özelliklerinin yetersiz olduğu görülmektedir. Ders kitaplarının öğrencilerin yaş ve zihin yapılarına uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının fiziksel özelliklerini inceleyen Esen'e (2017) göre ders kitaplarının fiziksel yönlerinin iyileştirilmesinin gerekli olduğu, görsel tasarımıyla öğrenme alanlarının bağlantılı olması gerektiği, dil ve anlatım özelliklerinin öğrencinin yaş seviyesine ve dil yeteneğine uygun olması açısından geliştirilmesi önerilmektedir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarının ilgi çekiciliğinin yetersiz olduğu görülmüştür. Öğrencilerin dikkatini çekecek bir canlılık kazandırılması gerekmektedir. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki değerlendirme bölümlerinin kazanımların tamamını ölçmesi gerekmektedir. 5. Sınıf ders kitabını öğretmen görüşlerine göre inceleyen İşbilir (2019) araştırma sonunda elde ettiği sonuçlar şu şekildedir: Kitabın çekiciliğini arttırmak için görseller ve kitabın tasarımı daha iyi hazırlanmalı, kitapta öğrenci seviyesine uygun metinler yer almalı ve ünite sonlarında yer alan değerlendirme soruları arttırılmalıdır. Bu çalışmada, 5., 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde bulunan bilgilerin doğruluğu, günlük hayatta kullanılabilirliği, uyumu, yoğunluğu, öğrenci seviyesine uygunluğu, dil ve anlatımı ve kazanımlara uygunluğu yönlerini öğretmen görüşlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın problem cümlesi "5., 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğine yönelik öğretmen görüşleri nedir?" şeklinde ifade edilmiştir.

Araştırmanın temel problemine bağlı olarak aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

- 1- Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde yer alan bilgi ifadelerine yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
- 2- Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde yer alan bilgilerin günlük hayatta kullanılabilirliğine yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
- 3- Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğin birbiriyle uyumu konusuna yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
- 4- Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinin yoğunluğuna yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
- 5- Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğindeki bilgilerin öğrencilerin seviyesine uygunluğuna yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
- 6- Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde bulunan konuların dil anlatım ve üslubuna yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
- 7- Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğin kazanımlarla uyumuna yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?
- 8- Sosyal bilgiler ders kitaplarının içerik bağlamında MEB yayınevi ile özel yayın evleri tarafından hazırlanan kitapların karşılaştırılmasına yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?

Amac

Araştırmanın temel amacı, 2019-2020 eğitim öğretim yılında devlet okulları ve özel okullarda Talim Terbiye Kurulu'nun 28/05/2018 tarih ve 78 numaralı kararıyla beş yıl süreyle okutulacak olan 5., 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde bulunan bilgilerin doğruluğu, günlük hayatta kullanılabilirliği, uyumu, yoğunluğu, öğrenci seviyesine uygunluğu, dil ve anlatımını ve kazanımlara uygunluğu yönlerini öğretmen görüşlerine göre değerlendirmek ve önerilerde bulunmaktır.

Önem

Eğitim öğretim süreci yıllar boyunca devam eden ve birçok değişkenden etkilenen zorlu bir süreçtir. Bu eğitim öğretim sürecinin kalitesini arttıran temel bileşenler vardır. Bu bileşenlerin en önemlisi de materyallerdir. Materyaller görmeyi dokunmayı ve hissetmeyi sağladıkları için öğrenmelerin kalıcılığını artırır. Öğretim sürecindeki hiç kuşkusuz en önemli materyal de ders kitabıdır. Ders kitapları belirlenmiş kurallar ve ölçütlere göre öğretim programlarına uygun olarak hazırlanır. Ölçütlere göre hazırlanmış kaliteli bir ders kitabı öğretimin kalitesini artırır (Canerik, 2016).

Ders kitapları öğretmen ve öğrenciler için öğretim sürecinin en temel ve vazgeçilmez öğesidir. Bu nedenle ders kitapları gerekli yeterliliklere sahip şekilde hazırlanmalıdır. Ülkemizde ders kitaplarının gerekli ölçütlere uygun hazırlanıp hazırlanmadığı üzerine birçok kez araştırma yapılmıştır. Bu çalışmalarda eksiklikler ve öneriler belirtilmiştir. Gülersoy'a (2012) göre ideal bir ders kitabında olması gereken özellikler öğrenci seviyesine uygun bir dil anlatım, içeriği özetleyen bir önsöz, kitap sonunda bir indeks gibi ölçütlere sahip olması gerekir.

Doğan ve Tuğ'a (2017) göre ise sosyal bilgiler ders kitapları tasarım olarak iyileştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Çünkü makale çalışmasında gelişmiş olan Singapur, Finlandiya ve Güney Kore gibi ülkelerin kitaplarının görsel tasarım yönünden Türk ders kitaplarından yüksek puanlar almışlardır. Dünyada yarıştığımız ülkelerin seviyesine yükselmek için ders kitaplarımızın en az bu ülkelerin ders kitapları kadar kaliteli hazırlanması gerekmektedir.

Başarılı ülkelerin ders kitaplarının temel öğelerinden biri de içeriktir. İçerikler öğretim programlarına göre şekillenmektedir. İyi hazırlanmış ders kitaplarında içerik vermek istenen kazanımları öğrenciye ulaştıracak şekilde tasarlanır. Dünyada yaşanan gelişmelere göre içerikler güncellenir. Ülkemiz de başarılı ülkeler seviyesine ulaşmak için ders kitaplarının içeriğini güncelleme yoluna gitmektedir. Ders kitapları güncellenirken işin içinde olan öğretmenlerin fikirlerinin alınması önem arz etmektedir. Bu çalışmada uygulayıcı olan öğretmenlerin fikirlerine başvurulmuştur. Bu fikirler ışığında ilgililere bilgi akışı sağlanabilir.

Ülkemizde 2018 yılında bir program güncellemesi yapılmıştır. Sosyal bilgiler programı da bu süreçte güncellenmiştir. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na uygun ders kitapları hazırlanmıştır. Bu ders kitaplarının eksikliklerinin belirlenmesi için öğretmenlerin görüş ve önerilerinin alınmasını gerekmektedir. Bu çalışmada 5., 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının içerik bölümünde bulunan bilgilerin doğruluğu, günlük hayatta kullanılabilirliği, uyumu, yoğunluğu, öğrenci seviyesine uygunluğu, dil ve anlatımı ve kazanımlara uygunluğu yönlerini öğretmen görüşlerine göre incelenerek hem şimdiki ilgililere yardımcı olacaktır. Hem de ileriki dönemde hazırlanacak ders kitaplarına kaynaklık edebilecektir. Ders kitaplarındaki eksiklikleri ortaya çıkarmaya yardımcı olacaktır. Ders kitabının uygulayıcısı olan öğretmenlerin de fikirlerinin alınması ayrıca önem arz etmektedir.

Sayıtlar

- 1- Yarı yapılandırılmış görüşme formuna cevap veren beş yıllık tecrübeye sahip öğretmenlerin soruları içtenlikle ve samimi cevapladıkları varsayılmıştır.
- 2- Yarı yapılandırılmış görüşme formuna cevap veren öğretmenler hiçbir etki altında kalmadan cevap verdikleri varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

- 1- Bu çalışma 2019-2020 eğitim öğretim yılında alınan görüşlerle sınırlıdır.
- 2- Bu çalışma TTK'nin önerdiği, Tokat ilindeki öğretmenlerin okuttuğu 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının içerik bölümü ile ilgili verdiği cevapları kapsamaktadır.
- 3- Yapılan bu araştırma Tokat ili ve ilçelerinde görev yapan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yarı yapılandırılmış görüşme formu sorularına verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.
- 4- Veri toplama aracındaki sorularla sınırlıdır.

Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler dersi tarih, coğrafya, hukuk, siyaset, ekonomi, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, felsefe, yurttaşlık bilgisi, arkeoloji disiplinlerine ait konuları öğrenme alanları, kazanımları, becerileri yansıtan öğrencilerin geçmiş, bugün ve yarındaki siyasal, sosyal, ekonomik ve güncel olayları değerlendirmesine yardımcı olan geniş bir görüş açısı ile ortaya çıkarılan bir ortaöğretim dersidir (MEB; 2005).

Ders kitabı: Bir eğitim ortamında derste kullanılan ve dersin öğretilmesinde temel olan araçlara denir (Gülersoy, 2013).

İçerik: Muhteva, hedef davranışların kazanılması yönünde ünite ve konuların belirlenmesidir.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Materyal; yazılı, sözlü veya görüntülü kaydedilmiş her türlü belge ve araç gereçlerdir (Seferoğlu, 2006). Eğitimde materyal ise öğrenme ortamında öğrencilere anlatılacak konulara uygun seçilmiş her türlü araç olabilir. Etkili bir eğitim öğretim faaliyeti gerçekleştirmek için öğrenme ortamlarının vazgeçilmez öğelerinden biri olan materyaller öğretilecek içeriğe uygun olacak şekilde seçilir. Çünkü öğretim faaliyetlerinde materyal kullanımı birden çok duyu organına hitap eder ve öğrencilerin derse olan ilgisini arttırarak öğrenmeyi kolaylaştırır, bilgilerin kalıcılığını sağlar (Aküzüm, 2017). Bu nedenle etkili bir öğretmenden beklenen dersiyile ilgili görsel ve metinleri dersin her aşamasında iyi ve etkili kullanmadır (Demirel, Seferoğlu ve Yağcı, 2004).

Öğretim programlarına uygun olarak hazırlanan ders kitapları eğitim-öğretim ortamının vazgeçilmez ögesidir. Ders kitapları, zengin bir öğretim ortamı sağlayarak, öğrencilerin ulaşmasını beklediğimiz hedeflere kısa yoldan ulaşmalarını sağlar. Ders kitapları öğrencilerin başarılı olması için önemli bir görev alır. O halde, aktif öğretim için değerlidir. Çünkü öğretim periyodunda öğrencilere asıl başarıyı kazandıran etken, kaliteli hazırlanmış ders kitaplarıdır. “Eğitim-öğretimde kaliteli hazırlanmış ders kitabı, algılama ve öğrenmeyi kolaylaştırır. Dikkati çekerek, ilgi uyandırır ve sınıfa canlılık getirir. Öğrenmede, zamanı kısaltır, bilgiyi pekiştirir ve kalıcılığa yardım eder. Öğrenilen bilginin hatırlanmasını kolaylaştırır” (Çelik, 2007, s.104).

Ders kitapları hitap ettiği duyu organları açısından çeşitlilik yelpazesi geniş olmalıdır. Bazı öğrenciler görsel öğeleri severken bazı öğrenciler ise sözel materyallerle öğrenmeyi sevdikleri anlaşılmıştır. Bu konu Çilenti (1988) tarafından şu şekilde açıklanmaktadır: “Öğrenme eylemine dahil edilen duyu organlarımızın sayısı ne kadar fazlaysa o kadar iyi öğrenir ve o kadar zor unuturuz, en iyi öğrenilen bilgiler, kendi kendimize yaparak öğrendiğimiz eylemlerdir, öğrendiğimiz şeylerin çoğunu gözlerimizin yardımıyla öğreniriz, en iyi öğretim soyuttan somuta ve basitten karmaşığa doğru kurgulanandır.” Bu uyarılar doğrultusunda ders kitapları birden çok duyu organına hitap etmelidir. Aynı zamanda kolay öğrenmeyi sağlamalı ve kalıcılığı uzun sürelerle yaymalıdır (Kablan, Beyda ve Erkan, 2013).

Fakat eğitim ortamında ders kitapları olması gerektiği gibi kullanılmamaktadır. Hizmet içi eğitim eksikliği, üniversitede alınan eksik eğitim vs. yüzünden öğretmen adayları ve öğretmenler ders kitaplarını yeteri kadar kullanamamaktadır (Gündüz ve Odabaşı, 2004). Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okulları gezdiğimizde teknolojik gelişmelere karşı direnç gösteren öğretmenler karşımıza çıkmaktadır (Sever ve Koçoğlu, 2014). Sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenleri genel anlamda ders işlerken en çok yazı tahtası, eski ders notları gibi malzemeler kullanmaktadır (Demirel, Seferoğlu ve Yağcı, 2004).

Eğitimin niteliğini ve verimliliğini artırabilmek için eğitim programları ile yakından ilgisi olan ders araç-gereçlerinden faydalanma yoluna gidilmesi bir zorunluluktur (Bektaş, Nalçacı ve Erçoşkun, 2009). Mesela sosyal bilgiler dersinde “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi işlenirken kullanılacak en uygun materyaller ders kitabında bulunan dünya haritası, tanıtım metinleri ve yağış grafikleridir. Kullanılan bu materyaller birden çok duyu organına hitap ederek öğrencinin dikkatini konu üzerine çeker. Öğrenmelerin kalıcılığını artırır. Eğitimi tekdüzelikten çıkartır. Öğrenilen bilgilerin akılda kalıcılığını artırır. Ders işlenirken o sınıfta bulunan bir öğrenci bu öğrenilen bilgileri hayatında kullanmada başarılı olur (Demirel, Seferoğlu ve Yağcı, 2004).

Sınıf ortamında öğretim faaliyeti gerçekleştirilirken kullanılan ders kitapları, birden çok duyu organına hitap etmelidir. Çünkü insanlar okuduklarının yüzde onunu, duyduklarının yüzde yirmisini, gördüklerinin yüzde otuzunu hem görüp hem duyduklarının yüzde ellisini, görüp duyup söylediklerinin yüzde seksenini, görüp duyup söylediklerini ve dokunduklarının yüzde doksanını hatırlamaktadırlar (Enis, 2011).

Ders kitabı kullanımının birçok faydasının olduğu aşikardır. Peki ders kitabı hazırlaması nasıl yapılmalıdır. Burası uzmanlık gerektiren bir alandır. Çünkü öğrenci seviyesi, dersin hedefleri, kullanılabilirlik, elde edilebilirlik gibi nitelikleri belirleyip buna uygun olacak ders kitaplarının hazırlanması önemlidir (Seferoğlu, 2006). Bu amaçla öğretmen adayları ve öğretmenler bu konuda fazladan dersler ve hizmet içi eğitimler düzenlenmelidir (Çelik, 2007).

Öğretmenlere ders kitaplarını etkin ve verimli kullanımının önemi telkin edilerek, kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesi için eğitim öğretim faaliyetleri düzenlenirken önem arz ettiği belirtilmelidir (Semerci, 2004). Ders kitapları: Öğretim somutlaştırdığı, öğretimi

eğlenceli hale getirdiği, öğrenciyi sınıfa bağladığı, öğretmenin yükünü azalttığı öğretmenlere izah edilmelidir. Böylece ders kitaplarının da yardımı ile kalıcı öğrenmeler gerçekleştirilebilir (Canerik, 2016).

Ders kitabı, her tür ve derecedeki eğitim öğretim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programı doğrultusunda hazırlanmış basılı eserlerdir (MEB, 2004). Ders kitabı, bir derse ait olan konuların aynı yaş grubundaki öğrencilerin, bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerinin dikkate alınarak eğitim öğretim için yazılmış; öğrencilerin kendi kendine öğrenmelerini kolaylaştırmak için öğretim programlarına uygun olarak yazılmış eserlerdir (MEB, 2004). Öğretim programları bir ülkenin çocuklarının eğitilmesinde önemli bir yere sahiptir. Ders kitabı devletin politikaları dahilinde bir ekibin ortak yürütülen bir projeye hazırladıkları bir üründür. Bahsedilen bu ekiplerin kendi arasında iş bölümü vardır. Bazı ekipler görsel tasarımla ilgilenirken bazıları ise içeriği yazarlar diğer bir ekip ise dil anlatımıyla ilgilenmektedir (Çelik, 2017).

Ulusoy ve Gülüm'e (2009) göre ders kitapları ve öğretim materyalleri eğitim sistemlerinin olmazsa olmaz unsurudur. Zamana, mekâna, bilimsel teknolojik gelişmelere göre eğitim öğretim ortamında kullanılan ders kitapları da değişir ve gelişir. Mesela 2005 yılına kadar ülkemizde davranışçı eğitim modeline göre ders kitapları tasarlanmıştır (Ulusoy ve Gülüm, 2009). Şimdilerde ise yapılandırmacı eğitim modeline göre ders kitapları hazırlanmaktadır. Ders kitapları devletlerin amaçları ve faydasına olacak şekilde öğretim programları esas alınarak düzenlenir. Ülkemiz Millî Eğitim Bakanlığı, Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'ne göre bakanlığa bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulacak ders kitabı ve kullanılacak araç gereç ve materyalin Türk milli eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak hazırlanması gerektiğini vurgular (Çelik, 2017). Bu amaçla ilgili devlete ait organlar tarafından ya da özel yayın organları tarafından düzenlenen kitaplar ücreti mukabilinde ilk incelemeye alınır (Canerik, 2016). Taslak ders kitabı ön incelemeden geçtikten sonra oluşturulan paneller tarafından değerlendirilir. Panel kurulundan da geçen taslak ders kitapları yayımlanmaya hazırdır (Doğan ve Tuğ, 2017).

Ders kitaplarının hazırlanması süreci ve ders kitabının önemi dünyada tüm ülkelerde benzerdir. Dünyada ister gelişmiş, ister gelişmemiş olsun, tüm ülkelerde ders kitabı önemli bir değer ifade etmektedir (Semerci, 2004). Mesela eski Mısır'da öğrenciler öğretmenlerinin nezaretinde genellikle üç sayfa küçük hayvan figürü çizimleri yaparak

öğretmenin düzeltmeleri ile öğrenirlerdi (Gosse, 1915). Pratik ve uygulamaya dönük bir eğitim anlayışı ile öğrencilere sembolik gemiler dağıtarak altın, gümüş ve pirinç hesapları yaptırılırdı (Gosse, 1915). Eski Mısır kazılarında çıkan yazılar ise kitabın ve öğrenmenin önemini şu sözlerle ortaya koymaktadır; “hiçbir şey öğrenmek kadar değerli olamaz” (Gosse, 1915). Japonya’da ise bir deprem esnasında ilk kurtarılabilecek ürünlerden biri de kitaptır (Semerci, 2004). Afrika’da bulunan az gelişmiş ülkelere bir olan Nijerya’da çocuklar kitapların bir kardeş kadar değerli olduğunu belirtmişlerdir (Karataş, 2012). Teknolojik gelişmeler ve toplumsal değişimler ders kitaplarına olan bakış açılarını değiştirse de her dönemde ders kitabı önemini koruyup, öğretmen ve öğrencilerin eğitim öğretim ortamında en temel yardımcıları olmuştur (Ulusoy ve Gülüm, 2009). Ders kitapları, öğrenme yaşantılarını gerçekleştirmek için temel kaynaktır (Şaşan, 2002). Eğitim öğretim ortamına dahil olmuş öğrencilere öğrenmenin yollarını açarak öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırır. Güdülenmeyi arttırarak okul ortamının amacına uygun kullanılmasını sağlar. Bu bilgilerin ışığında ders kitabının bazı niteliklere sahip olması gerekir bunlar:

- 1- Anayasa ve kanunlara aykırı özellikler taşıyamaz
 - 2- Bilimsel hata içermez
 - 3- Temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşım sunar
 - 4- Reklam niteliğinde öğeler içermez
 - 5- Eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar
 - 6- Görsel tasarım ve içerik tasarımı, öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alarak yapılır
- (MEB, 2009, s.19).

Ders kitaplarının hazırlanmasında ise hizmet birimi veya yayınevleri tarafından hazırlanacak ders kitabı; içerik, dil, anlatım ve üslup, öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme, teknik, tasarım ve düzenleme yönlerinden aşağıdaki hususlara göre hazırlanır (MEB, 2012).

İçerik: Küçükahmet’e (2011) göre içerik seçiminde aranması gereken ölçütler şunlardır: Geçerlilik ve güvenilirlik, bilimsellik, öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılama, faydalılık, öğrenebilirlik, sosyal gerçeklerle tutarlılıktır. İçerik ne öğretilecekse ona uygun olarak hazırlanır. Örneğin öğrencilere demokratik özellikler kazandırılmak

isteniyorsa, içerikte anlatılacak konular bir yerel seçimde sergilenen örnek davranışlar olabilir.

Dil, anlatım ve üslup: Dil, anlatım ve üslup yönünden ders kitapları çok dikkatle incelenmelidir. MEB'e (2012) göre kitaplarda, yaşayan Türkçe doğru, güzel ve etkili kullanılır; konuların işlenişinde öğrencinin seviyesine ve gelişim özelliklerine uygun olarak doğru, anlaşılır, yalın bir dil ve anlatım kullanılır. Dilin kullanımında, Türk Dil Kurumu'nun hazırladığı güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu esas alınır. Bu kurallar dikkate alınarak ders kitapları Türkçe dil kurallarına itina ile uygun yazılmalıdır. Anadil bilincinin kazandırılması amacıyla doğru ve düzgün Türkçe ile yazılmış ders kitapları önemli bir yere sahiptir (Ceyhan ve Yiğit, 2005). Bununla birlikte öğrencilerin kullanımına sunulan ders kitaplarının; okunaklılık, anlaşılabilirlik, ilgi çekicilik, okumayı kolaylaştırıcılık, araştırmaya sevk edicilik ve öğrenmeyi ölçücülük gibi pek çok yönden nitelikli olması gerekmektedir (Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı, 2001).

Ders kitabında görsel tasarım: Ders kitabında görsel tasarımı ise ayrı bir uzmanlık gerektiren alandır. Öğrenme öğretme sürecini eğlenceli hale getirecek, dikkat çekici, parlak semboller ve şekillerle yerinde kullanılmalıdır. Gözü yormayan iç açıcı örnekler yerinde ve yeteri kadar kullanılmalıdır. Yazı puntosu ise öğrencilerin fiziki ve zihin yapılarına uygun seçilmelidir. Öğrencilerin aktif olacağı bir ders kitabı görsellerle desteklenmiş olanıdır. Onun için ders kitapları hazırlanırken görsel tasarıma da yeterli dikkat ve itina göstermek gerekir (Küçükahmet, 2011).

Öğrenme, öğretme, ölçme ve değerlendirme: Ders kitaplarının öğretim sürecinde kullanılacak olan strateji yöntem ve tekniklerin kullanıldığı bölümdür (Güçlü, 2011). Aynı zamanda öğrenmelerin ne seviyede olduğunun da test edildiği evredir. Ders kitaplarında öğrenme ve öğretme süreci, değerlendirme boyutu uzmanlık bilgisi ile hazırlanmalıdır. Öğretme- öğrenme ortamındaki bazı değişkenler ve dikkat edilecek ilkeleri şu şekilde sıralayabiliriz: Pekiştirme, dönüt, düzeltme, ipucu, öğrenci katılabilirliği (Deniz, 2019). Sosyal bilgiler ders kitapları hazırlanırken öğrenme öğretme süreç bölümü yukarıda sayılan ilkelere azami derecede dikkat edilerek hazırlanmalıdır.

Ölçme ve değerlendirme: 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programından önce ders kitabında ölçme ve değerlendirme son bölümde bulunurdu. Çünkü davranışçı modele

göre hazırlanan ders kitaplarına göre öğrenmelerin sınanması ve öğrenme seviyelerini kontrol etmek için değerlendirme dersin sonunda uygulanırdı (Doğanay, 2008). Fakat 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan geleneksel ve alternatif ölçme değerlendirme araçları ile öğrencilerin sahip oldukları bilgi, beceri, tutum ve değerlerinin bireysel farklılıkları dikkate alınarak öğrenme sürecinin her aşamasında ve çok boyutlu olarak değerlendirilebilmesine olanak sağlamaktadır (Güçlü, 2011). Hazırlanacak sosyal bilgiler ders kitapları alternatif ölçme ve değerlendirme araçlarını barındırmalıdır

Teknik tasarım ve düzenleme: Teknik tasarım ve düzenleme ise ders kitabının seçimi ile ilgilidir (Sönmez, 1999). Bir alanda yazılmış birden fazla ders kitabı varsa bunların arasından en uygun olanın seçilmesidir. Bu seçim üstün bir yetenek ve kabiliyet ister çünkü alana hâkim olmayan kişilerin seçim yapması eğitim öğretim faaliyetinin bir sıfır geride başlanmasına neden olacaktır (Güçlü, 2011).

Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Ders Kitapları

Ortaokullarda 5., 6. ve 7. sınıflarda haftalık 3 saat olarak planlanıp okutulan sosyal bilgiler dersinin önemi gün geçtikçe artmaktadır (Demir ve Atasoy, 2018). Zira sosyal bilgiler dersi ile hem ulusal hem de küresel çapta öğrencilerin milli bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri; demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları; yasalar önünde eşit olduklarını gerekçeleriyle bilmeleri; kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri; insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri; çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları; doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları istenir (MEB, 2017). Öğretim programındaki amaçlar doğrultusunda hazırlanan kitaplar öğrencilerin belirli hedefler doğrultusunda ilerlemesini amaç edinir. Sosyal bilgiler dersi de ülkemizin yetiştirmek istediği insan tipine uygun olarak inşa edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi dünyada her geçen gün önemini arttırarak devam etmektedir. Mesela Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) Milli Eğitim Derneği sosyal bilgilerin tanımını şöyle yapmıştır: İnsana dair bilgiler sosyal bilgilerdir (Kan, 2010). ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (National Council For the Social Studies) etkili vatandaşlık bilinci için çeşitli sosyal bilimlerin bütünleşmesi ile oluşmuş bir çalışma

olarak sosyal bilgileri tanımlamıştır (Doğanay, 2008). Bireylerin toplumsallaşması için uğraşan sosyal bilimler, sosyal bilgilerin doğmasını sağlamıştır (Çetin, 2008)

Doğanay, (2008) Sosyal bilgilerin bireye kazandırdıklarını şöyle ifade etmiştir:

- Sosyal bilgiler dersi ile çocuk farklı düşünme becerisi kazanır.
- Sosyal bilgiler dersinde çocuğun toplum içinde ilişkileri gelişir, çocuklar grup içinde çalışabilen, farklı görüşlere açık, alternatifli düşünebilen, sorumluluk sahibi, kendine güvenen ve üretken bireyler olarak yetişir.
- Sosyal bilgiler dersinde çocuklara etkin vatandaşlık bilinci, hak ve sorumluluk kazandırır.
- Çocuklara ülkenin ekonomik işleyişi, kaynakların önemi, çevreyi temiz tutma bilinci ve ileriki yaşlarda sahip olacağı meslekleri tanıma gibi vasıflar kazandırma sosyal bilgilerin sayesinde gerçekleşir.

Sosyal bilgiler ders kitabı öğretim programı güncellendikçe programa uygun olarak tekrardan hazırlanır. Mesela sosyal bilgiler ders kitabı Cumhuriyet tarihinde birçok kez program değiştiği için tekrardan hazırlanmıştır. Sosyal bilgilerin dersinin dayanağı olan tarih ve coğrafya ders programları ve buna bağlı olarak da ders kitabı içerik ve amaçları 1923 yılına kadar önemli bir değişikliğe uğramadı (Çatak, 2015).

1924'te ilk, orta ve lise ders programları yeniden düzenledi. Daha sonra buna bağlı olarak yeni ders kitapları yazıldı. 1924 programına göre tarih dersi, ilkokulların üçüncü sınıflarında "daha ziyade bir kıraat ve müsâhabe" şeklinde verilirken, dördüncü ve beşinci sınıflarda Genel Tarih ve Türk Tarihi okutulmaktaydı (Çapa, 2012, s.17).

1926 yılında ise sosyal bilgilerin temelini oluşturacak tarih dersinin amacı şöyle açıklandı; “Genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi ve güzel vatandaşlar yetiştirmektir” (Sönmez, 1999). Yeni bir devlet kurulurken eğitim sistemi ve öğretim programları da değişime uğramıştır. Bu değişim beraberinde yeni bir ders kitabının da doğuşunu hazırlamıştır.

Siyasi iktidarlar nasıl bir vatandaş profili yetiştirmek istiyorsa ona uygun bir öğretim programı ve buna bağlı olarak da ders kitabı hazırlar. 1929 programında ise sosyal bilgilerin temelini oluşturacak tarih dersinin amacı; “İlk tahsil çağında bulunan çocukların bedence ve ruhça en salim itiyatlara sahip olmalarını temin edecek bir muhit içinde en lüzumlu bilgileri ve maharetleri kazandırmak, genç neslin mektebe ilk girdiği günden itibaren içtima-i kudret ve kabiliyetçe müterakki bir intizamla yetişecek milli cemiyet ve Türk Cumhuriyetine ruhen ve beden en faydalı bir tarzda intibak etmeğe azami ehliyeti kazandırmak” olarak belirlenmiştir (Sönmez, 1999).

1960'lı yıllara kadar “Tarih”, “Coğrafya” ve “Yurttaşlık Bilgisi” dördüncü sınıftan itibaren öğrencilere öğrenim ortamında verilmeye devam edilmiştir. “27 Mayıs 1960 yılında albaylar cuntasının yönetime el koymasından sonra bu derslerin birleştirilmesi için 1961 yılında bir komisyon toplanmış ve Millî Eğitim Bakanlığı'na bir rapor sunulmuştur” (Çatak, 2015, s. 97). Bu rapora istinaden 1962 yılında hazırlanan taslak program ile bu dersler “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmiştir (Kan, 2010). Ülke incelemeleri dersinin ayrı bir kitabı olmayıp mevcut “Tarih”, “Coğrafya” ve “Yurttaşlık Bilgisi” dersleri ayrı ayrı öğrencilere eğitim öğretim ortamında verilmeye devam edilmiştir, bu ders 1968 yılından itibaren uygulanacak olan “Sosyal Bilgiler” dersine de bir hazırlık olmuştur (Alaca, 2017).

1968 İlkokul programında Sosyal bilgiler dersi, 4. ve 5. Sınıf öğrencilerinin zihinsel gelişimi dolayısıyla ayrı ayrı bilim dalları olarak kavrayamadığından toptan algılama biçimindeki kavrayış kolaylığı dolayısıyla “Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi” bilim dallarına ait konuların birleşmesinden oluşmuş disiplinler arası bir anlayışla ele alınan bir ders olarak yer almıştır. (Alabaş, 2018b, s. 4)

12 Eylül 1980 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)'nın yönetime el koyması ile eğitim ve öğretim alanında da değişiklikler yaşanmıştır (Aküzüm, 2017). İlkokulların 4. ve 5. Sınıflarında “Sosyal Bilgiler” dersi verilmeye devam edilirken, ortaokullarda “Sosyal Bilgiler” dersi kaldırılmış yerine ortaokulların birinci ve ikinci sınıflarına “Milli Tarih” ve “Milli Coğrafya”, üçüncü sınıflarına da “T.C. İnkılap Tarihi” ve “Vatandaşlık Bilgileri” dersleri konulmuş ve uygun kitaplar hazırlanmış, bu derslerin adı sonradan değiştirilmiştir (Alaca, 2017). Yürürlüğe konan bu program 1998 yılına kadar uygulanmıştır.

1998 yılında yürürlüğe konan yeni “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı” 4-7. sınıflarda uygulanmaya başlanmıştır. Uygulanan bu program dahilinde de yeni ders kitapları hazırlanmıştır. 2005 yılında yürürlüğe konan yapılandırmacı eğitim modeline uygun olarak hazırlanmış İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı sosyal bilgiler dersini alan öğrencilere çok faydalı olduğu kanaati oluşmuştur (Karakaya, 2015). Çünkü yeni program ve ders kitapları öğrenciyi merkeze alan, NCSS tarafından hazırlanan öğrenme alanları ve kazanımlar dikkate alınarak hazırlanmıştır (Kurt ve Kürüm, 2010). Öğrencilerin müze eğitimi ile sosyal bilgiler dersindeki başarısını araştıran Karakaya'ya göre bu program araştıran, sorgulayan, test eden, gözlem yapan, yaşayarak öğrenen vb. özelliklere sahip öğrenciler yetişmesinde faydaları olmuştur (Karakaya, 2015).

Dünyada yaşanan bilimsel gelişmeler ve teknolojik değişime uygun olarak hazırlanan yeni sosyal bilgiler kitabı öğrenciyi merkeze almıştır. Konuları bütün bütün öğretmek yerine öğrencilere öğrenmeyi öğretmek araştırmanın yollarına açarak özgür ve çalışkan bireyler yetişmesinin ortamını hazırlamıştır.

2018 yılında yürürlüğe konan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında ise programın tanımı şu şekilde özetlenebilir: Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler kişilerden istenen davranışları doğrudan etkilemiştir (MEB, 2018). Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır (Kaymakçı, 2018). Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli, sade ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır (Demir ve Atasoy, 2018). Bu amaç doğrultusunda bir taraftan farklı konu ve sınıf düzeylerinde sarmal bir yaklaşımla tekrar eden kazanımlara ve açıklamalara, diğer taraftan bütünsel ve bir kerede kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktılarına yer verilmiştir (MEB, 2018). Her iki gruptaki kazanım ve açıklamalar da ilgili disiplinin yetkin, güncel, geçerli ve eğitim öğretim sürecinde hayatla ilişkileri kurulabilecek niteliktedir (Şahin ve Özsoy, 2012). Bu kazanımlar ve sınırlarını belirleyen açıklamaları, sınıflar ve eğitim kademeleri düzeyinde değerler, beceriler ve yetkinlikler perspektifinde bütünlük sağlayan bir bakış açısıyla yalın bir içeriğe işaret etmektedir (Canerik, 2017). Böylelikle üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş bir öğretim programları toplamı oluşturulmuştur (MEB, 2018).

Oluşturulan bu öğretim programı ülkemizde halen uygulanmaktadır. Programı incelediğimizde program öğrencileri merkeze alan bir yapıdadır. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı temel becerilerine yönelik literatür bilgileri incelendiğinde karşımıza çıkan bilgiler şu şekildedir. Dünyada hızla bir değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. İnsanlık tarihinde ki tüm birikimlerden daha çok gelişme son elli yıllık dönemde yaşanmıştır (Bacanak, Karamustafaoğlu ve Köse, 2003). Bizim ülkemiz de

teknoloji alanında pastadan büyük pay kapmak istemektedir. Bunu gerçekleştirmenin en kolay yollarından biri de eğitim öğretim faaliyetlerini bu doğrultuda düzenlemektir. Öğrencilere kazandırılmak istenen temel beceriler; öğrenciyi aktif, düşünen, sorgulayan, üreten, yeni fikirlere açık, dijital teknolojiyi tanıyan, coğrafyayı tanıyan vb. yeteneklere sahip bireyler olarak yetişmeleri amaçlanmıştır. Öğretim programının ete kemiğe bürünmüş hali olan ders kitapları da aynen öğretim programı gibi yapılandırmacı eğitim modeline göre tasarlanmıştır (Demir ve Atasoy, 2018).

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

Öğretim programı hazırlanacak ders kitaplarını doğrudan etkiler. Çünkü öğretim programındaki hedef ve kazanımlar ders kitapları aracılığıyla öğrenciye ulaştırılır. Ülkemizin yetiştirmek istediği vatandaş modeli öğretim programında genel ve özel amaçlar olarak belirlenir. Bu amaçlara uygun içeriğe sahip ders kitapları hazırlanır. Bu amaçları gerçekleştirmek için her programa uygun içerikler oluşturulur. Öğretim programları çağın gereklerine ve ülkenin yönetim anlayışına göre güncellenir.

Ülkemizde de Birden çok nedenden dolayı öğretim programları yenilenir. Bazen çağın gerektirdiği insan profilini yetiştirmek için bazen gençlere ideoloji kazandırmak için bazen de örnek aldığımız toplumlara ulaşmak için öğretim programları hazırlanır. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde görülüyor ki, dünyada üretim ve tüketim alanında yaşanan ekonomik sıkıntılar programa yansıtılmıştır ve bu küresel sorunlar programda yerini almıştır (MEB, 2005).

MEB (2018) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin taşıması gereken özellikleri özel amaçlar bölümünde sıralanırken bazı hususlar dikkat çekmektedir. “Milli ve manevi değerlere sahip çıkan bireyler yetiştirmek amaç edinilmiştir” (MEB, 2018, s.10). Bu amaç önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü ülkemiz manevi ve milli değerlerine sahip çıkarak diğer ülkelere örnek teşkil ettiği düşünülmektedir

“Bir başka özel amaçta ise hukukun önemi üzerinde durulmuştur. Hukukun herkesi bağladığından bahsetmiştir. Herkesin yasalar önünde eşit olduğundan bahsedilmiştir. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve

kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri gerektiği vurgulanmıştır” (MEB, 2018, s.10).

2005 yılında uygulanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında olmayan 2018 Öğretim Programına eklenen özel amaçlarda biri diğeri ise, doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmalarıdır (MEB, 2018). Bu özel amaç önemli bir yere sahiptir. Dünyamızdaki doğal kaynaklar hızla tükenmektedir. Yenilenebilir enerji her geçen gün önem kazanmaktadır. Çünkü insan ihtiyaçları sınırsızdır fakat dünyanın kaynakları elbette bir gün tükenecektir. 2018 Öğretim Programında bu gerçekler yüzünden tasarruflu bir nesil yetiştirmek amaç edinilmiştir. Bu amaçları gerçekleştirmek için ders kitapları buna uygun hazırlanmalıdır. Ders kitapları öğrencilerde tasarruf bilincini harekete geçirmelidir.

2005 yılında uygulanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında olmayan 2018 Öğretim Programına eklenen özel amaçlarda biri diğeri ise doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmalarıdır (MEB, 2018). Bu özel amacın içerisine eleştirel düşünme becerisi eklenmiştir. Eleştirel düşünme, bir bilginin doğruluğunu çeşitli kaynaklardan araştırarak eleştirerek ortaya koymaktır. Eleştirel düşünme, “olayların, olguların sürekli olumsuz yönlerine bakarak eleştirmek gibi yıkıcı davranışları içeren bir süreç olmadığı, en genel ifade ile olayların ve olguların açıklanmasında kanıtlara dayalı bir bakış açısının yapıcı bir biçimde ifade edilmesi olduğu söylenebilir” (Kurt ve Kürüm, 2010, s. 32). Eleştirel düşünen bireyler yetiştirmek için bu özel amaç değerlidir. Ders kitapları öğrencilerde istendik davranışları oluşturmaın önemli ögesi olduğu için içerik yazımında bu öneriler dikkate alınmalıdır.

Programların amaçları dikkate alındığında topluma, bilime ve bilişim temelli bir öğrenmeye önem verildiği anlaşılmaktadır. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde ise çağın gerekleri olan yetkinlikler ve beceriler yer almıştır. Mesela “dijital yetkinlik, girişimcilik” gibi çağın gerekleri olan yetkinliklere yer verilmiştir (MEB, 2018).

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının kapsamı şunlardır.

1. Programın temel felsefesi
2. Genel amaçlar

3. Temel beceriler
4. Değerler eğitimi
5. Ölçme değerlendirme yaklaşımı
6. Rehberlik

Programın uygulamasında dikkat edilmesi gereken unsurlar ve kazanımlar oluşturmuştur. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı yapı olarak bugüne kadar oluşturulmuş diğer programlara benzerlik göstermektedir. Yeni program bireysel farklılıkları ön plana çıkarmıştır (Deniz, 2019). Bireysel farklılıkları dikkate alan bir program tasarlanması önemlidir. Her insanın farklı bir dünya olduğu yeni araştırmalarla ortaya konmuştur. Talu'ya (1999) göre Gardner'ın çoklu zekâ kuramına göre sekiz zekâ alanında insanların yetenekleri olabileceğinden bahsetmiştir. Bu amaçla her bireye farklı etkinlikler sunmak gereklidir. Her bireye farklı öğrenme alanları sunulmalıdır. Eğitim ortamı renkli ve çeşitli olmalıdır.

Yenilenen programla birlikte ders kitaplarında bulunan ünite ya da temalar sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki öğrenme alanlarına daha yapısalcı bir şekilde geliştirildiği ve uygulandığı fark edilmektedir (Çoban ve Akşit, 2018).

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında temel beceriler sayısal olarak yaklaşık iki katına çıkmıştır. 27 adet kazandırılmak istenen beceri sıralanmıştır. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında ise 15 adet beceri sıralanmıştı. Temel becerilerin çağımızda ne kadar önemli olduğu aşîkardır. Program hazırlayıcıları da bu durumu bildikleri için programa yansıtmışlardır (MEB, 2018).

Sosyal bilgiler ders kitaplarında temel beceriler önemli bir yer tutmaktadır. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde temel beceriler bir önceki programa oranla beceri 15 beşten yirmi 27'ye yükseltilmiştir. Bu durum da becerilere verilen önemin göstergesidir. Beceri, kişinin, yatkınlık ve öğrenime bağılı olarak, bir işi başarma, bir işlemi ereğine uygun olarak, gerektiği gibi sonuçlandırma yeteneğidir (Büyük Türkçe Sözlük [BTS], 2011). Zaten beceri hayatımızın her alanında önemli bir yere sahiptir. Yaşantımızın her alanında beceriye sahip olmamız gerekir. Örneğin girişeceğimiz bir işte başarılı olmamız becerilerimize bağılıdır. Girişimcilik de kabiliyet ister. Çünkü beceri, bilgi gerektiren ve performans içeren bir eylem durumudur (Aybek, 2007).

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına eklenen yeni beceriler ise şunlardır: Yenilikçi düşünme, dijital okuryazarlık, çevre okuryazarlık bilgisi, finansal okuryazarlık, harita okuryazarlık, hukuk okuryazarlık, iş birliği becerisi, kalıp yargıyı ve ön yargıyı fark etme becerisi, kanıt kullanma becerisi, konum analiz becerisi, medya okuryazarlığı, öz denetim becerisi, politik okuryazarlık becerisi, tablo grafik ve diyagram çizme yorumlama becerisi adlı 14 adet beceri eklenmiş ve 12 adet beceri başlığı oluşturulmuştur (Deniz, 2019).

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında değerler eğitimi önemli bir yer işgal etmiştir. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile karşılaştırdığımızda “adalet, tasarruf ve eşitlik” değerleri eklenmiştir. “Temizlik, adil olma, misafirperverlik, sağlığa önem verme, hoşgörü” değerleri ise çıkarılmıştır. Eklenen en önemli değer adalettir. Çünkü eski değer adil olma idi. Adil olma bireysel bir tavidir. Kişisel taşıyıcı. Fakat adalet çok geniş bir değerdir hem bireysel hem toplumsal hem de devlet yönetimini dahi içerisinde barındırır (MEB, 2018).

MEB’e (2018) göre kök değerler belirlenmiştir, adalet, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverliktir. 2018 Öğretim Programının önceki programlardan en temel farkı kök değerlerdir. Keza ilk kez öğretim programına kök değerler eklenmiştir. Kök değerler, değerler öğretiminin merkezini oluşturacaktır. Değer öğretiminin şekillenmesine yardımcı olacaktır.

Sosyal bilgiler dersi içeriğinde çok sayıda kavram barındırmaktadır. Kavramlar, varlıkların ve olayların belirli özelliklerini içeren ve herkes tarafından aynı şekilde algılanan düşüncelerdir. Kavramların oluşturduğu varlık veya olaylar benzer nitelikler taşıyıcı, örneğin renk, bitki, hayvan birer kavramdır. İnsanların zihninde oluşan bir fikre objeye ya da nesneye ait düşüncelerdir (Turan, 2018). 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5-7. sınıflarda toplam 366 kavram öğretimi amaçlanmıştır. (MEB, 2005). Bu kavramlar sınıf düzeylerine göre dağıtılmıştır. 2018 Öğretim Programında ise kavramlar ayrı bir bölüm ya da başlık oluşturulmamış, sınıflarla ilişkilendirilmemiştir. Bu durum kavram öğretiminin olumsuz etkileyebilir (Turan, 2018). Keza bazen bir derste onlarca kavramla karşılaşan çocuklar kavramları öğrenememekteler ya da yanlış öğrenmektedirler (Yazıcı ve Samancı, 2003). Sosyal bilgilerin temelini oluşturan kavramların öğretimine daha fazla önem verilmelidir. Çünkü derslerde onlarca kavram kullanılmaktadır. Bu kavramların belirli bir tablosu ve yönergesi yoktur. Sadece 2018

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında açıklamalar bölümünde kavram öğretimi önemli bir yere sahiptir şeklinde bir açıklama yapıp geçilmiştir (MEB, 2018).

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı öğrenme alanlarını incelediğimizde ise 2005 Öğretim Programından farklı olarak öğrenme alanları dokuzdan yediye düşürülmüştür. 2005 Öğretim Programında var olan” gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler ile zaman, süreklilik ve değişim” öğrenme alanları 2018 programından çıkarılmıştır (MEB, 2018). Bu öğrenme alanlarının içerisinde bulunan kazanımlar diğer öğrenme alanlarının içerisinde ilişkilerine göre dağıtılmıştır.

Tablo 1. 2005 ve 2018 Öğretim Programları Öğrenme Alanlarının ve Kazanım Sayılarının Karşılaştırılması

Öğrenme alanları	2005 prog. Kazanım Sayıları			2018 prog. Kazanım Sayıları		
	5. snf	6. snf	7. snf	5. snf	6. snf	7. snf
Sınıf Seviyeleri						
Birey ve Toplum	4	6	5	5	4	4
Kültür ve Miras	6	9	8	4	5	5
İnsanlar Yerler ve Çevreler	8	7	5	6	5	4
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	7	6	6	5	5	5
Bilim Teknoloji ve Toplum	6	5	5	5	5	4
Gruplar Kurumlar ve Örgütler	5	-	-	-	-	-
Güç Yönetim ve Toplum / Etkin Vatandaşlık	5	5	5	4	4	5
Küresel Bağlantılar	6	5	4	4	5	4
Toplam	47	43	38	33	34	31

(MEB, 2005; MEB, 2018)

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki kazanımları karşılaştırmalı incelediğimizde kazanım sayılarının azaltıldığı görülmektedir. Öğretim programında sadeleştirmeye gidilirken doğru bir politika ve ciddiyetle olaya yaklaşmak gerekmektedir. Çünkü sadeleştirmeye gidilirken programı değersizleştirmemek gerekir. Sadelik her zaman faydalı olacak gibi bir anlayışla programı sıradanlaşmamalıdır. 2005 Öğretim Programında 5., 6. ve 7. sınıftaki toplam

kazanım sayısı 129 tanedir. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında ise 98 tanedir.

Tablo 2. 2005, 2018 Öğretim Programları Sınıf Seviyelerine Göre Kazanım Sayılarının Karşılaştırılması

Sınıf	2005 Öğretim Programı	2018 Öğretim Programı
5	47	33
6	43	34
7	39	31
Toplam	129	98

(MEB,2005; MEB, 2018)

Sınıflara göre kazanım sayıları da 2018 Öğretim programında 2005 Öğretim Programına göre hatırı sayılır derecede azalmıştır (Turan, 2018). Bir konu başlığını ilgilendiren birkaç kazanım tüm konuyu kapsayacak şekilde tek bir kazanıma dönüştürülmüştür. MEB Talim Terbiye Kurulu kazanım sayılarını azaltırken izlenen yolu ve gerekçeleri şöyle açıklamıştır:

Güncelliğini kaybeden konuların çıkarılması ya da yeni akademik çalışma sonuçlarına göre düzenlenmesi, içerik bakımından farklı ünite, konu başlıkları altında ve/veya sınıf düzeylerinde tekrar eden ve binişikliğe neden olan kazanımların çıkarılması, üst öğretim kurumlarında öğrencilerin ilgi duydukları meslek alanı ile ilgili olarak öğrenebilecekleri içeriklere ilişkin öğrenme alanı, tema, konu ve/veya kazanımların çıkarılması, farklı ünite başlıkları altında ve/veya sınıf düzeylerinde ayrık şekilde kalmış birbiriyle ilişkili kazanımların konu bütünlüğünün sağlanması amacıyla ilgili oldukları tema, konu veya sınıf düzeylerine kaydırılması farklı disiplin alanlarında tekrar eden ünite konu ve kazanımların daha fazla ilgili olduğu disiplin içerisine alınması şeklindedir demiştir (MEB, 2018, s. 26).

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının içeriğine odaklandığımızda ise 2005 Öğretim Programında dağınık halde bulunan, birbirleriyle ilişkili olan kazanımlar bir araya toplanmıştır. İlişkili kazanımlar bazen birleştirilip tek kazanıma dönüştürülmüştür (Turan, 2018). Bu uygulama zaman kaybının önüne geçmiştir. Gereksiz yere tekrarı önlemiştir. Çünkü sadeleşme yoluna giderken benzer kazanımlar aynı kazanım altında toplanmıştır. Bazı kazanımlar ise öğrenci seviyesine uygun olacak şekilde düzenlenmiştir. Örneğin 5. sınıf düzeyinde bulunan iki kazanım 6. sınıfa

aktarılmıştır. 6. sınıf düzeyinde bulunan bir kazanım ise 7. sınıfa aktarılmıştır. Bazı kazanımlar ise kendi sınıf düzeyinde farklı öğrenme alanlarına aktarılmıştır.

Kazanımlarla içerik birbirinden etkilenen ve birbirini etkileyen iki değişkendir. Ne öğretilim? Sorusuyla ilgilenen içerik bölümü kazanımlarla sıkı bir ilişki içerisinde. Kazanımlar öğrencilerde istendik davranışlar oluşturacak şekilde yazılır. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında kazanımların bir önceki programa göre nicelik olarak $\frac{1}{4}$ oranında azaltıldığı göze çarpmaktadır. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5-7. sınıf düzeylerinde toplam 129 kazanım olmasına karşın 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5-7. sınıf düzeylerinde toplam 98 kazanım vardır (Çoban ve Akşit, 2018). İçerik boyutunda kazanımdan bu kadar bahsetmenin amacı öğretim programlarının amacına ulaşmak için ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktır. İçerik seçiminde dikkat edilmesi gerekenler şunlardır: Geçerlik ve güvenilirlik, bilimsellik, öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarını karşılama, faydalılık, öğrenebilirlik, sosyal hayatla tutarlıdır (Küçükahmet, 2011).

Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Bulunması Gereken Nitelikler

Ders kitaplarının hazırlanması ve basımı sırasında tüm süreçler ciddi bir çalışma gerektirir. Mesela işlenecek konular uygun sırayla verilmiş mi? Konular hedeflere uygun oluşturulmuş mu? Dil anlatım Türkçe dil bilgisi kurallarına uygun mu? Görseller konulara ve öğrenci seviyesine uygun mu? gibi sorulara olumlu cevaplar vermesi gerekir (Duman ve Çakmak, 2011). İyi bir ders kitabı hazırlamada güzel bir çalışma ve plan yapmak gerekir ve işi ehli olan kişilere yaptırmak faydalı olur. Kaynaklar çok iyi taranmalıdır. Alan bilgisine hâkim bir AR-GE ekibi kurulmalıdır. Bu ekip iş bölümünü ve koordinasyonu iyi sağlanmalıdır. Konu ile ilgisi olan diğer kurum, kuruluş ve kişilerle bağlantıya geçilmelidir (Gülersoy, 2012).

Ders kitabı öğrenci ve öğretmenler açısından birincil ve en önemli kaynaktır. Çünkü ders kitabı öğretim programı dahilinde hazırlanan içeriklerin öğretmen tarafından öğrenciye ulaştırılmasını sağlar. Bir ders süresince öğretmenler en çok ders kitabına başvurur. Konu başlığından en sonda bulunan konunun değerlendirme sorularına kadar öğretmenin yardımcısıdır. Bundan dolayı öğretmenler ders kitabından faydalanmayı çok

iyi bilmeleri gerekir. Öğretmenlere hizmet içi eğitimleri düzenlenerek ders kitabı kullanımı üzerine eğitimler verilmelidir (Aktay ve Çetin, 2019). Ders kitabından faydalanmak demek, açın çocuklar konuyu baştan sona okuyun demek değildir. Öğretmenin rehber olduğu bir eğitim programına uygun olarak öğretmen, öğrencilere ders kitabından nasıl faydalanacaklarını güzel bir şekilde açıklamalıdır. İyi bir rehber olmalıdır. Çocukları denizdeki bir gemi gibi yönlendirmelidir. Rotayı doğru bir şekilde oluşturmalıdır. Gemiye sağlıklı bir şekilde sahile ulaştırmalıdır (Demirel ve Altun, 2017).

Ders kitaplarında yer alan bilgiler bilimsel, doğru, güvenilir, faydalı, ülkenin politik ve ideolojik fikir yapısına uygun olmalıdır (Gülersoy, 2012). Eğitim öğretim amaçlarına, programlara, kuramlara, yöntem ve tekniklere uygun olmalı, öğrencide öğrenme ve merak duygusunu harekete geçirmeli, örnek olay hikâyeler anlatmalı, grafik ve tablo resim karikatür posterlerle zenginleştirilerek verilmelidir (Cemaloğlu, 2007).

Ders kitapları: Yazım, noktalama, imla ve dil bilgisi kurallarına uygun bir şekilde hazırlanmalıdır. Okunan metinler okuyucuların tamamında aynı anlam ifade etmelidir. Noktalama işaretleri anlatım bozuklukları oluşturmayacak şekilde kullanılmalıdır. Metinde kullanılan bir virgül doğru kullanılmazsa birden çok anlam çıkmasına neden olabilmektedir. Çocuklarda böyle anlam karmaşasına fırsat vermemek için noktalama işaretleri, imla ve yazım kurallarına hassasiyet göstermelidir (Bektaş, Nalçacı ve Erçoşkun., 2009).

Kitaplarda “etnosantrik (kültürünü üstün görmek. Diğer kültürleri aşağı görmek. Irkçılık yapmak.)” öğelere yer vermemek gerekir. Öğrencilere tüm kültürlerin değerli olduğu bilinci verilmelidir. Çünkü dünyada bulunan her kültür kendine has özellikler taşır. Saygı duyulmayı hak etmektedir. Burada empati kavramı devreye girmektedir. Çocuklarımıza örnek olaylar üzerinden giderek bir kişinin kültürüne ait izlerin aşağılandığını görseniz ne yaparsınız? Ya da sizin kültürüne ait bir öğe aşağılansa ne hissedersiniz? Gibi sorularla çocuklarda empati duygusu işe koşularak her kültürün saygıyı hak ettiği vurgulanabilir.

Ders kitapları öğrenme öğretme ilkelerine uygun olarak hazırlanmalı ve konular yakından uzağa somuttan soyuta doğru düzenlenmeli, öğrenciyi araştırma inceleme yapmaya yönlendirmelidir. Ayrıca ders kitapları öğrencinin yapıcı zekâsını geliştirmeli

ve öğrenme sürecini kontrol edecek değerlendirme sorularına yer verilmelidir (Cemaloğlu, 2007)

Ders kitaplarında değerlendirme bölümü de çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü test edilmemiş öğrenmeler öğrenme sayılmaz. Kitaplarda sürecin değerlendirilmesine çokça yer verilmelidir. Yapılandırmacı öğretim modeline geçilmeden önce öğretim metotlarında amaç sonucu bulmaktı sonuç doğru ise öğrenme gerçekleşmiş sayılırdı. Şimdilerde ise yeniden yapılandırmacı eğitim modelinde ise sonuç kadar süreçte önemli bir yere sahiptir. Öğrenci yaşayarak yaparak üreterek öğrenir, sonuçta ortada bir ürün olur. Bu ürün üzerinde değerlendirme yapılır (Kaymakçı, 2018). Mesela 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 1. Ünite sonundaki “Siz bulunduğunuz bölgede bir işletme açacak olsanız nasıl bir yatırım yaparsınız? Bu süreçleri üretim, dağıtım, tüketim ve yatırım kavramları çerçevesinde tasarlayınız.” değerlendirme sorusu yeni öğretim programını ve ders kitaplarını çok güzel özetliyor. Yeni girişimcilerin nasıl planlar yapması gerektiğini çok güzel ifade ediyor (Karadüz, 2009).

Sosyal bilgiler ders kitaplarının taşıması gereken bir başka nitelik de içeriğin demokratik unsurlar üzerine inşaa edilmesidir. Demokratik bir toplum oluşabilmesi için sosyal bilgiler derslerine bir hayli yük düşmektedir. Çünkü sosyal hayatı düzenleyen tüm yazılı ve yazısız kurallar, öğrencilere bu dersin içinde verilmektedir. Bundan ötürü içerikte demokrasi bilinci öğrencilere verilmelidir. Okuma parçaları öğrencilere ahlaki muhakeme yapıp kendilerini geliştirme fırsatı sunmalıdır. Metinlerde, okuma parçalarında, resim ve görsellerde otoriter tutumlardan vazgeçilmelidir. Küçük yaş gruplarında sosyal bilgiler derslerinde görülen bu fiğürlerin olumsuzluğu vurgulanmalıdır. Çünkü ahlaki muhakeme yeteneği gelişmemiş olan çocuklar o örneklerden olumsuz etkilenebilir (Canerik, 2016).

Gülersoy’a (2012) göre sosyal bilgiler ders kitabında bulunan bilgiler doğru, sade, net, anlaşılır ve bilimsel olmalıdır. 2008 2009 eğitim öğretim yılında okutulan sosyal bilgiler ders kitabında bulunan bir bilgi yanlışlığı göze çarpmaktadır. Bu bilgi yanlışlığı şöyledir: 7. Sınıf ders kitabında Kaymakçı’ya (2013) göre 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 28. maddesine aykırı bir ifade bulunmaktadır: “O, memur olduğu için dükkânı ancak hafta sonu açabiliyordu.” Söz konusu Yasa’nın ilgili maddesine göre, “Memurlar Türk Ticaret Kanunu’na göre tacir veya esnaf sayılmalarını gerektirecek bir faaliyette bulunamaz. ...” burada bir bilgi yanlışlığı yapılmıştır. Bu yanlışlıklar

toplumu direkt olarak etkileyecektir. Çünkü bugünün çocukları yarının yetişkinleri olarak yanlış bilgilerle eğitim öğretimini tamamlamış yetişkinler yasalara aykırı faaliyetlerde bulunacaklardır. Bu tür yanlışların önüne geçebilmek için kitap hazırlama ekipleri alanında çok yetkin olmalıdırlar ve işin ciddiyetini anlamalıdırlar. Bu ekipler ders kitaplarının hayati önemli olduğu bilincine varmalıdır.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunması gereken bir başka nitelikte sağlam ve güvenilir kaynaklardan faydalanması gerekir. Fakat kitapların kaynakçalarını incelediğimizde zamanla sosyal bilgiler ders kitaplarında en çok faydalanılan kaynağın internet olduğu ortaya çıkmıştır. “Ders kitaplarının hazırlanmasında yazılı kaynakların yerini giderek İnternet almaktadır. Kitap yazarlarından, yararlandıkları bilgilerin ne kadar güvenilir ve bilimsel olduğu konusunda titiz davranmaları beklenir. İnternet’ten derlenen kitaplarda, kes-kopyala-yapıştır tekniğinin yaygın olarak kullanıldığı ve metinler üzerinde genelde düzenleme yapılmadığı gözlenmektedir.” (Canerik, 2016, s.44). İnternette kaynakça olarak faydalanmanın birçok sakıncası bulunmaktadır. İnternette bulunan bilgiler bir doğrulama filtresinden geçmediği için çok fazla bilgi kirliliği bulunmaktadır.

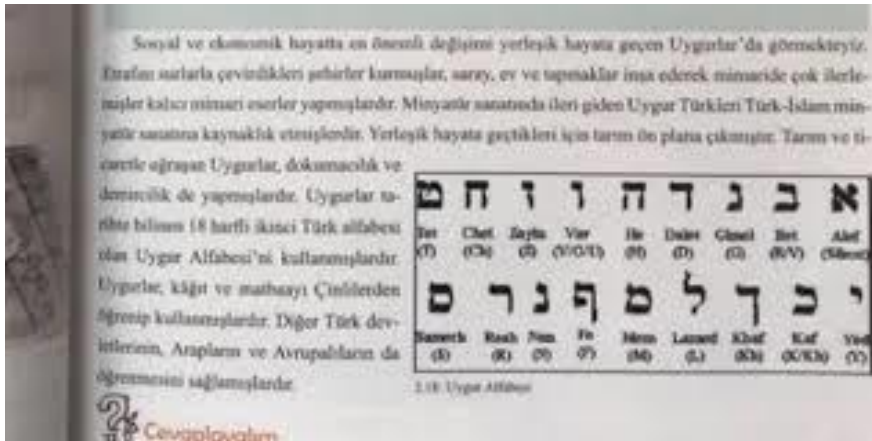
Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “İçerik”

İçerik, hazırlanmadan önce hedef ve davranışlar belirlenir. Hedefimiz nereye ulaşmaksa ona uygun olarak içerik oluşturulur. Hedef ve davranışlara uygun olarak bir içerik taslağı şekillendirilir. Ders kitabı ilk önce bir taslak olarak hazırlanır (Sönmez, 1999). 1739 Milli Eğitim Temel Kanuna’na (1973) göre hazırlanan taslak kitap kanunlara aykırı nitelik taşıyamaz (Sönmez, 1999). Kanunlar bir ülkenin refah ve barış içerisinde yaşaması için hazırlanmış kurallar bütünüdür. Ders kitapları da içerik olarak bu kanunlara uymayan özellikler barındırmamalıdır. Çünkü ders kitabındaki içerik aynı anda ülkemizin tamamındaki çocukların eline ulaşmaktadır. Hiçbir çocuk bu içeriği yanlış yorumlamamalıdır. İçerikte terörizmi, deizmi, anarşizm yer almamalı ve her türlü illegal düşünce ve anlayıştan uzak yapıda olmalıdır.

Ders kitabındaki içerik: “öğretilecek olan ne?” “verilmesi gereken ne?” gibi sorularının cevabını vermek için hazırlanır (Karadüz, 2009). Bundan ötürü ders kitabında içerik zengin olmalı, çağın ihtiyaçlarına göre hazırlanmalı, hayati olmalı, yaşadığımız

yerin özelliklerini barındırmalı ki öğrenciler için faydalı olsun. İçerikteki konuyu örneklendiren metinler toplumsal olarak tüm insanları temsil etmelidir.

Canerik'e (2016) göre ders kitaplarındaki müdür rolü hiç değişmiyor, müdür olarak resmedilenler hep erkekler oluyor. Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriği hazırlanırken toplumsal cinsiyet eşitliğine dikkat edilmelidir. Ayrıca içerikte bilgiler tam net ve doğru olmalıdır. Toplumsal hayatın şekillenmesinde etkili olan sosyal bilgiler ders kitapları içeriğinde bilgi yanlışlığı barındırmamalıdır. Kurt'a (2017) göre kitaplar içerik olarak incelendiğinde kitaplarda bilgi yanlışlarına rastlanmıştır; bazen semboller, bazen örnekler, bazen grafikler, bazen de resimler de bilgi yanlışlığı vardır. Bazen de ders kitaplarında konu ile ilgili verilen görseller aslını karşılamamaktadır (www.milliyet.com.tr). MEB tarafından basılan Sosyal bilgiler ders kitabında yapılan bir yanlışlık Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabındaki Bilgi Yanlışlığı.

Mesela 2019/ 2020 eğitim öğretim yılında okutulacak olan 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında 61. Sayfadaki Uygur alfabesi örneği diye gösterilen alfabe İbraniceden alınmış sembolleri barındırıyor. Ders kitaplarında verilen görseller yanlış öğrenmelerin gerçekleşmesine neden olabilmektedir. Ders kitapları İçerik dil anlatım, imla ve anlatım bozukluğu yönünden de arındırılmış olmalıdır. Yine 6. Sınıfta dilekçe yazımı ile ilgili bir görsel de imza isim ve soy ismin üstüne atılması gerekirken altına atılmıştır (Canerik, 2016).

Ders kitapları güncel olayları da yakından takip etmelidir. Konular örneklendirilirken teknolojiye uygun ürünler örnek verilmelidir. Haberleşme konusu

işlenirken telgraf örneğinin yerine telefon ya da genel ağı bağlı bilgisayarlar ya da tabletler örnek verilmelidir (Kılıç ve Seven, 2004). İçerikte yanlış genellemelerden de kaçınılmalıdır. Kurum ve metotlar değişmez bilgilermiş gibi öğrencilere genelleyerek verilmemelidir. Sadece kanun ve ilke düzeyinde kanıtlanmış bilgiler içerikte genellenebilir (Kılıç ve Seven, 2004). Sosyal bilgiler ders kitaplarının içerikleri yazılırken bu çalışmaların sonuçları dikkate alınarak yazılmalıdır

Bazı durumlarda kitaplar içerikteki konuyu üstünkörü az bir bilgi vererek geçebiliyor. 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde doğal afetlerden Depremler konusu işlenirken bir paragraf bilgi ve bir resimle konu geçilebiliyor (Çelik, 2017). Ülkemizin en çok can kaybı yaşadığı doğal afet olan deprem konusunun bu kadar az bilgi ile geçiştirilmesi önemli bir eksikliktir. Ülkemizi bu kadar yakından ilgilendiren konu olan depremler, ayrı bir kazanımla ve müstakil bir konu başlığı ile verilebilir. Bazı zamanlarda da tam tersi durumlar yaşanmıştır. Mesela içerikte bazı konularda gereksiz ayrıntılara yer verip öğrencilerin bilgi karmaşası yaşamasına neden olmaktadır. Sosyal bilgiler ders kitaplarının hazırlayıcıları bu bulguları dikkate alarak ders kitaplarının içerik bölümünü yazarken daha başarılı sonuçlar elde edebilirler.

Ders kitabının içerik bölümü yazılırken kişisel görüşlerden uzak durulmalıdır. İdeolojik fikirler barındırmamalıdır. Irkçılığa kaçacak ifadelerden uzak durulmalıdır. Çocukları diğer dinlerden ve milletlerden nefret ettirecek ifadeler kullanılmamalıdır. Değerler her zaman vurgulanmalıdır. Hümanist öğeler içerikte barındırılmalıdır (İşbilir, 2019).

Ders kitaplarındaki içerik düzenlenirken dikkat edilmesi gereken bazı ölçütler şu şekildedir:

1. İçerik, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile kitabın hitap ettiği öğrencinin öğrenim gördüğü kurumun hedefleri ile paralellik göstermelidir,
2. İçerik; ilgili öğretim programında öğrencilere kazandırılmak amacıyla belirlenen bilgi, beceri, davranış, tavır, tutum ve iş alışkanlıklarının tümünü içerecek biçimde yapılmalıdır,
3. Atatürk ilke ve inkılâplarıyla ilgili olmak üzere kurulca alınan kararlara ve programlara uygun olmalıdır,

4. İlgili dersin o sınıf ve dönem için belirlenen hedeflerine uygun bir şekilde işlenmelidir,
5. Kitaplardaki bölümler, üniteler ve konular arasında hacim açısından uygun bir denge olmalıdır,
6. Kişi veya kuruluşları yıpratıcı nitelikte olmamalıdır,
7. Öğrencinin günlük yaşamda yararlanabileceği biçimde düzenlenmelidir,
8. Basitten karmaşığa, yakından uzağa, somuttan soyuta, kolaydan zora doğru giden bir yöntemle işlenmelidir,
9. Konuların işlenişinde öğrencilerin daha önce kazanmış olduğu bilgi, beceri, tutum ve davranışlar göz önünde bulundurularak konuların okutulan diğer dersler ile de ilişkisi dikkate alınmalıdır.
10. Öğrenci düzeyine uygun olmalı, gereksiz ayrıntılara yer verilmemelidir,
11. Öğrencileri öğrenmeye, araştırma ve inceleme yapmaya, başka kaynaklardan yararlanmaya teşvik etmelidir,
12. Öğrencileri bağımsız ve yaratıcı düşünmeye, kıyaslamaya, edindikleri bilgilerden hareketle sonuç çıkarmaya yöneltecek biçimde işlenmelidir,
13. İçerik öğrencinin kitaptan etkili şekilde yararlanmasına imkân vermelidir (Kurt, 2017, s. 341).

Yukarıda bahsedilen ölçütlere uygun olarak hazırlanmış bir içerik öğrenciyi ulaşılmak istenen hedefe götürür. Eğitimin kalitesini arttırır. Öğrenciyi derse bağlar. Öğretim programının hedeflerini canlı tutar. Gereksiz zaman kaybını önler. Öğretmenin iş yükünü azaltır. Öğretmene yardımcı olur. Öğrencinin ise öğrenme ortamında aktif olmasını sağlar. Sayılan bu kazanımların gerçekleştiğini ölçmek içinde içeriğe uygun çağdaş değerlendirme yöntemleri kullanmak gerekir (Sönmez ve Kılıçoğlu, 2016).

2017 Yılından Sonra Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Yapılan Eleştiriler

Öğretim programları çağın ihtiyaçlarına göre ve ülkelerin hedefleri doğrultusunda güncellenir. Öğretim programlarının bir ders ile ilgili öğretilmek istenenleri niçin, nasıl, kim ve ne zaman öğretelim gibi soruların cevaplarını barındıran bir rehber olduğu

vurgulanır (Çimen Kurt, 2017). Ders kitaplarının temeli ve dayanağı da öğretim programlarıdır. Ülkemizde öğretim programları çok sık değişmektedir. Son yirmi yıllık sürede dahi (2005, 2017, 2018) üç kez güncellenmiştir (Turan, 2018). Ülkemizde öğretim programlarının yenilenmesinin birçok nedeni vardır. Sosyo-kültürel hayat, bilim ve teknolojiadaki hızlı ve sürekli değişim, toplumun ve kişilerinde gereksinimlerinin değişmesini tetiklemiş; bu değişimde doğal olarak ferdin ve toplumun ihtiyacını karşılayacak öğretim programlarının, buna bağlı olarak da ders kitaplarının hazırlanmasını zorunlu kılmıştır (TTKB, 2017). Yukarıda yer alan ifadelerle göre, sosyal bilgiler programının güncellenme ihtiyacı, her alanda (ekonomik, toplumsal, bilimsel) yaşanmakta olan değişim ve gelişime bağlıdır. Yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı gibi daha önceki programlara yönelik eleştiriler, güncelleme ihtiyacının olduğunu ortaya çıkardığı anlaşılmaktadır (Canerik, 2017). 2018 yılında yayımlanan yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı sürekli eleştiri almıştır. Bu eleştiriler bazen olumlu olmuştur bazen de olumsuz olmuştur. Bazı kesimler öğretim programlarını yermiştir. Bazı kesimler ise avantajlı yönlerinin çok olduğunu vurgulamıştır. Bu eleştirilere göz attığımızda şu bilgilere ulaşılmıştır.

Gözütok'a (2018) göre öğretim programı ve ders kitapları güncellenirken geniş bir çalışma uygulanır. Alanında uzman farklı yeterliğe sahip büyük bir ekip kurulur. 2018 programında ise bu durum nadiren yaşanmıştır. Program Şubat 2017'de askıya çıkmıştır. Öğretmen veli ve öğrencilerden programın olumsuz yanlarının bildirilmesi istenmiştir. Bu süreçte herkes fikirlerini belli haberleşme yollarıyla bildirmişlerdir fakat askı program üzerinde pek fazla değişiklik yapılmamıştır. Pek fazla yenilenmeyen bu askıdaki programa uygun olarak basılan ders kitapları da bu eleştiriden nasibini almıştır.

Eğitim Sen'e (2017) göre 2017 de taslak program kamuoyunun görüşlerine sunulduğunda eleştiri süresi çok kısa tutulmuştur. Bu durum soğukkanlı, aklıselim, yapıcı ve eksikleri ortaya koyacak tavırların ortaya çıkmasını olumsuz etkilemiştir. İnsanlar, kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları vb. topluluklar eleştirilerini yapamamış ya da eksik yapmışlardır. Eksikleri tam olarak ortaya serilememiş program yürürlüğe konmuştur

Eğitim Sen'e (2017) 2017 yılında askıya çıkan yeni öğretim programında 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında en çok eleştirilen konu başlıklarından biri ise "Kültür ve Miras" öğrenme alanındaki Atatürkçülükle ilgili çoğu kazanımı programdan

çıkarılmıştır. Bu durum “Atatürk ve Atatürkçülük konuları müfredattan çıkarılıyor mu.?” Sorularına ve endişeye yol açmıştır.

Gözütok’a (2018) göre yeni programlar uygulanmaya konmadan önce pilot uygulaması yapılır fakat 2018 programı pilot uygulanması yapılmadan uygulanmıştır. Bu durum da ders kitaplarının hatalarının görülmeden kullanılmasına neden olmuştur. Eksiklikleri uygulanırken anlaşılmıştır. Hatalı basılan ders kitapları eğitim öğretim sezonu içerisinde fark edilmiştir. Yaşanan böylesi durumlar eğitim kalitesini düşürmektedir. İnsanların kurumlara olan güvenini zedelemektedir. Eğitimde yapılan hataların bedelini çocuklarımız ödediği için böyle durumlar birkaç kez test edilmeli yanlışlar anında düzeltilmeli insanların inancını ve güvenini zedeleyecek durumlar asla imkân verilmemelidir.

Çepni, Kılcan ve Palaz’a (2017) göre yeni programa yapılan ilginç bir eleştiri ise programın amaçsız ve gelişigüzel hazırlandığına yöneliktir. Programın çok genel soyut olduğu anlaşılmaktadır. Ülkemiz için öneme sahip olan öğretim programları daha profesyonel bir tavırla hazırlanmalıdır. AR-GE çalışmaları yapılmalıdır uzman görüşleri alınmalıdır. Hatta sahaya inip öğretim görevlileri ve öğretmenlerle çalıştay yapılmalıdır.

Çoban ve Akşit’e (2018) göre 2018 yılında uygulanan öğretim programına yönelik bir diğer eleştiri ise kavram öğretiminin belirli bir başlık ya da bir kutucuk içinde verilmemesidir. 2017 Öğretim Programı’nın Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar başlığında 5. Maddede “Program’da kavram öğretimi önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle kavram öğretiminde sınıflamalar ve farklı kavram öğretimi yaklaşımları dikkate alınmalıdır. Anlam karmaşası, kavram karmaşası ve kavram yanlışlarının giderilmesine yardımcı olunmalıdır.” (Çoban ve Akşit, 2018, s 491) şeklinde birkaç cümle ile kavram öğretimine değinilmiştir Kavram öğretimi sosyal bilgiler dersinde önemli bir yere sahiptir. Çünkü bazen bir ders tamamen kavramlar üzerine kurulabiliyor. Bu açıdan kavram öğretimi belirli bir başlık altında verilebilirdi. Kavram öğretimi desteklenebilirdi.

Çoban ve Akşit’e (2018) göre 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yapılan dikkat çekici eleştirilerden bir diğeri ise değerlendirme boyutunun belirsiz olmasıdır. Değerlendirme bölümü programlarda derinlemesine açıklanır. Ölçme ve değerlendirme, eğitim öğretim faaliyetlerinde olmazsa olmazdır. Test edilmemiş performansa dönüştürülmemiş bilgiler öğrenilmiş sayılmaz. Ölçme ve değerlendirme

yapılırken çağdaş metotlar kullanılmalıdır. Yapılandırılmış grid, tanılayıcı dallanmış ağaç, anlam çözümleme tabloları, zihin haritaları, performans değerlendirmeleri vb. çağdaş ölçme araçları hem sonucu hem de süreci değerlendirmede yardımcı olacaktır

Taş ve Kıröğlu'na (2018) göre 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yapılan dikkat çekici eleştirilerden bir diğeri ise programdan çıkarılan değerlere yöneliktir. 2018 Öğretim Programından “Temizlik, adil olma, misafirperverlik, sağlığa önem verme ve hoşgörü” değerleri çıkarılmıştır. Manevi dünyamızı şekillendirmede önemli bir yere sahip olan bu değerlerin çıkarılması olumsuz karşılanmıştır

Gözütok'a (2018) göre bir başka olumsuz eleştiri ise 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitapları belirli bir felsefeye oturtulamamıştır. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı açıklanırken davranışçı öğrenme modelinden ayrıştırılmıştır. Yapılandırmacı öğrenme modeline uygun tasarlanmıştır. Açıklama yapılırken 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı hangi felsefeye dayandığına dair bir açıklama verilmemiştir. Bu durum da programa muallaklık katmıştır.

PISA ve TIMSS gibi uluslararası sınavlarda OECD üyesi ülkelerin öğrencileri arasında yarışmalar düzenlenir. Bizim ülkemizde bu yarışmalara katılır. Fakat bu yarışmalarda ilk otuza girememektedir (Gözütok, 2018). Gözütok'a (2018) göre ülkemizde ki öğretim programı ve ders kitapları bu tür yarışmalara yönelik çok fazla etkinlik barındırmamaktadır. Böyle bir ders kitabından faydalanan öğrencilerimizde de başarısızlık kaçınılmaz olmaktadır. Fakat Millî Eğitim Bakanlığı yenilenen programla araştıran, sorgulayan, problem çözen bireyler yetiştirmeyi amaç edindiğini belirtmiştir (MEB, 2018).

Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına ayrıntılı şekliyle eklenen Türkiye Yeterlilik Çerçevesi (TYÇ) olumlu yönde eleştiriler almıştır (Çepni, Kılcan ve Palaz, 2017). Çünkü bu yeterlikler dünyada söz sahibi olan ülkelerdeki üretken insanların becerilerini barındırıyor. Kaymakçı'ya (2018) göre öğrencilerimizin sorgulayan, araştıran, üreten, değerlerine sahip çıkan, aktif vs. gibi özelliklere sahip bireyler olarak yetiştirmemiz için ders kitaplarımızı da bu yeni kabiliyetlere göre düzenlememiz gerekmektedir.

Turan'a (2018) göre ders kitapları bazı kesimler tarafından da olumlu yönde eleştirilmiştir. Yeni ders kitaplarında ölçme değerlendirme bölümlerinin çağdaş yöntemlere göre tasarlanması olumlu eleştiriler almıştır. Yapılandırılmış grid, anlam çözümleme tablosu, zihin haritası, tanılayıcı dallanmış ağaç, performans değerlendirme vs. gibi çağdaş ölçme araçlarının kullanılması ölçme değerlendirme bölümünü işler hale getireceği düşünülmektedir.

Çepni, Kılcan ve Palaz'a (2017) göre yine bir başka olumlu eleştiri yeni ders kitaplarında yakalanan milli ve manevi bir çizgi olduğundan bahsetmektedirler. Genel amaçların programda yeniden ele alınarak düzenlenmesi olumlu yönde eleştirilmiştir. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını hazırlayan ekibin milli ve manevi değerlere önem verdiği düşünülmektedir.

Kapkın, Çalışkan ve Sağlam'a (2018) göre yine bir başka olumlu eleştiri yeni ders kitaplarında değerler boyutunda fazlaca zenginlik kazandırılmıştır. Öğretim programında değer öğretimi bölümüne on iki adet değer eklenmiş ve toplam yirmi yedi adet değer olmuştur. "2018 öğretim programları içerisinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı "Değerler Eğitimi" başlığı altında "derse özgü değer"lerin belirlendiği bir öğretim programı olmuştur" (Alabaş, 2018). İnsanı dünyada diğer insanlardan ayırt eden en temel özelliklerden biri de sahip olduğumuz değerlerdir. Bizi biz yapan, sahip olduğumuz en önemli özelliklerimizden biri de değerlerimizdir. Bundan ötürü değer eğitimi önemsenmeli projelerle görsel ve sözel ürünlerle değer öğretimi desteklenmelidir. Sınıflarda bir değerler öğretimi köşesi oluşturulabilir. Değerler eğitimi destekleyen öykü, roman, şiir vs. lerle ders desteklenebilir.

2005 2019 Yılları Arası Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İncelenmesine Yönelik Yapılmış Çalışmaların Değerlendirilmesi

Ders kitapları, öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişimin sağlayıcısı ve sınıf atmosferinde kullanılan ortak etkileşim materyalleridir. Öğretmen ve öğrenciler için öğretim sürecinin önemli bir aracı olan ders kitaplarının tasarlanması ve değerlendirilmesi de önem taşımaktadır (Tekbıyık, 2006). Ders kitaplarının eğitim ve öğretimdeki önemi göz önüne alındığında kitap nitelikleri önem kazanmaktadır (Uzuntiryaki ve Boz, 2006). Bu amaçla ders kitapları nitelik bakımından üstün kalitede hazırlanması gerekir. Ders

kitaplarının hazırlanma ölçütlerinin önemlilerinden biri de öğrenci seviyesine uygun tasarımlar hazırlamaktır.

Ders kitabı öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceri, değer ve kazanımları içerisinde barındıran bir yapıdadır. Yani ders kitabı Millî Eğitim Bakanlığı'nın genel ve dersin özel amacına göre hazırlanır. Çünkü ders kitapları öğretim programlarının somutlaştırılmış, hayat bulmuş halidir. Bu kadar önemli olan ders kitapları tabii ki incelenmesi ve değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Çünkü bu ders kitaplarını hazırlayan insanlar da hata yapabilmektedirler. Bazı durumlar gözden kaçabilmekte ve bu durum büyük tepkilere yol açmaktadır. Bu hataların ve tepkilerin önünü alabilmek için ders kitaplarının incelenmesi üzerine yazılmış tez ve makaleler takip edilerek sonuç ve öneriler dikkate alınabilir (Tekbıyık, 2006).

Ders kitapları, genel itibarı ile bilimsel içerik, eğitsel tasarım, dil ve anlatım, görsel tasarım yönlerinden nicel ya da nitel araştırma yöntemleriyle araştırılmıştır. Bu araştırmalarda genel itibarı ile çalışma grubunu öğretmen veya öğretmen adayları oluşturmuştur. Sınırlı sayı da araştırmada ise çalışma grubunu öğrenciler oluşturmuştur (Ersoy ve Şahin, 2012).

Sosyal bilgiler ders kitaplarının “içerik” bölümüne yönelik yapılan çalışmaları incelediğimizde sonuçlar çok fazla tatmin edici değildir. Ulu Kalın'a (2007) göre sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmenler tarafından değerlendirilmesi ise şu şekildedir: Öğretmenler ders kitabındaki bilgileri eksik gördüklerini ve yardımcı bir kaynağa ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Bu durum can alıcı bir noktadır çünkü bu problem 2007 yılındaki bu tez çalışmasında da ortaya çıkmıştır. Ders kitaplarının MEB tarafından ücretsiz dağıtıldığını göz önüne aldığımızda ders kitabının yerine yardımcı kaynakların kullanılması üzücü bir durumdur. Mentiş Taş'a (2007) göre görüşleri alınan öğretmenler 5., 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının içerik bölümünün yeterliliğine yönelik yirmi beş tane sorunun sekizine olumlu cevap vermiş, büyük bir bölümüne ise kısmen yeterli cevabını vermişlerdir. Önal ve Kaya'ya (2006) göre sosyal bilgiler ders kitabının içeriğinin 5. Sınıf öğrencilerinin seviyesinin üzerinde olduğu sonucuna varılmıştır. 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarını öğretmen görüşlerine göre inceleyen Aysun'a (2008) göre ise çalışma grubu çeşitli kriterler üzerinden gruplanmıştır. Bu gruplama da ölçütler mezun olunan üniversite, kıdem yılı, cinsiyet, yayın takibi, hizmet içi eğitimlere katılım gibi kriterlere göre öğretmen görüşleri alınmıştır. Öğretmen görüşleri belirgin farklılık

göstermiştir. Mesela eğitim fakültesi mezunu öğretmenler sosyal bilgiler ders kitabının biraz daha çeşitlendirilmesini önermişler. Kıdemli öğretmenler ise içeriği yeterli bulmuşlardır. Hizmet içi eğitimlere katılan öğretmenler ise içeriğin çeşitlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Erkek öğretmenler ise kadınlara göre ders kitabına hakimiyet konusunda zaaf yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Gülersoy’a (2012) göre ideal ders kitabı hazırlanırken yurt dışında kabul gören ders kitaplarının içerik bölümü incelenebilir, örnek alınabilir. Duyuşsal özellikler kazandırmak için öğrencilerin katılacağı etkinlik çalışmaları verilebilir. İçerik bölümünde haritalar şekiller ve grafikler konuyu desteklemelidir. Kavram öğretimi konusunda kitaplar daha fazla etkinlik çalışması konarak ders kitapları etkili hale getirilebilir. Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından inceleyen Ersoy ve Şahin’e (2012) göre araştırma bulgularına dayanarak kitapların içeriğinin değerlere yer verilme oranı ve değerler eğitimi yaklaşımlarına uygunluğu bakımından yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir (Ersoy ve Şahin, 2012). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabını öğretmen görüşlerine göre inceleyen Yılmaz’a (2016) göre ise araştırmanın çalışma grubu meslek kıdem yılına göre belirlenmiştir. Sosyal bilgiler ders kitabının içerik bölümüne yönelik görüşler kıdem yılı arttıkça olumlu yöde ilerlemiştir. Çimen Kurt’a (2017) göre ise sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretim programına uygun hazırlandığı, okuma parçalarının konuya uygun olduğu, öğrenciye sosyallik, çevreye uyum ve farklı kültürler saygı duyacağı etkinlikleri barındırdığını vurgulamıştır. Aynı çalışmada olumsuz yanlar ise içeriğin öğrenci seviyesinin üstünde olduğu vurgulanmıştır. Esen’e (2017) göre ise öğretmenlerin sosyal bilgiler ders kitabının içeriğinde değişime ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Ertürk ve Güler’e (2017) göre 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı içerik olarak yeterli çıkmıştır. 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ise kalitesinin yetersiz olduğu sonucu çıkmıştır. Taşdemir’e (2018) göre ise sosyal bilgiler ders kitabındaki içerikte bulunan kültürel miras ünitesini dağınıklık göstermiş ve konu yükü ders saatlerine eşit dağıtılamamıştır. Deniz’e (2019) göre ise sosyal bilgiler ders kitabının içerik bölümünün yeterliliğine dair görüşler meslek kıdemine göre farklılık göstermiştir. 40 yaşından büyük öğretmenler içeriği yeterli bulmuşlardır. 40 yaşından küçük öğretmenler ise kısmen yeterli bulmuşlardır. İşbilir’e (2019) göre sosyal bilgiler ders kitapları içerik olarak genel anlamda yeterli görülmüştür.

Sosyal bilgiler ders kitaplarının “eğitsel tasarım” özelliklerine yönelik birçok makale ve tez çalışması yapılmıştır. Bu makale ve tez çalışmalarında ortaya çıkan

sonuçlar şu şekildedir: Önal ve Kaya'ya (2006) göre eğitsel olarak tasarlanan ders kitapları öğrenci seviyesine uygundur. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı hazırlanırken iki sütun kullanılmıştır. Bu durum öğrencilerin gözlerini yormayacaktır. Konular işlenirken verilen örnek olaylar toplumsal hayatta karşımıza çıkabilecek durumlar seçilmiştir. Bu durum olumlu görülmektedir. Dersler işlenirken kitapta kullanılan kaynaklarında 1. elden kaynak (anı, roman, gazete, film vb.) seçilmesi önemlidir. Mentiş Taş'a (2007) göre ders kitabının eğitsel tasarımı öğrenci seviyesin uygun olacak şekilde tasarlanmalıdır. Öğrencilere içeriğin ulaştırılması konusunda bazı sıkıntılar yaşandığı sonucuna varmıştır. Verilen şekil, bilgi ve istatistikler tam kavranamamıştır. Gülersoy'a (2012) göre ideal ders kitaplarının özelliklerini araştırdığı çalışmasında sosyal bilgiler ders kitaplarının olumlu ve olumsuz yönlerini şöyle sıralamıştır: Görsel malzemelerin kullanılması görsel zekayı harekete geçirmiştir. Duyuşsal kazanımlar yeterince yer bulamamışlardır. Ünite başında ve sonunda açıklamalar kullanılmaması eksiklik olarak vurgulanmıştır. Turan'a (2018) göre eğitsel tasarım ders kitabı hazırlama aşamasında çok önemli bir yere sahiptir. Ders kitaplarının eğitsel tasarımları konusunda vurguladığı eksiklik öğretim programının soyut hale getirilmesinden ve üstünkörü hazırlanmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Deniz'e (2019) göre sosyal bilgiler ders kitaplarının eğitsel tasarımı konusunda kıdem yılına göre anlamlı bir görüş farklılığı oluşmuştur. 16-20 yıllık öğretmenler ders kitabını eğitsel yönden yeterli bulmuşlardır. 1-5 yıllık öğretmenler ise ders kitaplarını eğitsel tasarım yönünden yeterli bulmuşlardır. İşbilir'e (2019) göre sosyal bilgiler ders kitabı eğitsel tasarım yönünden yeterli sonucuna varmıştır. Nur İnce'ye (2019) göre eğitsel tasarım resimlerle uyumu konusunda olumlu fikirler belirtmiştir. Esen'e (2017) göre sosyal bilgiler ders kitapları teknik tasarım yönünden araştırmada olumsuz eleştiri almıştır. Ders kitabının teknik tasarım yönünün değiştirilmesi gerektiği önerisi %94 oranında çıkmıştır. Bu veri ders kitabı adına kötü bir eleştiridir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarının “dil ve anlatım” yönünden araştırma çalışmalarında şu sonuçlara ulaşılmıştır: Mentiş Taş'a (2007) göre sosyal bilgiler ders kitaplarının dil anlatım yönünden olumlu olduğu sonucuna varmıştır. Önemli birkaç öneride bulunmuştur. Bu öneriler şunlardır: Ders kitaplarında kullanılan dil sade, anlaşılır ve akıcı olmalıdır. Öğrencilerin seviyesine uygun olmalıdır. Gülersoy'a (2012) göre incelenen sosyal bilgiler ders kitabının dil anlatım yönünden bazı sıkıntılar olduğu fark edilmiştir. Satır sonlarında kelimeler bölünmüştür. Paragraf aralarında boşluk bırakılmamıştır. Eski dilde kullanılan kelimeler tanımlanmamıştır. Nalçacı'ya (2012)

göre araştırmasında sosyal bilgiler ders kitaplarının dil anlatım yönünden eleştiriler genel anlamda olumlu yöndedir. Kullanılan kelimelerin öğrenci seviyesine uygunluğu açısından olumsuz eleştiri olmuştur. Kullanılan kelimelerin öğrencilerin okuma düzeyine uygunluğu, kavram kullanımında ki tutarlılık sorularına verilen cevapların olumluluk seviyesi %50'ler civarında kalmıştır. Karabacak ve Turan (2007) ilköğretim birinci kademe sosyal bilgiler ders kitaplarının sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarına göre bir değerlendirmesi adlı çalışmasında sosyal bilgiler ders kitaplarında içerik ve yapı ile ilgili şu sonuca ulaşmıştır: Cümle uzunluklarının öğrenci seviyesine uygun olmadığı vurgulanmıştır. Kullanılan dilin akıcılığı ve anlaşılabilirliği olumsuz değerlendirilmiştir. Kelime ve cümle yapılarının öğrenci seviyesine uygunluğu olumsuz eleştiri almıştır.

Sosyal bilgiler ders kitaplarının “görsel tasarım” yönünden araştırma çalışmalarında şu sonuçlara ulaşılmıştır. Mentiş Taş’a (2007) göre ders kitapları görsel tasarım yönünden olumlu eleştiriler almıştır. Öğretmenler kitapları yeterli bulmuşlardır. Gülersoy’a (2012) göre ders kitaplarında harita tablo şekil ve grafiklere bolca yer verilmelidir. Görsel olarak konuyu özetleyen grafiklere yer verilmelidir. Görsel tasarım üzerine yazılan tez ve makaleler genel itibarı ile olumlu bulunmuştur(Çakan, 2017).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, sosyal bilgiler ders kitaplarında karşılaşılan olumsuzlukları ortaya çıkarmak için çalışmaya katkı sağlayan öğretmenlere dokuz sorudan oluşan, ders kitaplarının içeriğinde bulunan bilgilerin doğruluğu, günlük hayatta kullanılabilirliği, uyumu, yoğunluğu, öğrenci seviyesine uygunluğu, dil ve anlatımı ve kazanımlara uygunluğu yönlerini ortaya çıkaracak bir adet yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formlarından elde edilen veriler analiz edilmiştir. Verilerin analiz edilmesi sürecinde; frekans analizi ve içerik analiz teknikleri uygulanmıştır. Elde edilen bulgular tablolara dönüştürülerek açıklanmıştır (Büyüköztürk, 2018).

Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitaplarıyla ilgili görüşlerini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim diğer adıyla fenomenolojiden yararlanılmıştır. Olgubilim, farkında olduğumuz fakat derinlemesine ve ayrıntılı olarak bilgi sahibi olmadığımız durumlara odaklanmaktır (Büyüköztürk, 2018). Olgubilim araştırmalarında veri kaynakları olguyu ya da durumu yaşayan ve dışı vurabilecek kişi ya da topluluklardır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Olgulara ya da durumlara dair bilgileri ortaya sermek için kişilerle görüşmeler yapmak gerekir. Güvenli bir görüşme ortamı oldukça önemlidir. Olgubilimin faydası kişilerin önceleri fark etmediği ya da önemsemediği durumları gerekçeleriyle ortaya çıkarabilir (Büyüköztürk, 2018).

Çalışma Grubu

Araştırmamızın çalışma grubunu Tokat; merkez, ilçe ve köylerinde bulunan resmi ve özel ortaokullarda görev yapan 25 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. 25 öğretmenden 13'ü kadın 12'si ise erkektir. Öğretmenlerin yaş aralığı ise 27 ile 46 yaş arasındadır. Bu öğretmenlerin mesleki deneyimi ise 6 ile 23 yıl arasında değişmektedir.

Çalışma grubunu farklı ders kitaplarını karşılaştırabilmek için en az beş yıllık tecrübeye sahip öğretmenler oluşturmuştur. Belirlenen bu kriterden dolayı amaçlı örnekleme yöntemi ile çalışma grubu seçilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin isimlerini kullanmak yerine “k1, k2, k3,...k25” gibi kodlar verilmiştir. Amaçlı örnekleme, amaçsal örnekleme de denilen bu yöntemde belli ölçütleri karşılayan veya belli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışmak isteniyorsa tercih edilir (Büyüköztürk, 2018). Araştırmacı, seçilen durumlar içeriğinde doğa veya toplumsal olayları ya da olguları aralarındaki ilişkileri anlamaya ve açıklamaya çalışır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2018).

Veri Toplama Aracı ve Süreç

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilip kullanılmıştır (Form için ek-1’e bakınız). Veri toplama aracı araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Veri toplama aracı geliştirildikten sonra sosyal bilgiler eğitimi alanında uzman bir öğretim üyesinden ve 5 sosyal bilgiler öğretmeninden uzman görüşü alınmıştır. Daha sonra veri toplama aracı 5 sosyal bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Bu pilot uygulamada amaçlanan bilgilere ulaşılmıştır. Tekrardan düzenlemeye ihtiyaç duyulmamıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen veri toplama aracı TTKB’nin önerdiği, Tokat ilinde okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde bulunan bilgilerin doğruluğu, günlük hayatta kullanılabilirliği, uyumu, yoğunluğu, öğrenci seviyesine uygunluğu, dil ve anlatımı ve kazanımlara uygunluğu yönlerini öğretmen görüşlerine göre ortaya çıkarmayı amaçlayan 9 sorudan oluşmaktadır. Daha sonra Etik Kurul İzin Onayı alınmıştır. Bu süre içerisinde MEB’den de araştırma izni alınmıştır. Sonrasında ise araştırma yapılacak okullar seçilmiştir. Görüşmeler Covit-19 nedeniyle Zoom adlı görüntülü görüşme programı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Görüşme süresi katılımcı öğretmenlerin inisiyatifine bırakılmıştır. Bu görüşmeler 30 dakika ile 60 dakika arasında sürmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi, bazı durumlarda basit seçenekli cevaplamayı bazen de bir konuda derinlemesine bilgiler elde etmek için sorulan soruları bir arada barındırır, avantajları ve dezavantajları vardır. Analizi kolaydır. Kendini ifade etme imkânı verir. Derinlemesine bilgi toplamaya yardımcı olur. Bazı durumlarda ise kontrolün kaybedilmesine neden olur. Önemsiz konularda zaman kaybı yaşanabilir (Büyüköztürk, Kılıç, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2018).

Verilerin Analizi

Bu çalışmada veriler analiz edilirken içerik analiz yönteminden faydalanılmıştır. İçerik analizi, çok sayıda sözcüklerden oluşmuş metinlerin, belirli kurallara dayalı olarak, içerik kategorilerine dönüştürülmesini sağlayan sistematik ve tekrar edilebilen bir yöntemdir (Kaya ve Usluel, 2011). İçerik analizi hem derinlemesine analizi sağlar hem de sonuçları tahmin edebilmeye yardımcı olur.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinde Yer Alan Bilgi Yanlışlıklarına Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Çalışmada, “*Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde yer alan bilgi ifadelerine yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?*” alt problemine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla, “*Sosyal bilgiler ders kitaplarında aktarılan yanlış bir bilgi ile karşılaştınız mı? Cevabınız evet ise örnek verebilir misiniz?*” sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Elde edilen cevaplar Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Karşılaştıkları Yanlışlar

Tema	Alt tema	Katılımcı	Frekans(f)
Karşılaştım	Görsel	k1, k2, k5, k6, k7, k10, k14, k15, k20, k25	10
	Bilgi	k1, k9, k14, k22, k25	5
	İstatistik	k6, k14, k25	3
Karşılaşmadım		k3, k4, k11, k12, k13, k16, k17, k18, k21, k23, k24	11

Tablo 3’te özetlenen ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin birinci görüşme sorusuna verdikleri cevaplar, başta iki temada toplanarak analiz edilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yanlışlar ile karşılaştığını söyleyen öğretmenlerin sayısı 18 kişidir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yanlışlıklar ile karşılaşmadığını ifade eden öğretmenleri sayısı ise 11 kişidir.

Yanlışlıklarla karşılaştığını belirten öğretmenler en çok üç alt tema da yanlışla rastladığını belirtmişlerdir. Bu temalar sırasıyla “*görsel, istatistik ve bilgi*” temalarıdır. Bazı katılımcı öğretmenler ise bu temaların tamamında yanlışla karşılaştığını belirtmiştir. Katılımcı öğretmenlerin belirttiğine göre ders kitaplarında en çok karşılaşılan yanlış türü görsel içerikle ilgilidir. 10 katılımcı görsel alt temada yanlışlara rastladığını belirtmiştir. En çok görsel bilgilerle ilgili yanlışlara rastlayanlardan biri olan bir sosyal bilgiler öğretmeni k2 sorumuza şu şekilde yanıt vermiştir:

...sosyal bilgiler ders kitaplarında bazen yanlış bilgilerle karşılaştığım oldu. Örnek verecek olursak 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında ilk baskısında Uygur Alfabeti işlenirken yanda verilen görsel alfabe İbranice Alfabetine aitti. Fakat tepkiler üzerine Kasım 2019 da bu yanlışlıktan geri dönmüştür.

Görsel yanlışlarla ilgili yerli otomobille ilgili verilen resmin durumu ifade etmeye yetmediğini belirten bir sosyal bilgiler öğretmeni *k7* ise düşüncelerini: “...evet bazı yanlışlara rastladım. Mesela 6. sınıfta teknolojik gelişmeler işlenirken yerli üretim arabadan bahsediliyor. Burada anlatılanları desteklemesi için otomobil resmi kullanılmış. Fakat bu resim yerli araba değil de var olan bir markanın aracına benziyor.” şeklinde ifade etmiştir.

Sosyal bilgiler ders kitabında ikinci sırada en fazla yanlış rastlanan alt tema ise bilgi yanlışlığı temasıdır. Beş katılımcı sosyal bilgiler ders kitaplarında bilgi yanlışlığına rastladıklarını ifade etmişlerdir. Örnek verecek olursak bir sosyal bilgiler öğretmeni *k9* bu konudaki fikirlerini şu şekilde beyan etmiştir: “...Millî Eğitim Bakanlığı’nın hazırladığı kitaplarda çoğu zaman yanlış bilgilere rastladım. Fakat şu an hatırlamıyorum. Ders esnasında çocuklara bu yanlışların doğrularını hatırlatıyorum. Bazen bir kavram yanlışlığı oluyor bazen de konu ile ilgili olmayan bir harita veriliyor.”

Yine bilgi yanlışlığı konusunda bilimsel gelişmelerin kökeni ile ilgili bilgilerde yanlışlık olduğu yönünde fikirlerini belirten *k22* şunları söylemiştir:

...ders kitaplarında yanlış bilgilere rastladım. Özellikle 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında -zaman içinde bilim- ünitesinde bilimin sanki Avrupa ve Batı ile başladığı algı ve bilgiler öğrencilere verilmeye çalışılıyor. Mesela mikrop virüsünü ilk bulan kişinin Akşemsaddin iken bu bilgiyi ta 1850’lerde Lewis Pasteur’un ilk kez bulduğu gibi bir bilgi öğrencilere veriliyor. Yani öğrettiğimiz bilgiler milli değil. Milli eğitim yapılmıyor. Çocuklarının zihnine mandacılık fikri kazınıyor. Kısaca kitaplar milli değil. Batı perspektifi ve onların dünyayı bugüne getirdiği öğretiliyor. Her şeyin güzelliği ve gelişmesi batı medeniyeti ile ortaya çıktığı algısı eğitimde veriliyor.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yanlış bilgilerle karşılaştığını belirten katılımcılardan üçü ise istatistiki alt temada yanlışlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. İstatistiki yanlışlarla karşılaştığını belirten *k14* ise düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

...sosyal bilgiler ders kitabında birçok kez istatistiki bilgi yanlışlığına rastladım. Mesela 2019/2020 eğitim öğretim yılında olmamıza rağmen istatistiki veriler genelde 2016 veya 2017 yılının verileridir. Rakamlar içinde bulunduğumuz yıllar tutarlı değildir. Bazı verilerin güncellenmesi gerekmektedir. 7. sınıf ders kitabında “PTT 177 YAŞINDA” diye bir görsel var fakat 2019 yılında kullanılan kitapta PTT 179 yaşında yazması gerekirdi. Çünkü PTT 1840 yılında kurulmuştur.” Şeklinde dile getirmiştir.

Bir başka katılımcı ise istatistiki yanlışlıklar konusunda grafiklerin açık bir şekilde olayı anlatmadığı yönünde ki fikirlerini şu şekilde dile getirmiştir:

...5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanı içerisinde doğru ve güvenilir bilgi edinme konusunda TÜİK tarafından oluşturulan tabloda birden çok sayısal veri yüzdelik dilim üzerinden verilmiştir. Yüzdelik dilimlere ayrılan verilerin yüzdelik (%) olarak toplamda verilen sayıyı geçtiği için daha soyut kalmış ve çocuklarda kafa karışıklığına yol açmıştır. (k6)

Başka bir katılımcı öğretmen k25 ise yapılan yanlışlıklar konusunda fikirlerini geniş bir bakış açısı ile yukarıda bahsedilen üç alt temadan da örnekler vererek dile şu şekilde ifade etmiştir:

...sosyal bilgiler ders kitaplarında çoğu kez yanlış bilgilere rastladım. Mesela 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında kültür ve miras öğrenme alanında Uygur Alfabeti anlatılırken konuyu pekiştirmek için verilen resim İbrani Alfabetine aittir. Bu tam bir faciadır. Yine sosyal bilgiler ders kitabında bilgi yanlışlıkları da karşıma çıktı. Mesela 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Türkiye'nin nüfusu 80.810.525 olarak verilmiştir. Bu bilgi ders kitaplarında sene başında TÜİK'ten alınarak net sayı güncel olarak verilmeli bence. Yine Sosyal Bilgiler Ders Kitabında karşılaştığım yanlışlardan biri de haritada ki bilgilerin gerçekte tam uyuşmamasıdır. Bilgiler haritaya doğru kodlanmamış.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yanlış bilgilerle “karşılaşmadım” diyen katılımcıların verileri ise “karşılaşmadım” alt temasında incelenmiştir. Katılımcı öğretmenlerin on bir tanesi bir bilgi yanlışlığına rastlamadığını belirtmiştir. Fakat bir katılımcının “hayır” cevabı verdikten sonraki ifadeleri manidardır. K20'nin bu konudaki ifadesi şu şekildedir:

...bu sene göze çarpan bir bilgi yanlışlığı görmedim. Fakat yıl boyunca dersler işlenirken yanlışlıklar daha net ortaya çıkıyor. Mesela geçen yıl büyük bir hata yapılmıştı. Bu yanlışlık eğitim öğretim sezonu başlayınca dersler işlenirken fark edilmiştir. Bu yılda eğer bir hata var ise eğer ders işlenirken ortaya çıkacaktır.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinde Bulunan Bilgilerin Gündelik Yaşamda Kullanılabilirliğine Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu çalışmada “*Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde yer alan bilgilerin günlük hayatta kullanılabilirliğine yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?*” alt problemine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla katılımcılara, “*Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan bilgilerin günlük hayatta kullanılabilirliği hakkında ne düşünüyorsunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen cevaplar tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Bilgilerin Günlük Hayatta Kullanılabilirliğine İlişkin Görüşleri

Tema	Alt tema	Katılımcı	Frekans(f)
Kullanılabilir	Sosyal yaşam	k1, k2, k5, k8, k9, k10, k12	12
		k14, k17, k20, k21, k24	
	Siyasi yaşam	k2, k4, k5, k8, k10, k20	6
	Çevre bilgisi	k6, k10, k20	3
Kullanılamaz		k15, k22	2

Tablo 4’te özetlenen ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin ikinci görüşme sorusuna verdikleri cevaplar başta iki temada toplanarak analiz edilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan bilgilerin günlük yaşamda kullanılabilirliğine ilişkin soruya “*kullanılabilir*” cevabı veren öğretmenlerin sayısı 21’dir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan bilgilerin günlük yaşamda kullanılabilirliğine ilişkin soruya “*kullanılamaz*” cevabı veren öğretmenlerin sayısı ise 2’dir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan bilgilerin günlük yaşamda kullanılabileceğini belirten öğretmenler en çok üç alt tema da kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Bu temalar sırasıyla “*sosyal yaşam, siyasi yaşam ve çevre bilgisi*” temalarıdır. Bazı katılımcı öğretmenler ise sosyal bilgiler ders kitaplarında bu temaların tamamında kullanılabilecek bilgilerin olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcı öğretmenler ders kitaplarında günlük yaşamda kullanılabilecek bilgilerin en çok sosyal yaşamda kullanılabileceğine ilişkin görüş belirtmişlerdir. 12 katılımcı “sosyal yaşam” alt temasında kullanılabilir bilgilere rastladığı şeklinde kodlamıştır. En çok sosyal yaşamda kullanılabilir bilgilere rastlayanlardan biri olan bir sosyal bilgiler öğretmeni *k1* soruya şu şekilde yanıt vermiştir: “...ders kitaplarındaki bilgiler günlük yaşamda kullanılabilir. Örnek verecek olursak doğal afetler konusu işlenirken 1999 Marmara depremi hakkındaki okuma parçasının derste okunması konuyu çok iyi özetlemektedir.”

Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki bilgilerin sosyal yaşamda karşılaşılabilecek afetleri tanıma da yardımcı olabileceğine ilişkin olumlu cevap veren *k14* düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

...ders kitaplarında kullanılan bilgiler hayatta her an yaşadığımız olayları barındırıyor. Sosyal bilgiler ders kitapları hayatı tanıma da, hayata hazırlanma da çok önemli bir

basamaktır. Fakat bugünlerde yaşadığımız deprem konusu kitaplarda ayrıntılı olarak işlenmemektedir. “Heyelan ve çığ” gibi bir konunun alt başlığı olması bence yanlış çünkü ülkemiz deprem kuşağında bulunuyor. Bence deprem konusu daha ayrıntılı işlenebilir.

Ders kitaplarında bulunan bilgilerin sosyal yaşamda iletişim ve insan ilişkileri alanında kullanılabileceğine yönelik fikir beyan eden bir başka katılımcı öğretmen ise şu ifadeleri kullanmıştır: “...sosyal bilgiler hayatın içinden, günlük yaşantımızın içinden bir ders olduğu için ders kitaplarında yer alan bilgiler de günlük hayatta kullanılabilir niteliktedir. Özellikle 7. sınıfta yer alan iletişim ve insan ilişkileri ünitesi yaşamımızın bir parçası olan iletişimi çok güzel anlatmaktadır.”(k21)

Sosyal bilgiler ders kitabında bulunan bilgilerin “*siyasi yaşam*”da kullanılabileceğini belirten katılımcı öğretmen sayısı 6 kişidir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında siyasi yaşam temasında kullanılacak bilgilerin var olduğunu belirten k4 fikirlerini şu şekilde açıklamıştır: “...sosyal bilgiler ders kitaplarındaki konular günlük yaşantımızda sıkça karşımıza çıkmaktadır. Mesela televizyonlarda seçimler, demokrasi kamuoyu gibi kavramlar sıkça konuşulmaktadır.”

Sosyal bilgiler ders kitaplarında siyasi yaşam temasında bilişim alanında güvenli e-işlemlerde kullanılacak bilgilerin var olduğunu belirten başka bir katılımcı ise fikirlerini şu şekilde açıklamıştır:

...sosyal bilgiler dersi kazanımları itibarıyla incelendiğinde günlük hayatla çok ilişkili bir branş olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle 2000 yılı sonrası değişen ve gelişen dünyada iletişimin çok gelişmesi gelecek nesillere e-bankacılık, e-devlet vb. birçok hizmeti internet üzerinden almasını sağlıyor. İnternetin doğru kullanılması insanlar için çok önemli hale gelmiştir. 5. sınıf sosyal bilgiler dersine eklenen yeni konular bu alanda ihtiyaca cevap vermektedir. Doğru şifre seçiminden internette güvenli dolaşıma kadar birçok konu anlatılmaktadır. Bu örnek sadece bir durumu vermektedir. Vergi tanıtımı, devlet ve organlarının tanıtılması gibi daha birçok konu ve kazanım bireyin günlük yaşamda kazanacağı iş ve işlemleri kapsamaktadır. Bu açıdan bakıldığında devletine ve milletine bağlı vatandaşların yetişmesi siyasi hak ve sorumluluklarını bilen bireylerin ortaya çıkması için sosyal bilgiler dersi kritik bir öneme sahiptir. (k8)

Sosyal bilgiler ders kitabında bulunan bilgilerin “*çevre bilgisi*” temasında kullanılabileceğini belirten katılımcı öğretmen sayısı 3 kişidir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre bilgisi temasında kullanılacak bilgilerin var olduğunu belirten k6 görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

...sosyal bilgiler dersinin günlük hayatta kullanımı, hayata transferi somut veriler ışığında olduğu için daha kolaydır. Anlatılan konular resimlerle desteklenmiştir. Gerekteğinde de gezi-gözlem yoluyla tanıtılan araştırılan alanların yerinde incelenmesi mümkün olabilmektedir. Mesela; 6. Sınıf kültür ve miras öğrenme alanı içerisinde çevremizdeki güzellikler konusunda yaşanan yedi bölgemizde incelenebilecek doğal güzellikler, tarihi eserler bulunmaktadır. Nevşehir için Ürgüp-Göreme, Trabzon için Sümela Manastırı, Karabük için Safranbolu evleri bunlara örnek gösterilebilir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre bilgisi temasında bireylerin çevreyi tanımasına yardımcı olacak bilgilerin var olduğunu belirten bir katılımcı ise fikirlerini şu şekilde açıklamıştır: “...sosyal bilgiler dersi coğrafya ve hayata dair konuları tüm sınıf seviyelerinde tekrar eder. Bireyin çevresini tanımasına yardımcı olur.”(k5)

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan bilgilerin günlük yaşamda “*sosyal yaşam, siyasi yaşam ve çevre bilgisi*” temalarının tamamında kullanılabilir bilgiler barındırdığını belirten katılımcı öğretmen sayısı 3 kişidir. Bir katılımcı k20 bu konudaki fikirlerini şöyle ifade etmiştir: “...birçok konu yaşamla ilişkilidir. En yakın örnek depremdir. Deprem kuşağındaki ülkemiz, bu afeti sık yaşadığı anlatılmaktadır. Toplumla ilişkili olan dilekçe yazmak, iletişim kurmak, yönetim şekilleri gibi konular öğretilmektedir. Yine dersimizin içinde bulunan dağlar, denizler ve ovalar işlenirken çevremizi tanırız.”

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan bilgilerin günlük yaşamda kullanılabilirliğine ilişkin soruya “kullanılamaz” cevabı veren katılımcı öğretmenlerden k15 şunları söylemiştir: “...sosyal bilgiler ders kitapları Türkiye’nin bir bölgesi baz alınarak hazırlandığı için günlük kullanılabilir bilgiler çok sınırlı kalmaktadır. Günlük hayattan örnekler sadece Ankara gözlenerek hazırlanıyor galiba.”

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan bilgilerin toplumun kültürüne ve milli değerlere sahip olmadığını belirten bir katılımcı öğretmen ise düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

...birçok bilgi gereksiz. Bir defa bu dersin adı sosyal bilgilerdir. Öğrenci bu derste sosyal olamıyor. Kültürünü tanımıyor. Hatta öyle ideolojik fikirler ezberletiliyor ki kendi ülkesinin vatandaşına, diline, kültürüne, giyimine karşı oluyor. Okullarımız mekan olarak milli değil bence okulun mimarı dizaynı da milli olmalı. Günlük hayatta sosyal bilgiler dersinin çocuğun işine yarayan tek ünite 7. Sınıf iletişim konusudur. Böyle konular çoğaltılmalıdır.(k22)

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Birbirleriyle Uyumuna Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu çalışmada, “*Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinin birbiriyle uyumu konusuna yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?*” alt problemine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla, “*Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan konuların birbirleriyle uyumu konusunda ne düşünüyorsunuz?*” sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Elde edilen cevaplar Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğindeki Konulara Yönelik Görüşleri

Tema	Alt tema	Katılımcı	Frekans(f)
Uyumsuz	Yedinci sınıf	k1, k6, k7, k14, k15, k20, k24	7
	Altıncı sınıf	k1, k5, k7, k15, k20	5
	Beşinci sınıf	k11, k15, k20	3
Uyumlu		k2, k3, k4, k8, k9, k10, k12, k13, k16, k17, k18, k19, k21, k22, k23, k25	16

Tablo 5’te özetlenen ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin üçüncü görüşme sorusuna verdikleri cevaplar başta iki temada toplanarak analiz edilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki konular arasında “*uyumsuzluk*” bulunduğunu söyleyen öğretmenlerin sayısı 15 kişidir. Bazı katılımcılar tüm sınıf seviyelerinde uyumsuzluk olduğunu belirtirken bazı katılımcılar ise bir ya da iki sınıf seviyesinde uyumsuzluk olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan konuların birbirleriyle “*uyumlu*” olduğunu ifade eden öğretmenleri sayısı ise 16 kişidir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan konuların birbirleriyle uyumsuz olduğunu belirten öğretmenler en çok üç alt temada fikir belirtmişlerdir. Bu alt temalar sırasıyla “*yedinci sınıf, altıncı sınıf ve beşinci sınıf*” temalarıdır. Bazı katılımcı öğretmenler ise sosyal bilgiler ders kitaplarında bu temaların tamamında uyumsuz bilgilerin olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin belirttiğine göre ders kitaplarındaki konuların birbirleriyle uyumsuzluğun en çok yaşandığı alt tema “*yedinci sınıf*” temasıdır. 7 katılımcı yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki konuların kendi arasında uyumsuz olduğunu belirtmiştir. Bu konuda fikir beyan eden katılımcılardan biri olan k6 soruya şu şekilde yanıt vermiştir:

...7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında ülkelerarası köprüler öğrenme alanı içinde verilen konuların sıralaması yakından uzağa ilkesine göre düzenlenmiş olmalı idi. Önce kendi ülkemizi anlatan öğreten konuların verilip, daha sonra dünyayı ilgilendiren bizi dünyaya tanıtır, anlatan konular verilmeli idi. Konuların sıralaması karışık olmuştur.

Yine yedinci sınıfta konular arasında Osmanlı Devleti ile Avrupa tarihi konularının iç içe işlenmesinde bir uyumsuzluk olduğunu belirten k14 “...sosyal bilgiler ders kitaplarında konular birbiri ile uyumsuzdur. Osmanlının fetihlerini işliyoruz. Avrupa’ya atlıyoruz. Bu konu da bitiyor seyyahların gözünden Osmanlıya geçiyoruz. Bu nedenle bütünlük bozuluyor.” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Sosyal bilgiler ders kitabında bulunan konuların “*altıncı sınıf*” temasında uyumsuzluk olduğunu belirten katılımcı öğretmen sayısı 5 kişidir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında altıncı sınıfta uyumsuzluk olduğunu belirten k20 fikirlerini şu şekilde açıklamıştır:

...ders kitaplarında konular arası uyum pek fazla yok denebilir. Tarih konularında sarmal bir anlayış vardır. Örnek verecek olursak 5. sınıfta ilk çağ uygarlıkları, 6. Sınıfta ilk Türk devletleri ve beylikleri gibi bir kronoloji izlenmiştir. Bu durum dersi akıcı hale getirmiştir. Fakat özellikle 6. Sınıfta Sosyal Bilgiler Ders kitabında uyumsuzluk üst seviyededir.

Altıncı sınıf konularının arasında birbirini takip eden konular arasında bir uyumun olmadığını belirten k7 şu ifadeleri kullanmıştır: “...sosyal bilgiler ders kitaplarında konuların birbirleriyle uyumu konusunda en çok problem yaşanan sınıf 6. Sınıftır. Dönem başlıyor ilk çağ, sonra iklimler, birkaç hafta sonra daha ilginç bir konu işleniyor. Yani konular arası uyum yoktur.”

Sosyal bilgiler ders kitabında bulunan konuların “*beşinci sınıf*” temasında uyumsuzluk olduğunu belirten katılımcı öğretmen sayısı 3 kişidir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında beşinci sınıfta uyumsuzluk olduğunu belirten k11 fikirlerini şu şekilde açıklamıştır: “...5. Sınıfta birinci ünite biz ve değerlerimizdir 2. Ünite kültürümüzdür. Aslında bu iki ünite birbirinin devamı gibidir. Fakat konular güzel dizayn edilmediği için geçiş zor oluyor.”

Yine beşinci sınıfta konular arası gelişigüzel hazırlanmasından kaynaklanan bir uyumsuzluk olduğunu belirten k15’in ise beyanı şu şekildedir: “...5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitapları gezişi güzel hazırlanmış, konular arası ne bir uyum var ne de kronolojiye dikkat edilmiştir.”

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan konuların birbirleriyle “*uyumlu*” olduğunu ifade eden öğretmenler ise fikirlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: “...sosyal bilgiler ders kitaplarındaki konular uyumludur. Örneğin iklim konusu işleniyor. Ardından iklimin insan yaşantısına etkileri işleniyor. Daha sonra yerleşme konusu anlatılıyor. Bütünlük sağlanıyor.”(k2).

Yine temaların birbirini takip eden yıllarda aynı isimle işlenmesinin çocuklara bilgi ve beceri kazandırmada faydalı olacağı konusunda olumlu fikir beyan eden *k10* şu ifadeleri kullanmıştır:

...üniteler 5. sınıftan 7. sınıfa kadar aynı isimle ve birbirlerini tekrar ederek destekler nitelikte hazırlanmıştır. Bu durum çocukların dikkatini çekmektedir. Her yıl aynı konuyu neden işliyoruz sorusunu yöneltiyorlar. Bundaki amaç çocukların konuları daha iyi öğrenmeleri pekiştirmeleri, davranış ve beceri kazanmaları, konuyu içselleştirmeleridir. Böylece bilgi ve beceri ile donatılmış, vatanını milletini seven, sosyal ve iyi bir vatandaş olmalarını sağlamaya yönelik olarak hazırlandığını düşünüyorum.

Bu çalışmada, “*Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinin birbiriyle uyumu konusuna yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?*” alt problemine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla, “*Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan temalar arasındaki uyum konusunda ne düşünüyor?*” sorusu da atılımcılara yöneltilmiştir. Elde edilen cevaplar Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğindeki Temalara Yönelik Görüşleri

Tema	Alt tema	Katılımcı	Frekans(f)
Uyumsuz	Yedinci sınıf	k4, k6, k11, k12, k15, k18, k20, k21, k23	9
	Altıncı sınıf	k4, k5, k6, k11, k15, k18, k20, k21	8
	Beşinci sınıf	k4, k6, k11, k15, k18, k20, K23	7
Uyumlu		k1, k2, k3, k8, k9, k10, k12, k13, k14, k16, k17, k19, k24, k25	13

Tablo 6’da özetlenen ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin dördüncü görüşme sorusuna verdikleri cevaplar başta iki temada toplanarak analiz edilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki temalar arasında “*uyumsuzluk*” bulunduğunu belirten öğretmenlerin sayısı 24’tür. Bazı katılımcılar tüm sınıf seviyelerinde uyumsuzluk olduğunu belirtirken bazı katılımcılar ise bir ya da iki sınıf seviyesinde uyumsuzluk olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan temaların birbirleriyle “*uyumlu*” olduğunu ifade eden öğretmenleri sayısı ise 13’tür.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan temaların birbirleriyle uyumsuz olduğunu belirten öğretmenler en çok üç alt temada fikir belirtmişlerdir. Bu temalar sırasıyla “*yedinci sınıf*, *altıncı sınıf* ve *beşinci sınıf*” temalarıdır. Bazı katılımcı öğretmenler ise sosyal bilgiler ders kitaplarında bu temaların tamamında uyumsuz temaların olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin belirttiğine göre ders kitaplarındaki temaların birbirleriyle uyumsuzluğun en çok yaşandığı alt tema “*yedinci sınıf*” temasıdır. 9 katılımcı yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki temaların kendi arasında uyumsuz olduğunu belirtmiştir. Bu konuda fikir beyan eden katılımcılardan biri olan k20 soruya şu şekilde yanıt vermiştir: “...temalar arası bir uyum yoktur. Sosyal bilgiler birçok disiplini barındırıyor. Ama önemli olan temaları ayrı vermek değil. İç içe harmanlanmalıdır. Bu şekilde oluşturulmamış temalar sosyal bilgilerin doğasına aykırıdır.” Yedinci sınıfta temalar arası acil düzeltilmesi gereken bir uyumsuzluktan söz eden k21 ise şu ifadeleri kullanmıştır: “...Sosyal Bilgiler 5. ve 6. Sınıf ders kitaplarındaki temalar birbirleriyle uyumludur. Fakat 7. sınıftaki temalar arasınca çok büyük uyumsuzluk vardır. Bu durumun acilen düzeltilmesi lazımdır.”

Sosyal bilgiler ders kitabında bulunan temaların “*altıncı sınıf*” temasında uyumsuzluk olduğu yönünde fikir belirten katılımcı öğretmen sayısı 8 kişidir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında altıncı sınıfta uyumsuzluk olduğunu belirten k5 fikirlerini şu şekilde açıklamıştır: “...sosyal bilgiler ders kitaplarında genel olarak bir uyum vardır. Fakat 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki üniteler arasında kopukluk vardır. 6. Sınıftaki ünitelerin sırasında yanlışlık var.” Altıncı sınıf ders kitaplarındaki temaların sıralanışı konusunda uyumsuzluktan bahseden k7 ise şu cümleleri kullanmıştır:

...Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabında temalar arasında uyum konusunda çok fazla sıkıntı olduğunu düşünüyorum. Çünkü bilgiler ya tümünden gelimle ya da tüme varımla öğrenilince kalıcı olacağını düşünüyorum. 1. Tema da biz ve değerlerimiz ünitesi işlenirken sıra güzel. 2. Temaya geçince bu güzel sıra bozuluyor. Birinci konu bizim ülkemizden bahsediyor. 6. Temaya kadar böyle devam ediyor. Sonra Avrupa ya atlıyor. 7. Tema da tekrar ülkemizle ilgili konular işleniyor. Bence bu sıra doğru değildir.

Sosyal bilgiler ders kitabında bulunan temaların “*beşinci sınıf*” ta uyumsuzluk olduğu yönünde fikir belirten katılımcı öğretmen sayısı 7 kişidir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında beşinci sınıfta uyumsuzluk olduğunu belirten k6 fikirlerini şu şekilde açıklamıştır:

...öğrenme alanları arasında şu şekilde bir tutarsızlık vardır 5. Sınıftaki ünitelerin ilk konuları çocuklara soyut gelmektedir. Özellikle çocuğun gelişimini düşündüğümüzde 5.

Sınıfta baştaki öğrenme alanları somut konulardan başlamalı. Dersler materyallerle desteklenmelidir. Sonraki temalar soyut olanlarla birleştirilmelidir. Ben önce tarihimi bilip, sonra coğrafyayı öğrenip, sonra da bulunduğum ortamda neler yapabileceklerimi görmek isterim. İş bölümü, haklarım, sorumluluklarım zaten ortaya çıkmaya başlar. Yani ünitelerin sırası bu şekilde dizilmelidir.

Yine beşinci sınıf ders kitaplarındaki coğrafya ve tarih temalar arasında uyumsuzluktan bahseden k11 şu ifadeleri kullanmıştır: “...temalar arasında belirli bir uyum yok. 2. Tema tarihe yolculuk, 3. Tema yeryüzünde yaşam(coğrafya) konuları arasında geçiş problemi yaşanıyor. Bunun yerine Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri konulmalıdır.”

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan temaların birbirleriyle “uyumlu” olduğunu ifade eden öğretmenler ise fikirlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

...çok fazla bilim dalından faydalanan sosyal bilgiler de temaların kendi içinde uyumlu olduğunu düşünmekteyim. Değişime ve gelişime açık olan dersimiz kendini yenilemektedir. Dersimiz Uçsuz bucaksız bir denizde yolunu bulmaya çalışan bir gemiye benzetilebilir. Gelişime açık olan dersimiz ilerleyen zamanlarda kendini yenileyebilir. Temaların güncellemesi yapılabilir.(k8).

Yine temaların uyumu konusunda sarmal bir işleniş sırası olduğunu belirten k2 şu ifadeleri kullanmıştır: “...ders kitaplarındaki temalarda bir uyum söz konusudur. 5. Sınıfta verilen bir tema, 6. Sınıfta genişletilerek veriliyor. Aynı sınıfta ise bir tema veriliyor sonra o temanın farklı yönlerine değiniliyor. Yani temalar arasında uyum ve tutarlılık söz konusudur.”

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Yoğunluğuna Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu çalışmada, “*Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinin yoğunluğuna yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?*” alt problemine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla, “*Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içeriğin yoğunluğu hakkında ne düşünüyorsunuz?*” sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Elde edilen cevaplar tablo 7’te gösterilmiştir.

Tablo 7. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Yoğunluğuna Yönelik Görüşleri

Tema	Alt tema	Katılımcı	Frekans(f)
Aşırı yoğun	Yedinci sınıf	k4, k6, k7, k10, k11, k15, k17, k18, k23, k24	10
	Altıncı sınıf	k1, k8, k9, k11, k15, k18, k20	7
	Beşinci sınıf	k11, k12, k14, k15, k18	6
Uygun		k2, k3, k5, k13, k16, k19, k21, k22, k25,	9

Tablo 7’de özetlenen ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin beşinci görüşme sorusuna verdikleri cevaplar başta iki temada toplanarak analiz edilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içeriğinde “*aşırı yoğun*” bulunduğunu söyleyen öğretmenlerin sayısı 23’tür. Bazı katılımcılar tüm sınıf seviyelerinde yoğunluk olduğunu belirtirken bazı katılımcılar ise bir ya da iki sınıf seviyesinde yoğunluk olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içeriğin “*uygun*” olduğunu ifade eden öğretmenleri sayısı ise 9’dur.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içeriğin aşırı yoğun olduğunu belirten öğretmenler en çok üç alt temada fikir belirtmişlerdir. Bu temalar sırasıyla “*yedinci sınıf*”, “*altıncı sınıf ve beşinci sınıf*” temalarıdır. Bazı katılımcı öğretmenler ise sosyal bilgiler ders kitaplarında bu temaların tamamında aşırı yoğunluk olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin belirttiğine göre ders kitaplarındaki içeriğin aşırı yoğun olduğu seviye “*yedinci sınıf*” temasıdır. 10 katılımcı yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içeriğin aşırı yoğun olduğunu belirtmiştir. Bu konuda fikir beyan eden katılımcılardan biri olan k20 soruya şu şekilde yanıt vermiştir:

...ders kitaplarındaki içeriğin yoğunluğu ders kitaplarına göre değişebiliyor. Mesela 5. sınıfta içerik güzel verilmiş. Ders saatlerinde verilebiliyor. 7. Sınıf ders kitabını incelediğimizde ise 2. ünite Türk Tarihine Yolculuk ünitesi Osmanlı devleti anlatılırken çok yoğun konu üç ders saatine sığdırılmaya çalışılmış. Konu soyut kalmış eğer tarih anlatmaya yeni başlıyorsanız tarihi nasıl sevdirelim demelisiniz. Konular yoğun ve düz anlatım. Dikkat çekmiyor. Resimler güzel ama kalıcı öğrenme için yetmiyor. Yetmez.

Yedinci sınıfta 2. Temanın çok hacimli bir içeriğe sahip olduğundan söz eden k7 ise şu ifadeleri kullanmıştır: “...sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içeriğin yoğunluğunda kısmi sıkıntılar var. 7. Sınıfta 2. Tema çok hacimli olmasına rağmen 15 ders saatinde

işlenmesi gerekiyor. Osmanlı tarihi, Avrupa tarihi, ıslahatlar, seyyahların gözünden Osmanlı başlı başına bir kitap hacminde yoğunluktadır.”

Sosyal bilgiler ders kitabında bulunan içeriğin “*altıncı sınıf*” temasında aşırı yoğun olduğu yönünde fikir belirten katılımcı öğretmen sayısı 7 kişidir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında altıncı sınıfta aşırı yoğunluk olduğunu belirten k8 fikirlerini şu şekilde açıklamıştır: “...içeriğin yoğunluğu konusunda sınıf seviyesinde farklılık vardır. 6. sınıfta farklı bilim dalları arasında geçişler gözlemlemekteyim. Zaman zaman belli kazanımların sınıf seviyelerinde değiştiği de görülmektedir. 6. sınıftaki bu yoğunluk ders saatlerinin arttırılması ile giderilebilir.” Altıncı sınıf ders kitaplarındaki 2. Temada içeriğin yoğun olduğundan bahseden k20 ise şu cümleleri kullanmıştır: “...içeriğin yoğunluğu konusunda 5. sınıflar iyi durumdadır. 6. Sınıflarda ise 2. Ünite nerede ise bin yıllık tarih anlatıyoruz. Bu durum hem çocukları sıkıyor hem de dersin verimini düşürüyor.”

Sosyal bilgiler ders kitabında bulunan içeriğin “*beşinci sınıf*”ta aşırı yoğun olduğu yönünde fikir belirten katılımcı öğretmen sayısı 6’dır. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içeriğin beşinci sınıfta aşırı yoğun olduğunu belirten k14 fikirlerini şu şekilde açıklamıştır: “...bence ders kitaplarındaki içerik aşırı yoğun. Üç ders saati bu konuları yetiştirmek için az. Ortaokula yeni başlayan çocuklara üç derste ilk çağ uygarlıklarını vermek imkânsızdır.” Beşinci sınıf ders kitaplarındaki içeriğin 2. Temada çocukların seviyesinin üzerinde olduğundan bahseden k12 ise şu cümleleri kullanmıştır: “...içeriğin yoğunluğu konusunda şikâyetçiyim. Çünkü üç saatlik derste verilmesi gereken konu fazladır. 5. sınıflar için 2. ünitedeki uygarlıkları öğreniyorum adlı konu aşırı zor. Çocukların seviyesinin üzerinde...”

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içeriğin yoğunluğu konusunda “*uygun*” olduğunu ifade eden öğretmenler ise fikirlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: “...sosyal bilgiler ders kitaplarında içerik 2019 yılından önce çok yoğundu fakat son düzenleme ile seyretilti. Konular birkaç sayfaya sığdırılmış. Bu durum öğrencileri derste canlı tutuyor.”(k2).

Yine ders kitaplarının içeriğinin gerekli ve uygun olduğu şeklinde fikir beyan eden k16 şu ifadeleri kullanmıştır: “...içerik ve kazanımlar geniş tutulmuş. Ders saati yetersiz kalmıştır. Bence tüm kazanım ve içerik gerekli ve önemlidir. Tek sorun şanlı Türk tarihinin az zamanda anlatılabilmek zorunda bırakılmasıdır.”

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Öğrenci Seviyesine Uygunluğuna Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu çalışmada, “*Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğindeki bilgilerin öğrencilerin seviyesine uygunluğuna yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?*” alt problemine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla, “*Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içeriğin öğrenci seviyesine uygunluğu hakkında ne düşünüyorsunuz?*” sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Elde edilen cevaplar Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Öğrenci Seviyesine Uygunluğuna Yönelik Görüşleri

Tema	Alt tema	Katılımcı	Frekans(f)
Aşırı soyut	Beşinci sınıf	k7, k12, k14, k15, k18, k19, k21, k22, k23, k25	10
	Altıncı sınıf	k1, k3, k8, k15, k18, k19, k22, k24, k25	9
	Yedinci sınıf	k4, k8, k15, k17, k18, k19, k22, k24	8
Uygun		k2, k5, k6, k9, k10, k11, k13, k16, k20	9

Tablo 8’deki gibi özetlenen ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin altıncı görüşme sorusuna verdikleri cevaplar başta iki temada toplanarak analiz edilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içeriğin “*aşırı soyut*” olduğunu belirten öğretmenlerin sayısı 27’dir. Katılımcıların geneli tüm sınıf seviyelerinde içeriğin aşırı soyut olduğunu belirtirken bazı katılımcılar ise bir ya da iki sınıf seviyesinde içeriğin aşırı soyut olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içeriğin öğrenci seviyesine “*uygun*” olduğunu ifade eden öğretmenlerin sayısı ise 9’dur.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içeriğin aşırı soyut olduğunu belirten öğretmenler en çok üç alt temada fikir belirtmişlerdir. Bu temalar sırasıyla “*beşinci sınıf, altıncı sınıf ve yedinci sınıf*” temalarıdır. Bazı katılımcı öğretmenler ise sosyal bilgiler ders kitaplarında bu temaların tamamında içeriğin aşırı soyut olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin belirttiğine göre ders kitaplarındaki içeriğin aşırı soyutluğun en fazla olduğu seviye “*beşinci sınıf*” temasıdır. 10 katılımcı beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içeriğin aşırı soyut olduğunu belirtmiştir. Bu konuda fikir beyan eden katılımcılardan biri olan k7 sorulan soruya şu şekilde yanıt vermiştir:

...sosyal bilgiler ders kitaplarında içeriğin öğrencilerin seviyesine uygunluğu konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. 5. Sınıf 2. Temada uygarlıkları öğreniyorum konusu öğrencilerin seviyesinin oldukça üzerindedir. Yine aynı sınıf seviyesinde halka hizmet eden kurum ve kuruluşlar konusu çok ayrıntılı işlendiği için öğrencilerin seviyesinin üzerindedir. Aşırı soyut ifadeler barındırıyor. Bu durum derslerde çocukları sıkıktır.

Beşinci sınıf ders kitaplarındaki içerikte bulunan bakanlıklar konusunun aşırı soyut olduğundan bahseden k14 ise şu cümleleri kullanmıştır: “...ders kitapları genel itibarıyla öğrenci seviyesine uygun fakat bazı sınıflarda bazı konular çocukların zihinsel yetilerinin üzerindedir. Konular ise anlaşılmaz ve soyuttur. Mesela 5. Sınıftaki bakanlıklar konusu çocuklara ağır ve soyut gelmektedir.”

Sosyal bilgiler ders kitabında bulunan içeriğin “*altıncı sınıf*” temasında aşırı soyut olduğu yönünde fikir belirten katılımcı öğretmen sayısı 9 kişidir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında altıncı sınıfta aşırı soyut olduğunu belirten k22 fikirlerini şu şekilde açıklamıştır: “...kitaplardaki bilgilerin çoğu öğrenci seviyesinde değil. Bilgiler akademik verilmiş. 6. Sınıftaki konular çocuğa metin üzerinden değil de resim ve metin iç içe verilerek anlatılmalıdır.” Altıncı sınıf ders kitaplarındaki içerikte bulunan yabancı kelimelerin aşırı soyutluğundan bahseden k19 ise şu cümleleri kullanmıştır: “...kitaplarda öğrenciyi zorlayıcı, seviye üstü kelimeler çokça yer almaktadır. Mesela: Tapates, fibula, güneş kursu, ziggurat, maarif, kapitülasyon vb. ağır kelimeler çokça kullanılıyor. Ayrıca çocuklarımızı kitabi bilgilerle boğuyoruz.”

Sosyal bilgiler ders kitabında bulunan içeriğin “*yedinci sınıf*” ta aşırı soyut olduğu yönünde fikir belirten katılımcı öğretmen sayısı 8 kişidir. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içeriğin yedinci sınıfta aşırı yoğun olduğunu belirten k4 fikirlerini şu şekilde dile getirmiştir:

...beşinci ve altıncı sınıf ders kitaplarında genel anlamda bir problem yoktur. Bu sınıflarda seviye öğrencilere uygundur. Yedinci sınıf ders kitabında ise durum biraz farklı çünkü içerik aşırı soyut kalmaktadır. Lise birinci sınıfta işlenmesi gereken konuları yedinci sınıfta öğrencilere veriyoruz. Bu durum öğrenmeyi ve kalıcılığı zorlaştırmaktadır.

Yedinci sınıf ders kitaplarındaki içeriğin öğrencilerin zihinsel yetilerinin üzerinde olduğundan bahseden k17 ise şu ifadeleri kullanmıştır: “...beşinci ve altıncı sınıflarda problemle karşılaşmadım. Yedinci sınıf müfredatının ise çok geniş bir alanı karşılaması

ve öğrencilerin bu yaşlarda soyut işlemler dönemine tam olarak geçmemiş olması öğrenmeyi zorlaştırmaktadır. Bu durum öğrencilerin derse karşı olumsuz tavır takınmalarına neden oluyor.”

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içeriğin “*beşinci sınıf, altıncı sınıf ve yedinci sınıf*” temalarının tamamında “*aşırı soyut*” olduğunu belirten katılımcı öğretmen olmuştur. *k8* bu konudaki fikirlerini şöyle ifade etmiştir:

...beşinci sınıflarda öğrenci seviyesinin üzerinde nadir konular var. Bunlarda farklı yöntem ve tekniklerle öğretilbilir. Altıncı ve yedinci sınıflarda tarih konuları kavratılması ve öğretilmesi aşamasında sıkıntı büyüktür. Yedinci sınıftaki tarih konuları Osmanlı devletinin anlatılmasına ve anlaşılmasına engel olacak kadar soyut ve karışıktır. Çok küçük parçalar halinde verilen bu konular öğrenmeyi zorlaştırıyor. Öğrenciler de üzerine düşen ek çalışmaları yapmayınca öğrenme zorlaşıyor. Tarih sevilmeyen bir konuma düşüyor.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içeriğin öğrenci seviyesine uygunluğu konusunda “*uygun*” olduğunu ifade eden öğretmenler ise fikirlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: “...sosyal bilgiler ders kitapları içerik olarak genel anlamda çocukların seviyesine uygun. Fakat etkinlikler konusunda sıkıntı yaşanabiliyor. Çünkü etkinlikler öğrenci seviyesinin üzerinde oluşturuluyor. Bazen etkinliklerin kapsamı konudan fazla olabiliyor.”(*k2*). Ders kitaplarındaki içeriğin öğrenci seviyesine uygun olduğunu fakat kalite problemi olduğunu belirten *k20* ise düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: “...ders kitaplarındaki içerik öğrenci seviyesine uygun fakat bence kaliteli değil. Daha nitelikli, öğrenciyi derse çekebilecek nitelikte olmalıdır. Karışık olmayan nitelikte hazırlanırsa daha faydalı olur.”

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinde Kullanılan Dil Anlatım ve Üslubuna Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu çalışmada, “*Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içeriğinde bulunan konuların dil anlatım ve üslubuna yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?*” alt problemine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla, “*Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içerik yazılırken kullanılan dil ve anlatım konusunda ne düşünüyorsunuz?*” sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Elde edilen cevaplar Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğindeki konuların Dil Anlatım ve Üslubuna Yönelik Görüşleri

Tema	Alt tema	Katılımcı	Frekans(f)
Hatalı	Soyut anlatım	k4,k10,k11,k15,k17,k20, k22	7
	Yabancı kelime	k1,k5,k7,k19,k23	5
	Yazım yanlışı	k12,k19	2
Hatasız		k2,k3,k6,k8,k9,k13,k14, k16,k18,k21,k24,k25	12

Tablo 9’da özetlenen ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yedinci görüşme sorusuna verdikleri cevaplar başta iki temada toplanarak analiz edilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içerikteki konuların dil anlatım ve üslubunun “*hatalı*” olduğunu belirten öğretmenlerin sayısı 15’tir. Katılımcıların 7’si “*soyut anlatım*” olduğunu belirtirken beş katılımcı ise “*yabancı kelime*” olduğunu belirtmiştir. 2 katılımcı ise “*yazım yanlışı*” olduğunu belirtmiştir. 1 katılımcı ise hem yabancı kelime hem de yazım yanlışı olduğunu belirtmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğindeki konuların dil anlatım ve üslubuna yönelik “*hatasız*” olduğunu ifade eden öğretmenlerin sayısı ise 12’dir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğindeki konuların dil anlatım ve üslubuna yönelik hatalı olduğunu belirten öğretmenler en çok üç alt temada fikir belirtmişlerdir. Bu temalar sırasıyla “*soyut anlatım, yabancı kelime ve yazım yanlışı*” temalarıdır. Bir katılımcı öğretmen ise sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içerikte bulunan konuların dil anlatım ve üslubuna yönelik soruya hem yabancı kelimeler olduğunu hem de yazım yanlışı olduğunu belirtmiştir.

Katılımcı öğretmenlerin ifade ettiğine göre ders kitaplarının içeriğindeki konuların dil anlatım ve üslubunun en fazla hatalı olduğu tema “*soyut anlatım*”dır. 7 katılımcı kitapların dil anlatım ve üslubunun soyut bir anlatım kullandığını belirtmiştir. Bu konuda fikir beyan eden katılımcılardan biri olan *k11* sorulan soruya şu şekilde yanıt vermiştir: “...sosyal bilgiler ders kitaplarında sınıf bazlı hatalar bulunmaktadır. Altıncı ve yedinci sınıfta konu ile ilgili verilen okuma parçaları çok uzun. Dil anlatım ve üslubu ise öğrencilerin seviyesinin çok üzerindedir. Soyut bir anlatım kullanılmaktadır.” Yine ders kitaplarının içeriğindeki bazı bölümlerde soyut bir anlatım yaptığını belirten *k20* düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

...dil anlatım ve üslup konusunda çok büyük problemler olduğunu düşünmüyorum fakat daha özenli daha güzel ve kaliteli dil kullanılabilir bence. Konular çok yoğun olduğunda iyi anlatılamadığı zaman çocuklar dersten verim alamıyor. Okuma parçaları ve bilgi kutuları dersi dağıtabiliyor. Çünkü çok yoğun. Mesela ülkeler arası köprüler konusu işlenirken haddinden fazla soyut bilgi veriliyor. Öğrenci bunları aklında tutamıyor. Ticari ilişkilerimiz konusunu işlerken bunları biliyor musunuz? Adli okuma parçasında coğrafi işaretli ürün adlı bölüm çok gereksiz bence. Bu bölüm okunurken konu eksenden çıkıyor.

Sosyal bilgiler ders kitabının içeriğindeki konuların “*yabancı kelime*” temasında hatalı olduğu yönünde fikir belirten katılımcı öğretmen sayısı 6’dır. Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğindeki konuların dil anlatım ve üslubunda yabancı kelimelerin bulunduğunu belirten *k1* fikirlerini şu şekilde açıklamıştır: “...ders kitaplarındaki kullanılan dil öğrencilerin seviyesinin çok aşırı üzerinde değildir. Fakat kullanılan bazı kelime ve kavramlar çocukların bilişsel ve hazırbulunuşluk seviyelerinin üzerindedir. Mesela beşinci sınıfta harita konusu işlenirken lejant kavramı hiçbir ön bilgi verilmeden okuma parçasında kullanılmıştır.” Aynı yönde fikir belirten ve ders kitaplarında kullanılan dil anlatım ve üslubunda yabancı kelimeler kullanıldığını ifade eden *k5* ise şu cümleleri kullanmıştır:

...ders kitaplarında kullanılan dil anlatım uygundur öğrenci seviyesindedir. Ama öğrencilerin kitap okuma alışkanlığı olmadığı için bazen kitap içerisindeki birçok kelimenin anlamını bilmediklerini ifade ediyorlar. Çocuklara bu kelimeyi hiç duymadınız mı? Dediğimde duymadıklarını ifade ediyorlar. Bu konuyu çözmek için sözlük kullanıyoruz.

Sosyal bilgiler ders kitabının içeriğindeki konuların “*yazım yanlış*” temasında hatalı olduğu yönünde fikir belirten katılımcı öğretmen sayısı ise 2 kişidir. Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğindeki konuların dil anlatım ve üslubunda yazım yanlışlarının bulunduğunu belirten *k1* fikirlerini şu şekilde açıklamıştır: “...ders kitaplarındaki kullanılan dil genel itibarıyla güzel öğretim açısından uygundur. Fakat bazı kelimelerin yazımında hata yapılmaktadır. Mesela mütevazi gibi ünvan gibi yazım yanlışlarına rastlıyorum.”

Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğindeki konuların dil anlatım ve üslubuna yönelik hatasız olduğunu belirten katılımcı öğretmenlerin sayısı ise 12 kişidir. Ders kitaplarındaki dil anlatım ve üslubun hatasız olduğunu belirten katılımcılardan çoğu soruya kısa cevaplar vermişler ve dil anlatım ve üslubu beğenmişlerdir. Bu konuda bir sosyal bilgiler öğretmeni olan *k14* olumlu fikirlerini şu şekilde dile getirmiştir: “...ders kitaplarında kullanılan dil anlatım sade akıcı çocukların seviyesine uygun. Üslubu ise anlaşılır ve akıcı. Ben beğeniyorum.” Ders kitaplarındaki dil anlatım ve üslubun hatasız olduğu ve bazı anlamını bilmedikleri kelimelerin olduğunu ve bu kelimeleri sözlükten bulduklarını belirten *k2* ise fikirlerini şu sözlerle dile getirmiştir: “...sosyal bilgiler ders

kitaplarında kullanılan dil akıcı anlaşılır üslup da konuya uygundur. Bazen anlamını bilmedikleri kelimelerle karşılaşan öğrenciler bu kelimeleri sözlükten buluyorlar. Böylece hem sözlük kullanmayı öğreniyorlar hem de ders eğlenceli işleniyor.”

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Kazanımlarla Uyumuna Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu çalışmada, “*Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içeriğin kazanımlarla uyumuna yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?*” alt problemine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla, “*Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içeriğin kazanımlara uygunluğu konusunda ne düşünüyor?*” sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Elde edilen cevaplar Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Kazanımlarla Uyumuna Yönelik Görüşleri

Tema	Alt tema	Katılımcı	Frekans(f)
Uyumsuz	Kazanımlar	k15, k22	2
	İçerikler	k9, k23	2
Uyumlu		k1, k2, k3, k4, k5, k6, k7, k9, k10, k11, k12, k13, k14, k16, k17, k18, k19, k20, k21, k24, k25	21

Tablo 10’da özetlenen ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin sekizinci görüşme sorusuna verdikleri cevaplar başta iki temada toplanarak analiz edilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içeriğin kazanımlarla “*uyumsuz*” olduğunu belirten öğretmenlerin sayısı 4’dir. Katılımcıların ikisi “*kazanımlar*” ile ilgili uyumsuzluk olduğunu belirtirken 2 katılımcı ise “*içerikler*” ile ilgili uyumsuzluk olduğunu belirtmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içeriği kazanımlarla “*uyumlu*” olduğunu ifade eden öğretmenlerin sayısı ise 21’dir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içeriğin kazanımlarla uyumsuz olduğunu belirten öğretmenler en çok iki alt temada fikir belirtmişlerdir. Bu temalar sırasıyla “*kazanımlar ve içerikler*” temalarıdır. İki temada da ikişer kişi fikir belirtmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin ifade ettiğine göre ders kitaplarındaki içeriğin kazanımlarla uyumsuz olduğu ilk tema “*kazanımlar*”dır. İki katılımcı ders kitaplarındaki kazanımlarla ilgili problemler olduğunu belirtmiştir. Bu konuda fikir beyan eden katılımcılardan biri olan k22 sorulan soruya şu şekilde yanıt vermiştir:

...bence sosyal bilgilerde asıl problem kazanımlardır. Yani kazanımların neler olacağıdır. Yani toplumu tanıyan, kuralları tanıyan, milletini seven, kültürüne değer veren ve ayırım yapmayan insanlara değer veren mi asıl kazanımlarımız yoksa ülkede nüfusu bilen, tarım ürünlerini sayan, tarihleri ezbere sayan ama kültürüne yabancı bireyler mi kazanımlarımız. Birden çok kazanım var çocukları at gibi koşturuyor. Çok şey öğretelim derken birçok çocuk zayıf oluyor. Yani bütün derslerin konu ve kazanımları seviye olarak 60-70’lik bir zekâ yapısına sahip öğrencilere hitap edecek şekildedir öğrenciler bu seviyenin altında ise dersten kopuyorlar verim alamıyorlar.

Yine ders kitaplarındaki kazanımların öğrenci seviyesinin üstünde olduğu yönünde bir olumsuzluk olduğunu belirten k15 düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: “...içerik-kazanım uygunluğundan bahsetmek pek mümkün değil. Kazanımlar hazırlanırken sınıf ve seviyenin çok üzerinde hazırlanıyor ve birbirleriyle çok uyumsuz. Öğrenciye birçok şey öğretelim derken hiçbir şey öğretmeden dönem bitmektedir.”

Katılımcı öğretmenlerin belirttiğine göre ders kitaplarındaki içeriğin kazanımlarla uyumsuz olduğu ikinci tema “*içerikler*”dır. İki katılımcı ders kitaplarındaki içeriklerle ilgili problemler olduğunu belirtmiştir. Bu konuda fikir beyan eden katılımcılardan biri olan k9 sorulan soruya şu şekilde yanıt vermiştir: “...içerik kazanımlarla pek uygun düşmüyor. Bu konudaki açığı öğretmen kendi bilgisi ile kapatabilir.”

Yine ders kitaplarındaki içeriklerle ilgili olumsuzluk olduğunu belirten k23 düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: “...ders kitaplarında aşırı fazla kazanım var. Bu kazanımları etkinlikler karşılamıyor. Kazanımlar sadeleştirilebilir. Her kazanıma uygun içerik ve etkinlikler oluşturulabilir.”

Katılımcı öğretmenlerin ifade ettiğine göre ders kitaplarındaki içeriğin kazanımlarla uyumlu olduğunu belirtenlerin sayısı ise 21’dir. Ders kitaplarındaki içeriğin kazanımlarla uyumlu olduğunu belirten katılımcılardan çoğu soruya kısa cevaplar vermişler ve içerik-kazanım uyumunu beğenmişlerdir. k20 olumlu olan fikirlerini şu şekilde dile getirmiştir: “...içeriklerle kazanımlar uyumludur. Beşinci altıncı ve yedinci sınıflarda ilk üniteler çok basit. Bu üniteler renklendirilebilir. İçerikler daha zengin hale getirilebilir.” Ders kitaplarındaki 2019 yılında yapılan değişiklikle içerik-kazanım arası

uyum sağlandığı yönünde fikir belirten k2 ise fikirlerini řu sözlerle dile getirmiştir: “...sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içeriğın kazanımlarla uyumu konusunda göze çarpan bir hata yoktur. 2019 yılında yapılan kazanım sadeleştirme ve birleştirme çalışmasından sonra problemler giderilmiştir.”

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Yayın Evlerine göre Karşılaştırmasına Yönelik Öğretmen Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu çalışmada, “*Sosyal bilgiler ders kitaplarının içerik bağlamında MEB yayınları ile özel yayın evlerinin karşılaştırılmasına yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?*” alt problemine ilişkin öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla, “*İçerik bağlamında (bilgilerin doğruluğu, günlük hayatta kullanılabilirliğı, uyumu, yoğunluğu, öğrenci seviyesine uygunluğu, dil ve anlatımın kazanımlara uygunluğu) MEB ve özel yayınevlerinin ders kitaplarını nasıl değerlendirirsiniz?*” sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. Elde edilen cevaplar Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Yayın Evleri Bağlamında Karşılaştırılmasına Yönelik Görüşleri

MEB Yayınevi	Avantajları	Katılımcı	Frekans (f)
	Doğru bilgi	k1, k3, k7, k10, k13, k16, k18	7
	Dil anlatım	k10,k13,k15,k18	4
	İçerik özenli	k10,k13,k18,k20	4
	Öğrenciye görelilik	k7,k13,k18	3
	Basımı kaliteli	k12,k20,k23	3
	Değerler eğitimi	k1, k2	2
	Hayati	k4,k13	2
			Toplam:25
	Dezavantajları		
	Değerlendirmenin yetersizliği	k3, k9, k10, k12, k15, k17, k19, k20, k25	9
	İçeriğin eksikliği	k3, k7,k9,k11,k15,k17,k19, k21	8
	Bilgi yanlışları	k15,k17,k19,k21	4
	Görsel yanlışlıklar	k3,k15,k19	3
	Dil anlatım aksaklıkları	k19,k21	2
	Sübjektiflik	k19	1
	Seviyeye uygun olmamak	k21	1
	Duyuşsal kazanım eksikliği	k15	1
			Toplam:29
Özel yayınevleri	Avantajları		
	Sınava hazırlık	k1 ,k2, k4, k6, k7, k8, k14, k20, k24	9
	Kalıcı öğrenme	K4, k6, k8, k22	4
	Bilgiyi sunuş	k1, k4, k14	3
	Yoğunluk	k6, k7	2
	Kısa öz	k2	1
			Toplam:19
	Dezavantajları		
	Değerler eğitimi eksikliği	k1, k2, k7, k14, k21, k22	6
	Sınavda yetersizlik	k17, k23	2
	İçerik yetersizliği	k11, k17	2
	Dil anlatım aksaklığı	k20	1
	Seviyeye uygun olmamak	k5	1
	Ekonomik kaygı gütmek	k5	1
			Toplam:13

Tablo 11’de özetlenen ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin dokuzuncu görüşme sorusuna verdikleri cevaplar başta iki temada toplanarak analiz edilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarının yayınevleri bağlamında karşılaştırması yapılmıştır. “*MEB Yayınevi*” tarafından hazırlanan ders kitaplarının “*avantajları*” olduğu yönünde fikirlerini beyan eden öğretmenlerin sayısı 25’tir. Katılımcıların 25’i ise “*MEB Yayınevi*” tarafından hazırlanan ders kitaplarının “*dezavantajları*” olduğunu belirtmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “*özel yayınevleri*” tarafından hazırlanan ders kitaplarının “*avantajları*” olduğunu belirten öğretmenlerin sayısı 19 kişidir. Katılımcıların 13’ü ise “*özel yayınevleri*” tarafından hazırlanan ders kitaplarının “*dezavantajları*” olduğunu belirtmiştir.

MEB yayınevi tarafından hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarının avantajları olduğunu belirten öğretmenler en çok 7 alt temada fikir belirtmişlerdir. Bu temalar sırasıyla “*doğru bilgi, dil anlatım, içerik özenli, öğrenciye yönelik, basımı kaliteli, değerler eğitim ve hayati*” temalarıdır. Katılımcıların geneli bu temaların büyük bölümünde fikir belirtmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin ifade ettiğine göre MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının avantajları olduğu ilk tema “*doğru bilgi*”dir. 7 katılımcı MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarındaki bilgilerin doğru olduğunu belirtmiştir. Bu konuda fikir beyan eden katılımcılardan biri olan k7 bu konuya ilişkin sorulan soruya şu şekilde yanıt vermiştir: “...MEB Yayınevi ve özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarını karşılaştırdığımızda MEB Yayınevi’nin hazırladığı kitaplar olumlu not alır. Çünkü MEB Yayınevi’nin kitaplarındaki bilgiler doğrudur...” Aynı şekilde MEB Yayınevi’nin hazırladığı kitaptaki bilgilerin doğru olduğu ve gerekli kontrollerden geçtiği yönünde fikir belirten k1 şu ifadeleri kullanmıştır: “... MEB Yayınevi’nin hazırladığı kitaplardaki bilgiler doğru oluyor. Çünkü kontrol işleri çok sıkı tutuluyor...”

Katılımcı öğretmenlerin belirttiğine göre MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının avantajları olduğu ikinci tema “*dil anlatım*”dır. 4 katılımcı MEB Yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarındaki dil anlatımın iyi olduğunu belirtmiştir. Bu konuda fikir beyan eden katılımcılardan biri olan k10 sorulan soruya şu şekilde yanıt vermiştir: “...MEB Yayınevi ve özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarını karşılaştırdığımızda MEB Yayınevi’nin hazırladığı kitaplar dil anlatım yönünden iyi hazırlanmıştır. Göze batan bir olumsuzluk görülmemiştir...” Yine MEB

Yayınevi'nin hazırladığı kitaplardaki kullanılan dil anlatımın konuları derinlemesine irdelemesine rağmen olumlu olduğu yönünde fikir belirten *k1* şu ifadeleri kullanmıştır: “... MEB Yayınevi'nin hazırladığı kitaplardaki örnekler ve metinler öğrenmeyi kolaylaştırıcı niteliktedir. Tarih konularında ayrıntılı bir dil kullanılsa da sade, net ve anlaşılırdır...”

Katılımcı öğretmenlerin belirttiğine göre MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının avantajları olduğu üçüncü tema “*içerik özenli*”dir. 4 katılımcı MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarındaki içeriğin özenli olduğunu belirtmiştir. Bu yönde fikir beyan eden katılımcılardan biri olan *k10* sorulan soruya şu şekilde yanıtlamıştır: “...MEB Yayınevi ve özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarını karşılaştırdığımızda MEB Yayınevi'nin hazırladığı kitaplarda içeriğinin özenli bir şekilde hazırlandığı görülmektedir...” Yine MEB Yayınevi'nin hazırladığı kitaplardaki kullanılan içeriğin özenle hazırlandığı ve yetkin kişilerin kontrolünden geçtiği yönünde fikir belirten *k20* şu ifadeleri kullanmıştır: “... MEB Yayınevi'nin hazırladığı kitaplardaki içerik özenle hazırlanmıştır. İçerik yetkin kişiler tarafından kontrol edilmektedir...”

Katılımcıların ifade ettiğine göre MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının avantajları olduğu dördüncü tema “*öğrenciye görelik*”dir. 3 katılımcı MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının öğrenci seviyesine uygun olduğunu belirtmiştir. Bu yönde fikir beyan eden katılımcılardan biri olan *k7* sorulan soruya şu şekilde yanıt vermiştir: “...MEB ders kitaplarını kriterlerin tamamında olumlu buluyorum. MEB ders kitaplarının en iyi yani öğrenci seviyesine uygun bir şekilde hazırlanmıştır...”

Katılımcı öğretmenlerin ifade ettiğine göre MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının avantajları olduğu beşinci tema “*basımı kaliteli*”dir. 3 katılımcı MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının basımının kaliteli ve hatasız uygun olduğu yönünde fikir belirtmiştir. Bu yönde fikir beyan eden katılımcılardan biri olan *k7* sorulan soruya şu şekilde yanıt vermiştir: “...devlet kitapları basım ve yayın konusunda bence çok başarılıdır. Çok kalitelidir. Bu kadar büyük sayıda kitap basıp da bu kadar kaliteli olması takdire şayandır...”

Görüşmeye katılan öğretmenlerin ifade ettiğine göre MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının avantajları olduğu altıncı tema “*değerler eğitimi*” dir. 2 katılımcı MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının öğrencilere milli ve manevi değerleri kazandırma konusunda değerler eğitimi yaptığı yönde fikir belirtmiştir. Bu yönde fikir beyan eden katılımcılardan biri olan k2 sorulan soruya şu şekilde yanıt vermiştir:

...devlet kitapları içerik olarak dolu. Özel yayınlar ise konuyu kısa öz cümlelerle anlatıp soru çözümü yaptırıyor. Karakter kazandırma konusunda pek fazla çaba sarf etmiyor. Devlet kitapları ise bu konuda daha başarılıdır. Öğrencilere ahlak, erdem, şeref, millet sevgisi vb. kavramları kazandırmak için çaba harcıyor...

Görüşmeye katılan öğretmenlerin ifade ettiğine göre MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının avantajları olduğu yedinci tema “*hayati*”dir. 2 katılımcı MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının içeriğinin hayati olduğu, öğrenciyi hayata hazırladığı yönünde fikir belirtmiştir. Bu yönde fikir beyan eden katılımcılardan biri olan k4 sorulan soruya şu şekilde yanıt vermiştir: “...devlet tarafından hazırlanan öğrencilere ücretsiz dağıtılan ders kitapları hayatla iç içedir. Öğrenciyi sosyal yaşama hazırlıyor. İletişimi insan ilişkilerini öğretiyor.

MEB Yayınevi tarafından hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarının dezavantajları olduğunu belirten öğretmenler en çok 8 alt temada fikir belirtmişlerdir. Bu temalar sırasıyla “*değerlendirme, içerik, bilgiler, görsel, dil anlatım, objektiflik, seviyeye uygunluk ve duyuşsal kazanım*” temalarıdır. Katılımcı öğretmenlerin büyük bir bölümü bu temaların genelinde fikir belirtmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin belirttiğine göre MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının dezavantajları olduğu birinci tema “*değerlendirme*”dir. 9 öğretmen MEB yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarındaki değerlendirme soruları ve etkinliklerin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bu konuda fikir beyan eden katılımcılardan biri olan k19 sorulan soruya şu şekilde yanıt vermiştir: “...MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının eksikleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları... sayfa içlerine eğlendirici ve düşündürücü ilgi çekici etkinlikler (bunları biliyor musunuz?) serpiştirilebilir. Etkinlikler hem eğlenceli hem öğretici olabilir...” Yine MEB yayınevi’nin hazırladığı kitaplardaki değerlendirme bölümünün yetersiz olduğunu ve ek kaynak kitap almanın gerekli olduğu yönünde fikir belirten k10 şu sözleri kullanmıştır: “... MEB Yayınevi’nin hazırladığı kitaplardaki ölçme ve değerlendirme bölümlerindeki

test sayıları az olduğu için velilerinde isteği üzerine ek kaynak kitap almak gerekiyor. Bazen veliler bu yönde öneri isteyebiliyorlar...”

Öğretmenlerin ifade ettiğine göre MEB Yayinevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının dezavantajları olduğu ikinci tema “*içerik*”dir. 8 katılımcı öğretmen MEB Yayinevi tarafından hazırlanan ders kitaplarındaki içeriğin eksik, yetersiz ve öğrenciyi faydalı olmadığını belirtmiştir. Soruya içeriğin çok uzun olduğu ve öğretmende olumsuz fikirlerin doğmasına neden olduğu yönünde cevap veren katılımcılardan biri olan k7 sorulan soruya şu şekilde yanıtlamıştır:

...devletimizin hazırladığı ve öğrenciler ücretsiz dağıttığı ders kitapları genel anlamda çok iyi hazırlanıyor ve olumlu eleştiriler alıyor... Fakat içerik konusunda sıkıntıları var. İçeriği çok uzun tutuyor. Önemsiz konulara çok yer ayırıyor. Bu durum öğretmende içeriği bitiremeden okul bitecek korkusu oluşturuyor...

Aynı yönde MEB Yayinevi’nin hazırladığı kitaplardaki içerik bölümünün yetersiz olduğunu ve sınavlarda başarılı olmaya yetmediği yönünde fikir belirten k17 şu sözleri kullanmıştır:

... MEB Yayinevi’nin hazırladığı kitapları yetersiz görüyorum. Çünkü içerik öğrencilere sınavda sorulan sorulardan oluşmuyor. Bilgiler çok basit anlatılıyor. Öğrenciler LGS, PYBS vb. sınavlara girince işlemedikleri konulardan soru çıkıyor. Ya kitapların içeriği zenginleştirilsin ya da sınavlarda sorulan sorular ders kitaplarının içeriğinden çıksın...

Görüşmeye katılan öğretmenlerin verdiği cevaplara göre MEB Yayinevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının dezavantajları olduğu üçüncü tema “*bilgiler*”dir. 4 katılımcı MEB Yayinevi tarafından hazırlanan ders kitaplarındaki bilgilerin olması gerektiği gibi olmadığını belirtmiştir. Bu konuda fikir beyan eden katılımcılardan biri olan k15 sorulan soruyu şu şekilde yanıtlamıştır: “...kitapların genel değerlendirmesi kısaca özensiz baştan savma yandaş yayınevlerine para kazandırma amacı güdüyor. Bilgilerin bilimsel dayanağı yok. Yanlış bilgiler çok fazladır... arşivlerden faydalanmak yerine internetteki bilgilerden faydalanılarak kitaplar hazırlanmaktadır...” Bu durumu farklı bir bakış açısı ile değerlendiren ve MEB Yayinevi’nin hazırladığı kitaplardaki içerik bölümünün öğrencilerin seviyesinin üzerinde olduğu yönünde fikir belirten k21 şu ifadeleri kullanmıştır: “...bilgilerin doğruluğu konusunda MEB Yayinevi’nin kitapları öğrencilerin seviyesine pek fazla uygun değildir. İçerik daha sade anlaşılır hale getirilebilir. Böylece öğrenciler konuyu daha rahat anlayabilirler...”

Katılımcı öğretmenlerin ifade ettiğine göre MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının dezavantajları olduğu dördüncü tema “*görsel*”dir. 3 katılımcı öğretmen MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarındaki görsel materyallerin yeterli olmadığını belirtmiştir. Görüşme sorusuna görsellerin ve şemaların az olduğu yönünde cevap veren k19 sorulan soruya şu şekilde yanıtlamıştır: “...MEB Yayınevi’nin kitaplarının eksiklikleri şunlardır...bol görsel diyagram akış şeması vb. ağırlık verilerek metinler parçalara ayrılıp, paragraflar küçültülebilir. Metinler görsellerin etrafında kısa cümleler halinde saçılabilir...”

Görüşmeye katılan öğretmenlerin verdiği cevaplara göre MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının dezavantajları olduğu beşinci tema “*dil anlatım*”dır. 2 katılımcı MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarındaki dil anlatımın ders kitaplarına uygun olmadığını belirtmiştir. Bu konuda fikir beyan eden katılımcılardan biri olan k21 sorulan soruyu şu şekilde yanıtlamıştır: “...MEB Yayınevi’nin kitaplarının öğrenci seviyesine uygun olmadığını düşünüyorum...ders kitaplarında öğrencilerin seviyesine uygun, yabancı kelimelerden arındırılmış bir dil ve anlatım kullanılmalıdır...”

Katılımcı öğretmenlerle yapılan verilen cevaplara göre MEB yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının dezavantajları olduğu altıncı tema “*objektiflik*”dir. 1 katılımcı MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının objektif olmadığını belirtmiştir. Bu konuda fikir beyan eden k19 sorulan soruyu şu şekilde yanıt vermiştir: “...MEB Yayınevi’nin kitaplarının eksiklikleri şunlardır...bilgilerin sunulmasında objektiflik gözetilmelidir. Doğruluğu kesinleşmemiş yanlış bilgiler kitaptan atılmalıdır... Arşivler açılmalıdır. Metinler yazılırken objektif bir şekilde bu metinlerden çokça faydalanılmalıdır...”

Görüşmeye katılan öğretmenlerin verdiği cevaplara göre MEB yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının dezavantajları olduğu yedinci tema “*Seviyeye uygunluk*”tur. 1 katılımcı MEB yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarındaki içeriğin seviyeye uygun olmadığını ifade etmiştir. Bu konuda fikir beyan eden k21 sorulan soruyu şu şekilde yanıtlamıştır: “...MEB Yayınevi’nin kitaplarının öğrenci seviyesine uygun olmadığını düşünüyorum...ders kitaplarının tüm yönleri ile öğrencilerin seviyesine uygun olmalıdır. Hazırlıklar yapılırken öğrencilerin zihinsel seviyeleri dikkate alınmalıdır...”

Katılımcı öğretmenlerin verdiği yanıtlara göre MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının dezavantajları olduğu sekizinci tema “*duyuşsal kazanım*”dır.

1 katılımcı MEB Yayınevi tarafından hazırlanan ders kitaplarının duyuşsal kazanımları öğrencilere kazandıramadığı yönünde fikir belirtmiştir. Bu konuda fikir beyan eden *k15* sorulan soruyu şu şekilde yanıt vermiştir: “...MEB Yayınevi’nin kitaplarında konular temalar ve etkinlikler birden fazla kazanımı gerçekleştirmek istese de duyuşsal kazanımlar ön planda değildir...hazırlık soruları ve etkinlikler öğrencinin duyuşsal yönünü de geliştirecek şekilde güncellenmelidir...”

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ifade ettiği fikirler göz önüne alındığında “*özel yayınevleri*” tarafından hazırlanan ders kitaplarının “*avantajları*” olduğunu belirten öğretmenlerin sayısı 19’dur. Katılımcıların 13’ü ise “*özel yayınevleri*” tarafından hazırlanan ders kitaplarının “*dezavantajları*” olduğunu belirtmiştir.

Özel yayınevleri tarafından hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarının avantajları olduğunu belirten öğretmenler en çok 5 alt temada fikir belirtmişlerdir. Bu temalar sırasıyla “*sınava hazırlık, kalıcı öğrenme, bilgi yüklü, yoğunluk ve kısa öz*” temalarıdır. Katılımcıların geneli bu temaların ilk ikisinde fikir belirtmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin ifade ettiğine göre özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının avantajları olduğu birinci tema “*sınava hazırlık*”tır. 9 katılımcı öğretmen özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının sınava hazırlık açısından çok başarılı olduğunu belirtmiştir. Bu konuda fikir beyan eden katılımcılardan biri olan *k1* sorulan soruya şu şekilde yanıt vermiştir:

...MEB Yayınevi’nin kitaplarında soru ve etkinlik az... özel yayınevlerinin kitapları ise öğrencilerin sınavlarda başarılı olması için hazırlıyor. Bilgiyi doğrudan veriyor. Konuyu dallandırıp budaklandırmıyor. Can alıcı birkaç cümle ile anlatıyor. Sonra soru çözümüne geçiyor. Çok fazla soru çözdürüyor...çocukları at yarışındaymış gibi koşturuyor. En önemli şey rakibini geçmek olarak öğrencilere lanse ediliyor...

Aynı şekilde özel yayınevlerinin hazırladığı kitapların konu temelli soru çözdürerek öğrenciyi sınava hazırladığı yönünde fikir belirten *k7* şu şekilde düşüncelerini ifade etmiştir:

...MEB Yayınevi’nin hazırladığı kitaplarda etkinlikler çok az...özel yayın evlerinin kitapları ise soru sayısı konusunda çok yeterlidir. Her konunun ardına soru çözümleri olduğu için öğrenciler konuyu işleyip ardına hemen sorularını çözüyor. Bu durum öğrenilen bilgilerin sınavda kullanılmasını sağlıyor. MEB Yayınevi de konu temelli sorular hazırlama yoluna gitmelidir bence...

Görüşmeye katılan öğretmenlerin verdiği cevaplara göre özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının avantajları olduğu ikinci tema “*kalıcı öğrenme*”dir. 4 katılımcı özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının kalıcı öğrenmeyi sağladığını ifade etmiştir. Bu konuda fikir beyan eden k6 sorulan soruyu şu şekilde yanıtlamıştır: “...özel yayınevleri ise anlatımı güzel konuları iyi anlatıyor. Öğrencilerde kalıcı öğrenmenin oluşmasını sağlıyor. Çocukların zihin yapısına özel yayınevlerinin kitapları daha uygundur. Zihinde kalmasına yardımcı oluyor...”

Özel yayınevlerinin hazırladığı kitapların konu işlenişi bakımından kalıcı öğrenmeyi sağladığı yönünde fikir belirten k8 ise şu şekilde düşüncelerini ifade etmiştir: “...özel yayınevleri kitaplarında konunun işlenişi ve akışı öğrenmelerin kalıcılığını destekler niteliktedir...İçeriğin önemli bölümüyle ilgili kenar notlarının olması öğrenmelerin kalıcılığını artırıyor...”

Yapılan görüşmede öğretmenlerin verdiği cevaplara göre özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının avantajları olduğu üçüncü tema “*bilgi yüklü*”dür. 3 katılımcı özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının bilgi yönünden yeterli olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda fikir beyan eden k6 sorulan soruyu şu şekilde yanıtlamıştır: “...özel yayınevleri konu ve kazanımla ilgili bilgiyi can alıcı birkaç cümle ile ifade ediyor. O konu ile ilgili çıkabilecek soruların nasıl çözüleceğini en başta ifade ediyor. Öğrencilerin ve velilerinde en büyük amaçları sınav kazanmak olduğu için özel yayınları alıyorlar...”

Görüşmeye katılan öğretmenlerden edinen bilgilere göre özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının avantajları olduğu dördüncü tema “*yoğunluk*”dur. 2 katılımcı özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının yoğun bilgiye sahip olduğunu ve bu durumun avantaj sağladığını ifade etmiştir. Bu konuda görüş bildiren k7 sorulan soruyu şu şekilde yanıtlamıştır: “...özel yayınevlerinin hazırladığı ders kitapları çok yoğun. Bu yoğunluk olumsuz olarak algılanmamalıdır. Çünkü sosyal bilgiler dersi bilgi yükü olarak çok hacimlidir...bu dersin amacı kazanımları öğrencilere vermekse bunu özel yayınlar yoğun bilgi yüklü kitaplarla daha iyi yapmaktadır...”

Öğretmenlerle yapılan görüşmede verilen cevaplara göre özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının avantajları olduğu beşinci tema “*kısa öz*”dür. 1 katılımcı özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının içerik olarak kısa ve öz olduğunu ifade etmiştir. Bu konuda düşüncelerini ifade eden k2 sorulan soruyu şu şekilde

yanıtlamıştır: “...özel yayınevlerinin kitapları anlamsız tekrarlara düşmüyor. Okuma parçalarını kısa tutuyor. Bilgiyi direkt veriyor. Bu sayede öğrenmeleri kısa zamanda gerçekleştiriyor. Zamandan ve emekten tasarruf sağlıyor...”

Özel yayınevleri tarafından hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarının dezavantajları olduğunu belirten öğretmenler en çok 6 alt temada fikir belirtmişlerdir. Bu temalar sırasıyla “*değerler eğitimi, sınavda yetersiz, içerik yetersiz, dil anlatım, öğrenciye görelilik ve ekonomik kaygı*” temalarıdır. Katılımcıların geneli bu temaların ilk ikisinde fikir belirtmişlerdir.

Katılımcı öğretmenlerin ifade ettiğine göre özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının dezavantajları olduğu birinci tema “*değerler eğitimi*”dir. 6 katılımcı öğretmen özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının öğrencilere milli ve manevi değerleri kazandırmada yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bu konuda fikir belirten katılımcılardan biri olan k7 sorulan soruya şu şekilde yanıt vermiştir: “...özel yayınevlerinin kitapları birçok alanda başarılı olmasına rağmen değerler eğitimi konusunda pek fazla çaba harcamıyor. En basit bakış açısıyla yardımlaşmayı anlatan bir resim bile paylaşılmıyor. Varsa yoksa sınav başarısıdır. Böylesi kitaplar değer kazanımı konusunda yanlış yol alıyor...” Bu konuda düşüncelerini ahlak erdem gibi kazanımları özel yayınların önemsemediği yönde ifade eden k14 sorulan soruyu şu şekilde yanıtlamıştır: “...özel yayınevlerinin öğrencilerimize bakış açısı sanki yarışmaya katılan at misalidir. Tek amaç dört şıktan doğru olanı bulmak sanki...ahlak, erdem, şeref, haysiyet, vatan sevgisi, edep, hak, sorumluluk vb. kavramlar geri plana itiliyor...”

Görüşme yapılan öğretmenlerin belirttiğine göre özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının dezavantajları olduğu ikinci tema “*sınavda yetersiz*”dir. 2 katılımcı öğretmen özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının öğrencilere sınavlara hazırlıkta yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bu konuda fikir belirten katılımcılardan biri olan k17 sorulan soruya şu şekilde yanıtlamıştır: “...özel yayınevlerinin kitaplarını yetersiz görüyorum. Bilgiler verilirken çok basit veriliyor. LGS ve PYBS’de kitapta olmayan bilgiler çıkıyor özel yayınevleri hazırladıkları kitapları zenginleştirmelidir...”

Katılımcı öğretmenlerin ifade ettiğine göre özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının dezavantajları olduğu üçüncü tema “*içerik yetersiz*”dir. 2 katılımcı öğretmen özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının içeriğinin yetersiz

olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda fikir beyan eden katılımcılardan biri olan k17 sorulan soruya şu şekilde yanıtlamıştır: “...MEB Yayınevi’nin kitapları içerik olarak yeterli görülmektedir. Fakat durum özel yayınevlerinin hazırladığı kitaplara gelince böyle olmamaktadır. Özel yayınevleri içerikleri arttırmalıdır. Görsel şema özetleri arttırmalıdır...”

Görüşmeye katılan öğretmenlerin ifadeleri doğrultusunda özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının dezavantajları olduğu dördüncü tema “*dil anlatım*”dır. 1 katılımcı öğretmen özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarında kullanılan dil anlatımın olumsuz olduğunu belirtmiştir. Bu konuda fikir belirten katılımcı olan k20 sorulan soruya şu şekilde yanıtlamıştır: “...özel yayınevlerinin kitaplarını bana yöneltilen sorudaki tüm kriterlerde olumsuz not alır. Dil anlatım ve imla olarak özel yayınlarda kötünün sınırı bulunmamaktadır. Elimize ulaşan bazı özel yayınlarda aşırı derecede yazım yanlışları bulunmaktadır...”

Katılımcı öğretmenlerin ifadelerinden yola çıkarak özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının dezavantajları olduğu beşinci tema “*öğrenciye görelilik*”dir. 1 katılımcı öğretmen özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının içeriğinin öğrenciye ve zihin yapısına uygun olmadığını belirtmiştir. Bu doğrultuda fikir belirten k5 sorulan soruya şu şekilde yanıtlamıştır:

...özel yayınevlerinin hazırladığı ders kitapları genel itibarıyla öğrenci seviyesini dikkate almıyor. Öğrencinin bulunduğu sınıftan en dolu şekilde mezun olacağı var sayılıyor. Bu durum da ders kitaplarını çocukların hazır bulunurluğunun üzerine çıkarıyor. Öğrencilerin imkanları ve çevre dikkate alınmayınca öğrencilere hitap etmeyen cümleler yığını ortaya çıkıyor...

Görüşmeciler öğretmenlerin ifadeleri doğrultusunda özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının dezavantajları olduğu altıncı tema “*ekonomik kaygı*”dır. 1 katılımcı öğretmen özel yayınevleri tarafından hazırlanan ders kitaplarının önceliğinin ekonomik kazanç olduğunu ve ekonomik kazancı evrensel değerlerin önünde tuttuğunu belirtmiştir. Bu konuda fikir belirten k5 sorulan soruya şu şekilde yanıtlamıştır: “...özel yayınevlerinin kitaplarını ekonomik kaygılarla piyasaya sunulmaktadır. Bu yüzden yayınevleri bakanlığın genel ve özel amaçlarını dikkate almamaktadırlar. Bazı yayınevleri sadece akademik başarısı yüksek öğrencilere hitap eden kitaplar bakmaktadırlar. Bu bence bir ayrımcılıktır...”

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde, 5., 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriklerine ilişkin öğretmen görüşlerine göre değerlendirmesi; 25 sosyal bilgiler öğretmenin 9 maddeden oluşan, sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde bulunan bilgilerin doğruluğu, günlük hayatta kullanılabilirliği, uyumu, yoğunluğu, öğrenci seviyesine uygunluğu, dil ve anlatımın kazanımlara uygunluğu yönleri yarı yapılandırılmış görüşme formuna verdikleri yanıtlar doğrultusunda incelenmesine yönelik elde edilen sonuçlara ve bu sonuçlardan hareketle önerilere yer verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Bilgi İfadelerine Yönelik Sonuçlar

Bu çalışmanın bulgularından hareketle 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak MEB tarafından basılan 5., 6. ve 7. Sınıfta kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarında yanlışlıklarla karşılaştığını belirten öğretmenlerin oranı %72'dir. Yanlışlıkla karşılaştığını belirten öğretmenlerin oranı dikkate alındığında genel olarak olumsuz yönde değerlendirilmiştir. Katılımcıların ders kitaplarındaki bilgi ifadelerini olumsuz yönde değerlendirdiklerini söylemek mümkündür

2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak MEB tarafından basılan sosyal bilgiler ders kitaplarını tasarım, içerik, dil ve anlatım, değerlendirme yönlerinden inceleyen Mentiş Taş (2007), Tonga (2007), Ertürk ve Güler (2017), Turan (2015), Egdemir (2017) ve Esen'e (2017) göre bu programa göre basılan sosyal bilgiler ders kitapları genel olarak bilgi yönünden olumlu eleştirilmiştir ve içerikte bulunan ifadelerin kriterleri karşılar nitelikte olduğunu belirtmişlerdir. Fakat bu durum yaptığımız çalışmayla çelişmektedir. Bir önceki öğretim programlarına göre hazırlanmış ders kitapları bilgi yanlışlığı yönünden ciddi bir eleştiri almazken, öğretmen görüşlerine göre 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak basılan ders kitapları hatalardan tam anlamıyla arındırılmamıştır. Bu durum araştırmaya katılan öğretmenlerin okuttukları sosyal bilgiler ders kitaplarının bir önceki ders kitapları kadar özenle hazırlanmadığı fikrini ortaya çıkarmıştır. Gülersoy'un (2012) yaptığı çalışmada ideal ders kitaplarının özellikleri anlatılırken alanında uzmanların özenli çalışmaları sonucunda oluşturulması gerektiğini vurgulamıştır. Çalışmamızın sonuçlarına baktığımızda 2019-2020 eğitim öğretim yılında kullanılan kitaplar Öğretmen görüşlerine göre ideal ders

kitabı sıfatından uzak bir yapıdadır. Ders kitaplarında yapılan yanlışlıklar gazete haberlerine de konu olmaktadır. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yanlış bilgilerin kullanıldığına dair yorumlara yer verilmiştir (www.milliyet.com.tr). Çalışmamızın sonuçları dikkate alındığında yanlış bilgilere rastlandığını öğretmenler de belirtmektedir. Medya haberi çalışmamızı destekler niteliktedir. Ders kitapları eğitim öğretimin temel taşı olduğu için yapılan yanlışlar ülkenin gündemine oturabilmektedir.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Bulunan Bilgilerin Günlük Yaşamda Kullanılabilirliğine İlişkin Sonuçlar

2018 yılında hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak MEB tarafından basılan sosyal bilgiler 5., 6. ve 7. Sınıf ders kitaplarındaki bilgilerin günlük yaşamda kullanılabileceğini belirten öğretmenlerin oranı %84'tür. Ders kitaplarındaki bilgilerin günlük hayatta kullanılabileceğini ifade eden öğretmenlerin oranı dikkate alınıp çalışmaların sonucu değerlendirildiğinde genel olarak olumlu görüşlere rastlanmıştır. Katılımcıların ders kitaplarındaki bilgi ifadelerinin günlük yaşamda kullanılabilir olduğu yönünde değerlendirdiklerini söylemek mümkündür.

Bir önceki öğretim programına uygun olarak hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarını inceleyen Ulu Kalın (2007), Çetin (2016), Çimen Kurt (2017), Esen (2017), Yalçın'a (2019) göre çalışmalarındaki sonuçlar dikkate alındığında ders kitaplarında bulunan içeriğin günlük yaşamda kullanılabilirliğine ilişkin yeterli olmadığına dair sonuçlara ulaşıldığı ifade edilebilir. Fakat bu sonuçlar çalışmamızı desteklememektedir. Bu durum 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak hazırlanan yeni sosyal bilgiler ders kitaplarının araştırmaya katılan öğretmenlerin belirttiğine göre iyi yönde değiştiğinin bir göstergesi olabilir.

2017 Sosyal Bilgiler Taslak Öğretim Programın inceleyen Çepni, Kılcan ve Palaz'a (2019) göre öğretim programı çocukları günlük yaşama hazırlayıcı nitelikte olduğunu belirtmişlerdir. Doğan ve Torun (2018) yaptığı çalışmada sosyal bilgiler ders kitaplarının nereye doğru gittiğini araştırırken ders kitaplarındaki bilgilerin üst düzeyde günlük yaşama aktarıldığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuç araştırmaya katılan öğretmenlerin okuttukları sosyal bilgiler ders kitaplarının günlük yaşama aktarıldığını belirttikleri için çalışmamızı destekler niteliktedir. Yapılan çalışmada ulaşılan olumlu değerlendirmelerin nedeni öğretim programının bu yönüyle iyi hazırlanmış olmasından kaynaklanmış olabilir.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Konu Uyumuna Yönelik Sonuçlar

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak MEB tarafından basılan 5., 6. ve 7. Sınıfta kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarındaki konuların birbirleriyle uyum konusunda olumsuz yönde fikir belirten öğretmenlerin oranı %60'tır. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki konuların birbirleriyle uyumsuz olduğunu belirten öğretmenlerin oranı dikkate alındığında ders kitapları kısmen olumsuz yönde eleştiri almıştır. Katılımcıların ders kitaplarındaki konuların birbirleriyle uyumunu olumsuz yönde değerlendirdiklerini söylemek mümkündür.

2005 Öğretim Programına uygun olarak hazırlanan ders kitapları üzerine çalışan Mentiş Taş (2007) ve Turan (2015), sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğine yönelik yaptığı çalışmalarda kısmen olumlu sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuç, bu çalışma ile çelişmektedir. Bir önceki öğretim programına uygun olarak hazırlanan ders kitapları içerik olarak olumlu olarak eleştirilmesi Turan ve Mentiş Taş'ın çalışmalarının farklı illerde ve farklı eğitim öğretim yıllarında yapılmış olmasından kaynaklanmış olabilir. Yine sosyal bilgiler ders kitaplarını inceleyen Çetin (2016), Çimen Kurt (2017) ve Esen (2017) ise çalışmalarında ders kitaplarının içeriğinin katılımcılar tarafından eksiklikler barındırdığı yönünde değerlendirilmiştir. Bu sonuç çalışmamızla örtüşmektedir. Bu sonuçlar dikkate alındığında 2019 2020 eğitim öğretim yılında okutulan yeni sosyal bilgiler ders kitapları araştırmaya katılan öğretmenlere göre içerikteki konularının birbiri ile örtüşmediğini düşünmektedirler.

Bu araştırmada elde edilen sonuçlardan birisi de 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak MEB tarafından basılan 5., 6. ve 7. Sınıfta kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarındaki temaların birbirleriyle uyum konusunda olumsuz yönde fikir belirten öğretmenlerin oranı %48'dir. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki temaların birbirleriyle uyumsuz olduğunu belirten öğretmenlerin oranı dikkate alındığında ders kitapları kısmen olumlu yönde eleştiri almıştır. Katılımcıların ders kitaplarındaki temaların birbirleriyle uyumunu olumlu yönde değerlendirdiklerini söylemek mümkündür. Bu yönde cevap veren öğretmenlerin oranı %52 civarındır.

2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak MEB tarafından basılan sosyal bilgiler ders kitabını inceleyen Esen'e (2017) göre ders kitaplarının içeriğine yönelik kısmen olumlu değerlendirmelerle karşılaşmıştır. Esen'e (2017) göre

ders kitaplarının bazı bölümlerinin değişmesi gerektiği fikri katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Bu sonuç çalışmamızı desteklemektedir. Esen'in (2017) çalışmasında katılımcı öğretmenlerin belirttiğine göre içeriğin geliştirilmesi gerekmektedir. Öğretim programlarının farklı olmasına rağmen, bu çalışmada da içeriğin geliştirilmesi yönünde fikirler belirtilmiştir. Bu durum içerik hazırlama konusunda gelişime ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. İdeal kitapların taşınması gerektiği özellikler üzerine çalışma yürüten Gülersoy'a (2012) göre sosyal bilgiler ders kitaplarındaki ünitelerin kendi arasında ve kendi içinde uyumlu olmaktan uzak olduğu sonucuna varmıştır.

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak MEB tarafından basılan 5., 6. ve 7. Sınıfta kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinin aşırı yoğunluğu konusunda olumsuz yönde fikir belirten öğretmenlerin oranı %60'tır. Sosyal bilgiler ders kitaplarının aşırı yoğun olduğunu belirten öğretmenlerin oranı dikkate alındığında ders kitapları kısmen olumsuz yönde eleştiri almıştır. Katılımcıların ders kitaplarının aşırı yoğunluğu konusunda olumsuz yönde değerlendirdiklerini söylemek mümkündür.

Mentiş Taş (2007) ve Çetin'in (2008) yaptığı çalışmalarda sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğine yönelik kısmen olumlu eleştirilere ulaşmışlardır. Çetin'e (2008) göre ders kitaplarının içeriği bilimsel nitelik taşımaktadır. Fakat bu çalışmada içeriğin yoğunluğu konusunda olumsuz eleştirilere ulaşılmıştır. Bu sonuçlar birbiri ile çelişmektedir. Bu durum güncel ders kitaplarının içeriğinin 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak hazırlanan kitaplardan daha fazla yoğunlaştığı fikrini doğurabilir. Çetin (2016), Çimen Kurt (2017) ve Esen'in (2017) yaptığı çalışmalarda sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğine yönelik gereksiz ayrıntı ve bilgilerin bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmalar, bizim çalışmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 175 adet kazanım bulunurken, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında kazanım sayısı 98'e düşürülmüştür. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki kazanım sayıları azaltıldığı halde yoğunluğun azaltılamamasının nedeni öğretim programlarından kaynaklanmış olabilir.

Araştırmada elde edilen sonuçlardan birisi de 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak MEB tarafından basılan 5., 6. ve 7. Sınıfta kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinin öğrenci seviyesine uygunluğu konusunda olumsuz yönde fikir belirten öğretmenlerin oranı %60'tır. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içeriğin öğrenci seviyesinin üzerinde olduğunu belirten öğretmenlerin sayısı dikkate alındığında ders kitapları kısmen olumsuz yönde eleştiri almıştır. Katılımcıların ders

kitaplarındaki içeriğin öğrencilerin seviyesinin üzerinde olduğu yönünde değerlendirdiklerini söylemek mümkündür.

Doğan ve Torun'un (2018) yaptığı çalışmaya göre öğrenciler sosyal bilgiler ders kitabını bireysel olarak kullanabildikleri, bir desteğe ihtiyaç duymadan anlayabildikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç çalışmamızla çelişmektedir. Bu çelişkinin nedeni çalışmaların farklı yıllarda ve farklı illerde yapılmış olmasından kaynaklanmış olabilir. Deniz'e (2019) göre ise sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinin öğrenci seviyesinin üzerinde olduğu sonucuna varmıştır. Bu sonuç çalışmamızla örtüşmektedir. Bu sonuçlar, ders kitapları hazırlanırken mihenk taşı olan öğrencilerin seviyesinin dikkate alınmamış olabileceğini göstermektedir. Bu iki çalışmanın farklı ders kitaplarını incelemesine rağmen aynı sorunun devam ettiğini göstermektedir.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinde Kullanılan Dil Anlatım ve Üslubuna Yönelik Sonuçlar

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak MEB bünyesinde hazırlanan 5., 6. ve 7. Sınıfta kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde kullanılan dil anlatım ve üslubu konusunda olumsuz yönde fikir belirten öğretmenlerin oranı %52'dir. Sosyal bilgiler ders kitaplarının dil anlatım ve üslubunun hatalı belirten öğretmenlerin sayısı dikkate alındığında ders kitapları kısmen olumsuz yönde eleştirilmiştir. Katılımcıların ders kitaplarının aşırı yoğunluğu konusunda olumsuz yönde değerlendirdiklerini söylemek mümkündür.

Mentiş Taş (2007), Turan (2015) ve İşbilir'in (2019) yaptığı çalışmalarda ders kitaplarının dil anlatım ve üslubu genel olarak öğrencilerin seviyesinde ve hazır bulunurluklarına uygun olduğu yönünde değerlendirildiği sonucuna ulaşmışlardır. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programına uygun olarak hazırlanan kitapları inceleyen belirtilen çalışmalar, bu çalışmanın sonucu ile farklı sonuçlara ulaşmıştır. Bu çelişkinin nedeni farklı ders kitaplarının incelenmiş olması olabilir. Çetin (2008) ve Esen (2017) yaptıkları çalışmalarda ders kitapları dil anlatım ve üslup yönünden iyileştirilmesi, sadeleştirilmesi ve geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuç, çalışmamızın sonucu ile benzerdir. Bu benzerlik ders programları değişse de ders kitaplarının dil anlatım ve üslup yönünden hatalardan arındırılmadığının kanıtı olabilmektedir.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Kazanımlarla Uyumuna Yönelik Sonuçlar

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak MEB tarafından basılan 5., 6. ve 7. Sınıfta kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinin kazanımlarla uyumuna olumlu yönde fikir belirten öğretmenlerin oranı %84'tür. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki içeriğin uyumlu olduğunu belirten öğretmenlerin oranı dikkate alındığında ders kitapları olumlu yönde eleştiri almıştır. Katılımcıların ders kitaplarındaki içeriğin kazanımlarla uyumlu olduğu yönünde değerlendirdiklerini söylemek mümkündür.

Öztürk ve Kafadar'a (2018) göre 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kazanım olarak sadeleştirilmiştir. Bu sadeleştirme içeriğin kazanımlarla dengeli bir şekilde bütünleşmesini sağlamıştır. Bu sonuç, çalışmamızın sonuçları ile benzer niteliktedir. Bu benzerlik 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının içerik kazanım uyumu konusunda başarılı denebilecek bir seviyede olduğu düşünülmektedir.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İçeriğinin Yayın Evleri Karşılaştırmasına Yönelik Sonuçlar

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak MEB bünyesinde hazırlanan ve özel yayınevleri tarafından basılan 5., 6. ve 7. Sınıfta kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarının yayınevleri bağlamında karşılaştırılmasına yönelik soruya katılımcılar kullandıkları yayınevleri, bu yayınevlerinin avantaj ve dezavantajlarını belirtmişlerdir. MEB Yayınevi'ni tercih eden öğretmenlerin belirttiğine göre öne çıkan avantajlar, doğru bilgi, dil anlatım ve içerik zenginliği'dir. MEB Yayınevi'nin hazırladığı ders kitaplarının öne çıkan dezavantajları ise, değerlendirmenin yetersizliği, içeriğin eksikliği, bilgi yanlışları, görsel yanlışlıklar, dil anlatım aksaklıkları, sübjektiflik, seviyeye uygun olmamak ve duyuşsal kazanım eksikliği'dir.

2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına uygun olarak hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarını inceleyen, Mentiş Taş (2007), Tonga (2007), Çetin (2008) Turan (2015), Çetin (2016), Çimen Kurt (2017), Esen (2017), Egdemir (2017) ve Kapan (2019) yaptıkları çalışmalarda sosyal bilgiler ders kitapları hakkında genel olarak olumlu sonuçlara ulaşmışlardır. Bu sonuçlar, çalışmamızla farklılık göstermektedir. Fakat bu çalışmaların sonuçlarını derinlemesine incelediğimizde kısmi olumsuzluklar bizim çalışmamızı desteklemektedir. Mesela Çetin (2008), Çetin (2016), Çepni, Kılcan ve

Palaz'ın (2019) yaptığı çalışmalarda değerlendirme bölümü öğrencileri hayata hazırlamadığı ve kalıcı öğrenmeyi sağlamadığı yönünde değerlendirilmiştir. Bu sonuç bu çalışmayı desteklemektedir. Çünkü bu çalışmada MEB tarafından basılan ders kitaplarının en dezavantajlı olduğu tema değerlendirme bölümünün eksiklikler barındırmasıdır. Yine aynı şekilde Mentiş Taş'a (2007) göre sosyal bilgiler ders kitaplarının içerik kısmı kısmen olumlu olduğu yönünde sonuca ulaşmıştır. Bu sonuç, bu çalışmayı desteklemektedir. Bu çalışmada da en çok dezavantajlı ikinci tema içerik eksikliği ile ilgili olanıdır. Yine bu yönde kısmi olumsuz değerlendirmelere rastlayan bir başka araştırmacı olan Çetin'e (2016) göre ders kitaplarında yanlışlara, dil anlatım ve üslup hatalarına rastlanmıştır. Bu sonuç bu çalışmayı destekler niteliktedir. Bu çalışmalar bir önceki öğretim programına göre hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarını incelemiş olmasına rağmen yukarıda belirtilen bazı sonuçlar benzer çıkmıştır. Bu durum yeni ders kitaplarının kronik hatalardan arındırılmadığını göstermektedir. Bazı çalışmaların sonuçları ise bu çalışma ile çeliştiği görülmektedir. Bu çelişkinin neden farklı yıllarda ve farklı illerde yapılan çalışmalar olmasından kaynaklanmış olabilir.

2005 Taslak Öğretim Programını inceleyen Semenderoğlu ve Gülersoy'ya (2005) göre öğretim programının değerlendirmeyi çok uzun tuttuğunu ve rehberlik servisini de işin içine kattığı için okul ortam ve imkanlarının öğrenci değerlendirmesini tamamlamada sıkıntılar yaşayabileceğini belirtmiştir. Bu çalışmada ulaşılan sonuçlar, çalışmamızın sonuçları ile benzerlik göstermiştir. Farklı öğretim programları olmasına rağmen değerlendirme boyutunda benzer sorunlar yaşandığı söylenebilir.

2017 Taslak Öğretim Programını inceleyen Çelikkaya ve Kürümlüoğlu (2018) ve Çepni, Kılcan ve Palaz'a (2019) göre programın içeriğinin ve değerlendirme boyutunun yeterli olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Taslak programda araştırmacılar tarafından fark edilen aksaklıklar ilgili kişiler tarafından nihai programda ele alınmadığı görülmektedir. Bu sonuçlara bakarak ders kitaplarında içerik ve değerlendirme bölümleriyle ilgili yaşanan sıkıntıların öğretim programlarından kaynaklandığı söylenebilir.

BÖLÜM VI

ÖNERİLER

- 1- Hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarını yanlış bilgi ve görsellerden arındırmak için alanında uzman ekipler oluşturulur. Ders kitaplarının bu uzman ekip tarafından incelendiği bilinmektedir. Fakat ders kitaplarında olumsuz durumlara rastlanılmaktadır. Bu olumsuzlukları bertaraf edebilmek için bu ekipler daha etkin olarak işe koşulabilir.
- 2- Sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılacak istatistiki bilgiler ilgili kurum ve kuruluşlardan en güncel ve doğru şekli ile alınarak ders kitaplarında kullanılabilir.
- 3- Bu çalışmada öğretmen görüşlerinde 5. ve 7. Sınıf ders kitaplarının aşırı yoğun olduğu görülmüştür. Bu sonuçtan hareketle sosyal bilgiler ders kitaplarında içerik hazırlanırken konu, metin ve okuma parçaları azaltılabilir.
- 4- Bu çalışmanın sonucunda sosyal bilgiler ders kitaplarındaki konuların bazıları öğrenci seviyesinin üzerinde olduğu görülmektedir. Özellikle 5. Sınıf ders kitaplarında bulunan konular öğrenci seviyesine uygun olarak güncellenebilir.
- 5- Sosyal bilgiler ders kitapları hazırlandıktan sonra dil uzmanları tarafından kontrol edildikten sonra eğitim öğretim sezonu açılmadan öğretmenlere sanal ortamda paylaşılıp dönüş yapmaları istenebilir. Böylece sosyal bilgiler ders kitapları yazım yanlış ve yabancı kelimelerden arındırılabilir.
- 6- Sosyal bilgiler ders kitaplarında değerlendirme boyutu ölçme ve değerlendirme uzmanları tarafından kontrol edilme süreci küçük bir öğrenci grubu üzerinde denendikten sonra nihai sonuca ulaşılabilir. Ayrıca ünite sonu değerlendirme yerine ders kitaplarında konu sonu değerlendirme yapılabilir. Bu durum öğrenmelerin kalıcılığına olumlu yönde etki edebilir.
- 7- Sosyal bilgiler ders kitapları hazırlanırken birinci el kaynaklara daha fazla başvurulabilir. Böylece internet sayfalarından ders kitaplarına bilgiler eklemek yerine kaynağın direkt kendisine ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Aktay, S., ve Çetin, H. S. (2019). 2015, 2017 ve 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 577-600.
- Aküzüm, C. (2017). Eğitim ve teknoloji ile ilgili temel kavramlar. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(60), 161-185.
- Alabaş, R. (2018). Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilk mekteplerde insani ve toplumsal değerler eğitimi: Resimli, Yeni Musâhabât-ı Ahlâkıye ve Medeniye ders kitabı örneği. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 18(36), 55-87.
- Alabaş, R. (2018b). Study on the first appearance of social studies in the elementary school program in Turkey. *International Education Studies*, 11(11), 95-108
- Alaca, E. (2017). Sosyal bilgiler ders kitapları üzerine bir değerlendirme. 21. yüzyılda eğitim ve toplum. *Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(18), 759-786.
- Aybek, B. (2007). Konu ve beceri temelli eleştirel düşünme eğitiminin öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi ve düzeyine etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(12), 43-60.
- Aysun, Ç. (2008). 6. sınıf yeni sosyal bilgiler ders kitabının (2005) öğretmen görüşlerine göre incelenip değerlendirilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Bacanak, A., Karamustafaoğlu, O. ve Köse, S. (2003). Yeni bir bakış: Eğitimde teknoloji okuryazarlığı. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(14), 191-196.
- Balkız, B. (2007). Türkiye'de sosyoloji ders/el kitaplarında sosyoloji ve felsefe tasavvuru. *Sosyoloji Dergisi*, 17, 1-21.
- Bektaş, F., Nalçacı, A. ve Erçoşkun, H. (2009). Sınıf öğretmeni adaylarının "öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme/tasarımı" dersinin kazanımlarına ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(2), 19-31.

- Büyük Türkçe Sözlük. (2011). *Türkçe sözlüğü*. Ankara: Altınyay yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegema yayıncılık.
- Canerik, H. (2016). İlköğretim ders kitaplarının içerik dil ve anlatım yönünden incelenmesi. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, 5(11), 1-17.
- Canerik, H. (2017). Sosyal bilgiler program taslağı üzerine düşünce ve öneriler. . *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, 1(1), 522-547.
- Cemaloğlu, N. (2007). Okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile yıldırma arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(33), 77-87.
- Ceyhan, C. Yiğit, B. (2005). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çakan, P. (2017, Nisan). 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının incelenmesi. 5. *Sosyal Bilgiler Sempozyumunda Sunuldu*, Siirt.
- Çapa, M. (2012). Osmanlı imparatorluğu'ndan türkiye cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde türkiye'de tarih öğretiminin tarihçesi. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(03), 1-28.
- Çatak, M. (2015). Türkiye'de sosyal bilgiler eğitim programlarının incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 8(19). 69-94.
- Çelik, L. (2007). Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı. Ankara: *Pegem Akademi*.
- Çelik, L. (2017). Öğretim materyallerinin hazırlanması ve seçimi. Ankara: *Pegem Akademi*.
- Çelikkaya, T. ve Kürümlüoğlu, M. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde araç-gereç ve materyal kullanımının önemi. Y, Arman (ed.). *Materyal tasarım kitabı içinde*(s. 36-62). Ankara: Pegem Akademi.

- Çepni, O., Kılcan, B., ve Palaz, T. (2017). Sosyal bilgiler taslak programının (2017) akademisyen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (50), 522-547.
- Çepni, O., Kılcan, B., ve Palaz, T. (2019). Sözlü ve yazılı kültür aktarımında sosyal bilgiler dersinin rolüne ilişkin öğretmen görüşleri. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 628-644
- Çetin, O. (2016). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Çetin, S. (2008). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. *Sosyal Bilgiler Dergisi*, 4(1), 15-28.
- Çilenti, K. (1988). *Eğitim teknolojisi ve öğretim*. Ankara: Yargıcı Matbaası.
- Çimen Kurt, G. A. (2017). *6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı ve tutumlarının belirlenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Çoban, O. ve Akşit, İ. (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının öğrenme alanı, kazanım, kavram, değer ve beceri boyutları açısından karşılaştırması. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1), 479-505.
- Demir, Y. ve Atasoy, E. (2018). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (2017) değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 753-780.
- Demirel, M., Seferoğlu, S. ve Yağcı, E. (2004). Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(91), 26-41.
- Demirel, Ö. (2000). *Plandan Uygulamaya Öğretme Sanatı*. Ankara: Pegem akademi.
- Demirel, Ö. ve Altun, E. (2017). Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı. Ankara: Pegem Atıf İndeksi.

- Deniz, R. (2019). *5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Tokat.
- Doğan, Y. ve Torun, F. (2018). Sosyal bilgiler ders kitapları nereye doğru gidiyor?. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 4(2), 111-125.
- Doğan, Y. ve Tuğ, O. (2017). Uluslararası sınavlarda başarılı ülkeler ve Türkiye'nin sosyal bilgiler ders kitaplarının tasarım boyutu açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 56-79.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışında yeni öğretim programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Duman, T. ve Çakmak, M. (2011). Ders Kitabının Nitelikleri. L, Küçükahmet (ed.). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme İçinde*, 18-32.
- Eğdemir, M. P. (2017). *7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının görsel-metin ilişkisi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Eğitim sen. (2017). 2 Mart 2017. Tarihinden <https://egitimsen.org.tr/> adresinden erişildi.
- Enis, B. (2011). Hatırlama üzerinde materyalin önemi. *Eğitim Dergisi*, 4(7), 15-29.
- Ersoy, F. ve Şahin, T. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1535-1558.
- Ertürk, M. ve Güler, E. (2017). 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilim Dergisi*, (8), 68-76.
- Esen , S. (2017). *7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

- Gosse, A. B. (1915). *The Civilization of the Ancient Egyptians* (Vol. 25). TC & EC Jack.
- Gözütok, D. (2018). Öğretim Programına Yönelik Eleştiriler. *Müfredata altı itiraz*. Ankara.
- Güçlü, N. (2011). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu hayat bilgisi içinde*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Gülersoy, A. E. (2012). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE)* ISSN: 2146-9466, 2(1), 8-26., 2(1), 8-26.
- Gündüz, S. ve Odabaşı, H. F. (2004). Öğretim teknolojileri. *Journal of Human Sciences*, 3(4), 54-71.
- İşbilir, F. O. (2019). *5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Elazığ.
- Kablan, Z., Beyda, T. ve Erkan, B. (2013). Sınıf içi öğretimde materyal kullanımının etkililik düzeyi. bir meta-analiz çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(3), 1629-1644.
- Kan, Ç. (2010). ABD ve Türkiye'de sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi. *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF)*, 30(2), 663-672.
- Kapan, A. (2019). *6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında önerilen edebi ürünlerin öğrenme alanlarında yer alan değerler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Kapkın, B., Çalışkan, Z. ve Sağlam, M. (2018). Türkiye'de 1977-2017 yılları arasında değerler eğitimi alanında yapılmış lisansüstü çalışmaların incelenmesi. *Değerler Eğitim Dergisi*, 16(35), 185-209.
- Karabacak, N. ve Turan, İ. (2007). İlköğretim birinci kademe sosyal bilgiler ders kitaplarının sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarına göre bir değerlendirmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(7), 209-233.

- Karadüz, A. (2009). Türkçe öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme uygulamalarının "yapılandırmacı öğrenme" bağlamında eleştirisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(11), 189-210.
- Karakaya, İ. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde müze alışkanlıkları*. Yayımlanmamış doktora tezi. Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Giresin.
- Karataş, İ. (2012). Türk eğitim sisteminde toplumsal katılımı sağlamak için bir model önerisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(9), 151-166.
- Kaya, G. ve Usluel., Y. K. (2011). Öğrenme-öğretme süreçlerinde BİT entegrasyonunu etkileyen faktörlere yönelik içerik analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 48-67.
- Kaymakçı, S. (2013). Sosyal bilganaliziler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebî türlerin kullanım durumu. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20), 230-255.
- Kaymakçı, S. (2018). Yeni sosyal bilgiler programı neler getirdi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(5), 1531-1545.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2004). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Kızılcıaoğlu, A. (2003). Orta öğretim coğrafya ders kitapları değerlendirme ölçütleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 8(8), 8-21.
- Kurt, A. ve kürüm, D. (2010). Medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme arasındaki ilişki: kavramsal bir bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 20-34.
- Kurt, M. (2017). Sosyal bilgiler ders kitabında içerik. *Sosyal Bilgiler Dergisi*, (14), 50-62.
- Küçükahmet, L. (2011). Eğitim programlarında ders kitabının yeri. *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme içinde*, (25), 2-16.

- Küçükahmet, L. (2011). *Sınıf yönetimi*. Akara: Pegem Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2004). *Millî eğitim bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları hazırlama yönetmeliği*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2009). *Millî Eğitim Bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2012). *Millî eğitim bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2017). *Millî Eğitim Bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Mentiş Taş. A. (2007). Yeni sosyal bilgiler ders kitaplarına yönelik öğretmen görüşlerinin belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 519-532.
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1973). Resmî Gazete (24.06.1973). Sayı: 14574.
- Milliyet. (11 Kasım 2019). Sosyal bilgiler kitabındaki hatalı görsel kaldırıldı. www.milliyet.com.tr adresinden alınmıştır.
- Nalçacı, A. (2012). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 321-335.

- Nur İnce, F. (2019). *İlköğretim ders kitaplarında kullanılan illüstrasyonların öğrencilerin yaşına uygunluğunun değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya
- Önal, H. ve Kaya, N. (2006). Sosyal bilgiler ders kitaplarının (4 ve 5. sınıf) değerlendirilmesi. *Balıkesir üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi*, 9(16), 21-37.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2005). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Kafadar, T. (2018) Sosyal bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112-126.
- Seferoğlu, S. S. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Semenderoğlu, A., ve Gülersoy, A. E. (2005). Eski ve yeni 4-5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 141-152.
- Semerci, Ç. (2004). İlköğretim türkçe ve matematik ders kitaplarını genel değerlendirme ölçeği. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1), 49-54.
- Sever, R. ve Koçoğlu, E. (2014). sosyal bilgiler ders kitaplarındaki Coğrafya konularına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Elektronik sosyal bilimler dergisi*, 17(45), 17-34.
- Sönmez, Ö. F. ve Kılıçoğlu, G. (2016). Değerlendirme Boyutu İle Sosyal Bilgiler Programları. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 36-45.
- Sönmez, V. (1999). Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu. Ankara: Anı
- Şahin, T. ve Özsoy, F. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi. *Kuram ve uygulamada eğitim bilimleri dergisi*, 12(2), 1535-1558.
- Şaşan, H. (2002). Yapılandırmacı öğrenme. *Yaşadıkça Eğitim*, 74(75), 49-52.

- Talu, N. (1999). Çoklu zeka kuramı ve eğitime yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(15), 1-15.
- Taş, H. ve Kiroğlu, K. (2018). 2017 İlkokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı'nın öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Elementary Education Online*, 6(14), 2-17.
- Taşdemir, M. (2018). *Ortaokul altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabı metinlerinin kültürel mirasa duyarlılık değeri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya
- Tekbıyık, A. (2006). Lise fizik 1 ders kitabının okunabilirliği ve hedef. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 441-446.
- Tertemiz, N. Ercan, L. ve Kayabaşı, Y. (2001). Ders kitabı ve eğitimdeki önemi. *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu İçinde*. 2-30, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tonga, D. (2007). *İlköğretim 5. sınıf MEB sosyal bilgiler ders kitabında yer alan görsel materyallerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TTK. (2017). 2018 Öğretim Programları. *Resmi Gazete*. (13.08.2017), Sayı: 25431
- TTK. (2017). *Ders kitabı ve eğitim araçları hazırlama yönetmeliği*. Ankara: Tebliğler Dergisi.
- Turan, M. (2015). *Ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Turan, R. (2018). 2017 İlkokul ve ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı üzerine genel bir değerlendirme. *Diyalektolog*, 38(19), 295-327.
- Ulu Kalın, Ö. (2007). *Sosyal bilgiler öğretim programı (2004) ve 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Ulusoy, K. ve Gülüm, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya konuları işlenirken öğretmenlerin materyal kullanma durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 85-99.
- Uzuntiryaki, E. ve Boz, Y. (2006). Öğretmen adaylarının ders kitabı kullanımıyla ilgili görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(31), 212-220.
- Yalçın, E. (2019). 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan haritaların nitelikleri ve kullanılabilirlik düzeylerine ilişkin öğretmen görüşleri, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Giresun.
- Yazıcı, H. ve Samancı, O. (2003). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ders konuları ile ilgili bazı kavramları anlama düzeyleri. *Milli Eğitim Dergisi*, (158), 2-6.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, K. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem akademi.
- Yılmaz, M. (2016). Ortaokul 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

EKLER

Ek 1. Öğretmen Görüşlerine göre Ders Kitabı İnceleme Ölçeği

DERS KİTAPLARI İNCELEME GÖRÜŞME FORMU

Kıymetli öğretmenim;

Sizlerin değerlendirmeleri için hazırlanmış olan görüşme soruları 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre incelenme amacıyla oluşturulmuştur. Görüşme soruları 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılında hazırlanmış olan sosyal bilgiler ders kitaplarının ders kitaplarının içeriğinde bulunan bilgilerin doğruluğu, günlük hayatta kullanılabilirliği, uyumu, yoğunluğu, öğrenci seviyesine uygunluğu, dil ve anlatımın kazanımlara uygunluğu yönlerinin incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Değerlendirmelerin ders kitabını kullanan değerli öğretmenlerimizin görüşleri ile yapılması uygun görülmüştür. Bu anlamda sizlerin vereceği cevaplar araştırma için oldukça değerli ve önemlidir. Görüşme sorularına içtenlikle cevap vermeniz ve tüm soruları cevaplamanız oldukça önemlidir. Konu ile ilgili bilgi paylaşımlarınız araştırmacı ve danışman arasında kalarak gizlilik çerçevesinde ele alınacaktır. Desteğiniz ve katılımınız için teşekkür ederiz.

Araştırmacı

Yüksek lisans öğrencisi

Serkan KIRCA

GÖRÜŞME SORULARI

- 1- Sosyal bilgiler ders kitaplarında aktarılan yanlış bir bilgi ile karşılaştınız mı? Cevabınız evet ise örnek verebilir misiniz?
- 2- Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan bilgilerin günlük hayatta kullanılabilirliği hakkında ne düşünüyorsunuz?

- 3- Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan konuların birbirleriyle uyumu konusunda ne düşünüyor?
- 4- Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan temalar arasındaki uyum konusunda ne düşünüyor?
- 5- Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içeriğin yoğunluğu hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 6- Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içeriğin öğrenci seviyesine uygunluğu hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 7- Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içerik yazılırken kullanılan dil ve anlatım konusunda ne düşünüyorsunuz?
- 8- Sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içeriğin kazanımlara uygunluğu konusunda ne düşünüyor?
- 9- İçerik bağlamında (bilgilerin doğruluğu, günlük hayatta kullanılabilirliği, uyumu, yoğunluğu, öğrenci seviyesine uygunluğu, dil ve anlatımın kazanımlara uygunluğu) MEB ve özel yayınevlerinin ders kitaplarını nasıl değerlendirirsiniz?

Ek 2. Araştırma İzin Onayı

T.C.
TOKAT VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 27001677-44-E.7308286
Konu : Araştırma İzni Verilmesi

02/06/2020

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) 23/10/2019 tarihli ve 27001677/44/20812138 sayılı Valilik Makam Onayı.
c) Araştırma İzinleri İnceleme Komisyonunun 01/06/2020 tarihli tutanağı.
d) Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 27/05/2020 tarih ve 6058 sayılı yazısı.

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nin ilgi (d) talebi gereği Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Serkan KIRCA İl Millî Eğitim Müdürlüğümüze bağlı tüm resmi ve özel okullarda görevli öğretmenlere yönelik hazırlamış olduğu "Sosyal Bilgiler 5.6. ve 7. Sınıf ders kitaplarının içeriğine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi" başlıklı anket çalışmasını uygulamak istenmektedir.

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Serkan KIRCA'nın hazırlamış olduğu "Sosyal Bilgiler 5.6. ve 7. Sınıf ders kitaplarının içeriğine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi" konulu bilimsel amaçlı anket çalışmasını Tokat il/ilçe resmi ve özel okullarda görevli öğretmenlere uygulama yapması Müdürlüğümüzce de uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur'unuza arz ederim.

Murat KÜÇÜKALİ
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
02/06/2020

Dr. Mehmet GÖDEKMERDAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

- Ek:
1-Tutanak
2-Anket
3-Başvuru Formu
4-Tokat GOP Ün. Rektörlüğü yazısı ve ekleri

Adres: GOP Bulvarı 60100 Tokat/Merkez
Elektronik Ağ: www.meb.gov.tr
e-posta: stratejigelistime60@meb.gov.tr

Bilgi için: Adnan YÜCE Memur
Tel: 0 (356) 214 10 17
Faks: 0 (356) 214 11 86

Bu evrak güvenli elektronik imza ile inzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden